

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

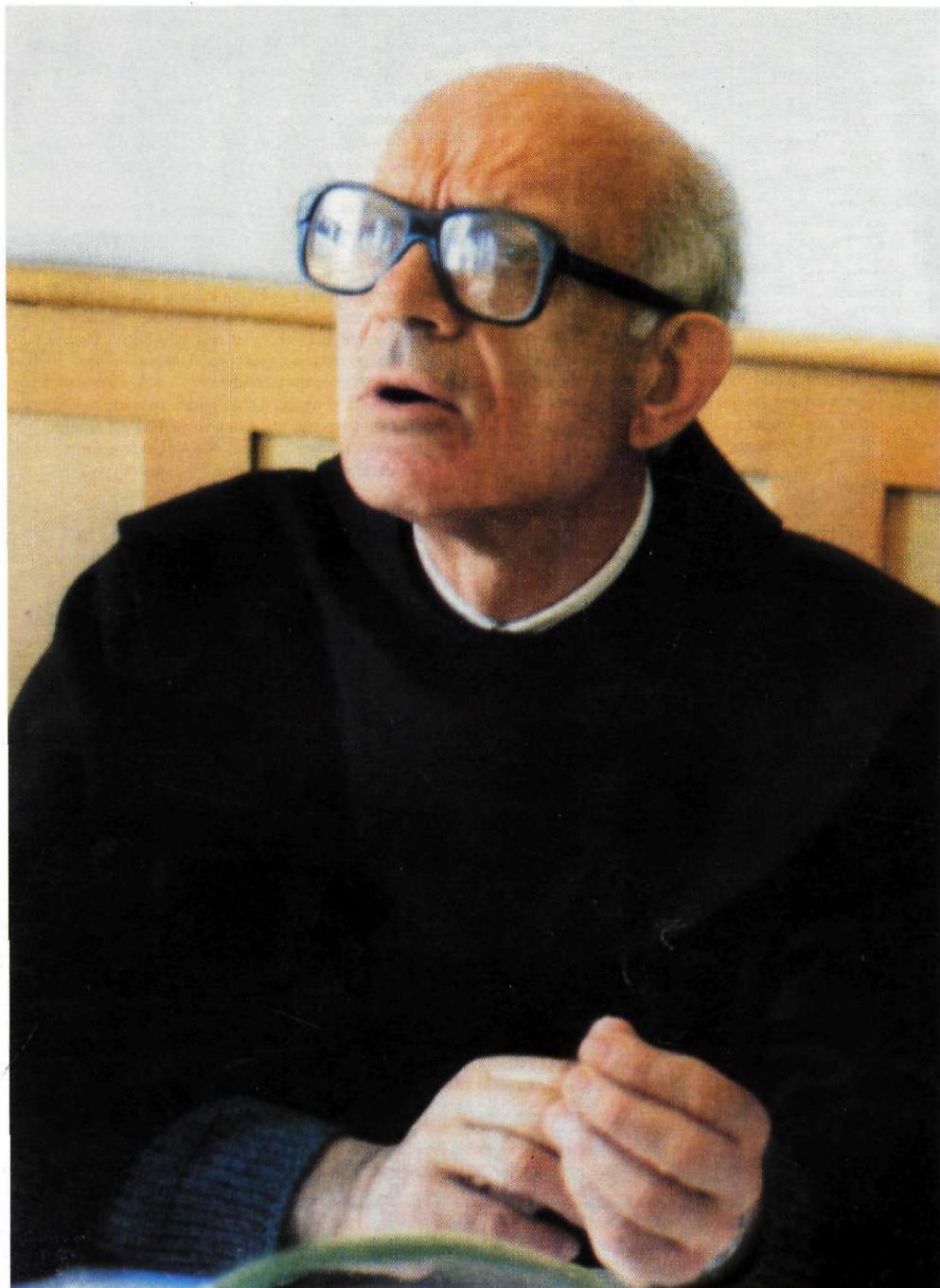
politički

ZATVORENIK

GODINA VII. - LISTOPAD 1997. - CIJENA 10 KN

BROJ

67

- **Uz drugu obljetnicu
smrti fra Ferde Vlašića**
- **Hrvatsko
domobranstvo
kroz povijest**
- **Jugoslavenstvo
Frana Supila**
- **Obećanja
američkih pisara**
- **Fra Andrija
Radoslav Glavaš**
- **Hrvatska knjiga mrtvih**
- **Blamaža tzv.
Poticajnog odbora**
- **Dokumenti,
sjećanja,
svjedočenja...**

muzički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKEGO
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDsjEDNICA DRUŠTVA

Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK

Tomislav Jonjić

SAVJETNIK UREDNIŠTVA

Andrija Vučemil

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb

Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 46 55 301, fax: 46 55 279

LEKTOR

Mario Bilić

TISAK I GRAFIČKA PRIPREMA

»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

PRIJELOM TEKSTA

Dejan Težak

CIJENA LISTA

Za Hrvatsku 10 kn

Godišnja pretplata 100 kn

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju, list uređuje
Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/415-809,
radnim danom od 11-13 sati.

Temeljem mišljenja Ministarstva kulture i
prosvjete Republike Hrvatske broj:
Kl. oznaka: 612-10/ 93-01-794 Ur. broj: 532-
03-1/6-93-01 od 18.08.1993. - list je oslobođen
plaćanja poreza na promet.

NASLOVNA STRANICA:
fra FERDO VLAŠIĆ
1920.-1995.

SLAVONIJA PJEVA BISKUPU SVOMU!

Nastavnica je pjesma, koju je izlila iz svoga pjesničkog srca naša kolegica Ivana Rokić-Radić. Pjesma odiše širinom slavonskih polja, iz čega se nazire ljubav i trpljenje.

Stamen-znamen lik fratra Luke Ibršimovića, svjedokom je neprestanih stradanja, ali i snage obrane tla i vjere u toj plemenitoj zemlji Hrvata. Stoga i nije čudno, što prvi biskup u toj prezlatnoj dolini požeškoj, posta sin iz nekdašnjeg Svinjara, od kuda potječe i slavni pjesnik "Satira ili divnjeg čovika", čašnik Antun Reljković (Kako je znakovito, da skoro svaki veliki čovjek iz naše povijesti ima krsno ime Antun). Promotrimo našu poviest pa se i sami uvjerimo...

Nu, zaustavimo se na ovome velikome trenu, u kojem smo imali prigodu sudjelovati kao pozvane "građanke Požege", što nam prizna grad Požege preko predsjednice Kaje Pereković, zbog robije, koju tamo izdržavamo. Nikad ne ćemo zaboraviti što nam Požežani iskazivaju u moralnome i materijalnom obliku. Tako taj prkosni i vitežki grad osta i posta - naša Požega...

Svečanost, upriličena za ovu prigodu, razotkriva širinu i srce Slavonaca. Vjera i ponos zrcali se sa svakog lica, a predivne nošnje i trobojnice poveznicu dokazuju nacionalnu svijest.

Središnja svečanost obavlja se ispred nove stolnice - katedrale prvoga požeško-slavonskog biskupa. Središnje mjesto oltara resi geslo: "KRIST DANAS I UMEJE".

Uz ponositi spomenik branitelja vjere i domovine, Luke Ibršimovića, vijore zastave. Prva, biskupa Škvorčevića s njegovim grbom, koji ima znamen križa Kristova - Alfa i omega našeg odkupljenja. Slovo "M" potvrđuje osobnu privrženost majci Mariji, a žitno klasje zlatne doline, u koju ova biskupija usađuje svoje korijene.

Proslovitelj, gospodin Mato Nosić u vodiču izriče o msgr. Antunu Škvorčeviću: "Rođenje u Davoru, selu dičnih ljudi, pjesnika i jezikoslovaca A. Reljkovića i A. Brlića, kipara minijaturista i slikara Ivo Kordića i A. Filipovića. U tom i takvom Davoru, u uzornoj kršćanskoj obitelji Ljubice i Ivana Škvorčević, u kojoj od pametara odzvanja riječ molitve i pozdrav Hvaljen Isus i Marija..." Eto, to selo ratara i ribara, s obale srebrne Save iznjedri prvoga požeškog biskupa, da vodi stado Božje u treće tisućleće.

Za ovu divnu, dosad neviđenu svetčanost, uz predstavnike županije, na čelu s županom, g. Antonom Bagarićem, gradonačelnikom Brankom Skorupom, ponajeće priznanje u sveoboj organizaciji, svoju umješnost i upornost ponio je na svojim plećima stražemanski župnik, a naš predsjednik podružnice požeško-slavonske g. Josip (Joz) Devčić, na čemu smo mu posebno zahvalni.

Dne 28. rujna, na biskupski tron Varaždinske biskupije zasjeo je dotad zagrebački počasti biskup, častni g. Marko Culej. Kako je tamo svetčanost protekla, ne znamo, ali vjerujemo da se i tamo vjernički puk raduje svom biskupu, s radošću i ponosom, koji pripada gradu, koji jedno vrijeme bijaše glavnim gradom Hrvatske.

Sigurno je radost pojačana time što je biskup Marko Culej sin "hrvatske Švicarske", Zagorja, te prelijepo zelene oaze.

ČESTITAMO I RADUJEMO SE NAŠIM BISKUPIMA, dok s radošću očekujemo novog nadbiskupa kojeg nam odredi sv. Otac, da nas vodi u treće tisućleće...

Nažalost, već u utorak, 1. listopada otišla je velika skupina bivših političkih uznika, s Udrugom Hrvatskog domobrana, u Popovaču, na dostojan pokop trojice hrvatskih čašnika i le-poglavlja uznika, koji su nakon bijega iz Lepoglave uhićeni i ubijeni u okolini Popovače. Na sreću, mjesto njihova zakopa sačuvali su u sjećanju častni Popovčani. Tako su, nakon upornog traženja, dopuštenja i konačnog smilovanja "birokracije", sadašnje občinsko poglavarstvo i Komisija za žrtve rata i poraća, omogućili da se tijela nadporučnika Jure Ugarkovića, Čulumovića i Pavičića prenesu iz šume i dostojno pokopaju na mjesnome groblju u Popovači.

Zaista su nedokučivi putevi Gospodnjii. 1992., u jednom grobištu na prostoru Maceljske šume, na jednom je kosturu ostao zlatni prsten. Taj je prsten odklonio nadu čekanja i vjere u povratak muža naše kolegice i robijašice gđe. Zore Heger. Na tom prstenu bilo je ugravirano ime Zora i datum vjenčanja. To je pomoglo da naša "teta" Zora, kako smo je zvali, prihvati istinu da više nema što čekati, jer nju njezin suprug-mučenik čeka u nebu.

A prst Božji, nekoliko dana prije eshumacije ove trojice čašnika spoznala je i naša Višnja: sasvim iznenada našla je na maleni zamotuljak, u kojem je njezina mama čuvala lomno zubno zlato, i tu nađe svoj zaručnički prsten, također s nadnevkom kad se zaručila za nadporučnika Jucu.

Istina je da se zločin mora odkriti bilo kada, što svjedoči i ovaj slučaj, uz tolike, koji vape pravdu i pravedno sudiše...

Mi tražimo u ime stotina tisuća besramno i okrutno pobijenih, da zakon pravne države obilježi i kazni svakoga, tko je uprlao ruke pravednima. Dokle će pravda imati povez preko očiju? Kako ne biti ogorčen, kad osjećamo da se opet okupljaju i glave dižu oni isti, koji su krivci za nebrojena zla nanesena pod znamenom srpa i čekića?

Vaša predsjednica
KAJA PEREKOVIC

UVODNA RIJEČ

KOMESARI

Urujanskome broju našeg lista podsjetih kako je iz livanjskoga kraja izselilo 12.000 Hrvata. Pred južnohrvatskim občinskim sudovima teku deseti i desetci zemljišnoknjžnih postupaka, u kojima Hrvati s onu stranu granice s BiH traže uknjižbu nekretnina kupljenih na području Republike Hrvatske.

S obzirom na to, težko je i neutemeljeno - unatoč mudroj i dalekovidnoj politici - očekivati da se Hrvati počnu vraćati u cijelove BiH, u kojima nisu većina. Štoviše, zbog presjecanja Hrvatske kod Neuma (zaslugom onih koji su, tobože, Hrvatsku 1945. svrstali na stranu pobjednika) bit će otežan položaj i dubrovačkih odnosno konavoskih Hrvata. Hoće li to dovesti do kakvih separatističkih ili autonomističkih pokušaja, dragi Bog zna.

Iako je postignuće vlastite neovisne države, kao cilj, kojemu su težili bezbrojni naraštaji, od neprocjenjive vrijednosti, sve ove okolnosti upućuju na to, da se Hrvatska, na žalost, ne može držati nespornom pobjednicom nametnutoga joj rata.

Naprotiv, zubi nam trnu iz dana u dan.

U BiH gubimo ono što smo stoljećima krvavo branili, a na užem hrvatskom teritoriju, Srbi - uz podrpu tzv. međunarodne zajednice - počinju opet pašovati.

Jugoslavenski veleposlanik, na jednoj tribini u Zagrebu izjavljuje kako je okončan "građanski rat" u Hrvatskoj, pa nema govora o kakvoj srbskoj obvezi plaćanja ratne štete. Hrvatska i Jugoslavija će uskoro uzajamno ukinuti viznu obvezu, pa će - pod pazkom hrvatskih i stranih redarstvenih snaga - na hrvatski Jadran, baš kao nekad, hrpmice dolaziti braća iz Leskovca i Niša (glavno je da su "kršćani", kažu naši teoretičari, sve od reda bivši a(nty)teisti).

Amerikanci zatražiše suspenziju hrvatskoga sudjelovanja u Vijeću Europe. Iz činjenice da VE o tome nije donijelo, niti je moglo donijeti formalan zaključak, analitičari tzv. državotvornih medija (mnogi od njih su "svoje" mišljenje svojedobno tražili u legendarnoj zagrebačkoj "kockici" ili još dalje, četiristotinjak kilometara prema istoku) požuriše slavodobitno zaključiti kako je Hrvatska odnijela još jednu pobjedu.

Dopredsjednik Sabora i šef hrvatskoga izaslanstva u Vijeću Europe, na HTV-u (mediju namijenjenu masama) čak tvrdi kako je očito da State Department "ne poznaće" postupovna pravila Vijeća Europe. Hoteći građanstvu sugerirati da je američka prijetnja prispodobiva tek s lanjskim snijegom, taj nam gospodin zapravo govori da naujeću svjetsku velevlast (onu, čijim smo se "partnerstvom" i "priateljstvom" donedavno tako kolonijalno, čak robski busali u prsa) predvode ljudi, koji su priglupi poput njemačkih vojnika u jugoslavenskim propagandnim stripovima i filmovima, tipa "Mirka i Slavka", "Otpisanih" i sličnih budalaština.

Američki pritisak govori o tjesnacu, u kojem se Hrvatska nalazi. Tom se pritisku pridružuje i Europa, iako nas tobožnji optimisti (u stvari trgovci maglom) uvjeravaju u protivno, upirući prstom u brojne susrete našega ministra vanjskih poslova, kao da se iz toga može izvući takav zaključak.

Kao što nismo vjerovali u pričicu o "partnerstvu" s Washingtonom, nemamo iluzija o moralnosti i pravednosti američkog pritiska. Hrvatska je i opet žrtvom tuđih, jačih interesa.

Koliko smo sami odgovorni za to, reći će povjestnici.

Reći će oni i to, zašto pretežan utjecaj u Hrvatskoj i danas imaju sluge svakog gospodara. Zastoje u hrvatskoj državi podobniji poslušnik, pa i zločinac iz tzv. bivšeg sustava, negoli, recimo, bivši politički uznik? Zašto se više vjeruje onima, koji su životom pokazali svoju spremnost na prodaju za šaku zobi, negoli onima, koji su za svoje ideale bili spremni i poginuti?

Zašto se hrvatska budućnost gradi na projektima, za koje se čestita hrvatskog nacionalista ne može pridobiti, pa se koriste ljudi, kojima bi u većini bivših komunističkih zemalja bilo zakonom zabranjeno političko izstupanje?

Zar hrvatsko danas nije rezultantom svih tih, i još nekih čimbenika?

I dok se ova drama odvija, jedan Hrvat ima dramatičnih problema s nesanicom - zbog umjernoga "korijenskog" pravopisa, koji se rabi u našem listu. Čini mu se, da nema prečih stvari, kojima bi se trebao baviti i na koje bi - možda - mogao utjecati, samo kad bi bio spreman suočiti se s istinom i povući konzektvence.

Umjesto toga, za nj je pitanje pravopisa u jednome autsajderskom časopisu pitanjem nacionalnog obstanka. Dirljivo. Nije jezikoslovac, pa vjeruje da je Cezar iznad gramatičara. (To bi moglo značiti da hoće biti komesarem. Fenomen dostojan pozornosti filozofa.) Nu, sve i kad bismo prihvatali absolutno neprihvativju tvrdnju, da su komesari hrvatska sudsrbina, morali bismo podsjetiti na to, da ima onih, koji komesarske naloge ne će prihvati ni pod koju cijenu. Nema te batine, ni te mrkve, koja bi ih na to mogla natjerati.

Narodi, naime, traju dulje od pojedinaca (pa čak i onih, kojima su pripuzi pjevali podoknici), a povijest nas uči, da najgrlatiji "Hosana" često dolazi iz istih onih usta, iz kojih se kasnije čuje ono: "Razpni ga!". Stoga, neka se svatko pozabavi svojim dužnostima, uklanjanjući se napasti od prekoračenja svojih i kršenja tuđih prava. Time se, doduše, ne će svladati nesanica, ali će nas ona moriti zbog drugih, pravih pitanja. A **prava su pitanja ona, na koja će budući naraštaji tražiti odgovor**, pa makar neki ta pitanja danas ne nazrijevali od jasala punih slame...

IZ SADRŽAJA

DOGODILO SE U RUJNU 1997.	2
Globa(lizacija) Hrvatske	
HRVATSKO GOSPODARSTVO PRED KRIŽEPUCEM	3
Helga DOBROCHINSKY	
Prosudbe i razčlanbe	
"ILI JUGOSLAVIJA ILI - NIŠTA!" (ZABLUGE FRANA SUPILA).....	4
Tomislav JONJIĆ	
fra FERDO VLAŠIĆ - SJEĆANJE UZ DRUGU OBLJETNICU SMRTI.....	6
Andrija VUČEMIL	
HRVATSKO DOMOBORANSTVO	
KROZ POVIJEST	8
Branko KRULJAC	
BLEIBURG	12
Ante Toni IVAS	
Priča iz robijaškog života	
NOĆ DUGIH PRUTOVA	13
Branko LATKOVIĆ	
FILATELIIJA U DIJASPORI.....	15
Vladimir NOVAK	
ANTUN MILOVAN (1907.-1945.) - Žrtva komunističke "pravde"	16
Don Ivan GRAH	
FRAGMENTI MOJIH SJEĆANJA	18
Višnja SEVER	
Hrvatska knjiga mrtvih	
NOVI VELIKOSRBSKI MEMORANDUM	
NAZVAN DEKLARACIJA (3)	21
Mato MARČINKO	
Ja tako mislim	
OBEĆANJA AGILNIH AMERIČKIH PISARA	23
Slavko MEŠTROVIĆ	
Priča	
I HRĐA JE CRVENE BOJE	24
Stanislav PEJKOVIC	
Dokumenti	
BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (VII)	26
Stjepan DOLENEC	
Dokumenti	
ŽRTVE HRVATA SELA LEVINOVAC OD 1941. DO 1989. GODINE POD JARMOM SRBOKOMUNISTIČKE VLADAVINE I TIRANIJE	28
Ivana TUŠKAN	
Svjedočenja	
ŠTRAJK ROBIJAŠA U RUDNIKU RAŠA 1950. GODINE	29
Ante PRLIĆ	
Fragmenti	
Historia magistra vitae (VII)	30
Sjećanja	
U SPOMEN NAŠIM UGLEDNICIMA IZ IZSELJENIĆTVATI	31
Tihomil AUGUST	
Svjedočenja	
LATIF-AGIN VILAJET (IV)	34
Zlatko TOMIĆIĆ	
KOSTI STRADALNIKA NA SMETIŠTU	36
Stjepan DOLENEC	
"NISAM HTIO IZRŠITI NALOG O SKUPNOME UBOJSTVU!"	37
Roza HRSTIĆ i Ante-Tonči BOROVAC	
Pisci žrtve komunizma	
ANDRIJA RADOSLAV GLAVAŠ	38
Branimir DONAT	
KAKO JE VLADA SAD "ŠТИTILA" HRVATSKE POLITIČKE ZATVORENIKE U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI	41
Prof. Ivan ALILOVIĆ	
Prosudbe i razčlanbe	
TRI FAŠIZMA NA TLU HRVATSKE	43
Slavko RADIČEVIĆ	
PISMA IZ ISTRE	46
Blaž PILJUH	

DOGODILO SE U RUJNU 1997.

- 4.9. Veleposlanici pri UN u New Yorku podpisali protokol o uzpostavi diplomatskih odnosa Republike Hrvatske i Države Izrael. U poruci hrvatskom veleposlaniku u Washingtonu, B'nai B'rith pozdravio ovaj događaj i hrvatsku izpriku židovskome narodu.
- 6.9. U Sarajevu započeo drugi kongres SDA. Rano ujutro 8. rujna, Izetbegović, s 516 glasova za i šest glasova protiv, ponovno izabran predsjednikom stranke.
- 7.9. Nastavljaju se previranja u Republici Srbskoj. Redarstvene snage pod nadzorom Biljane Plavšić u Banja Luci pritvorile Momčila Krajišnika i još dvojicu iztaknutih srpskih političara. Oslobođeni 9. rujna, intervencijom generala Kleina.
- 9.9. Zbog kršenja Daytonskog sporazuma i dovođenja Hrvata u neravnopravan položaj tijekom predizborne agitacije, predsjedništvo HDZ BiH pozvalo članstvo, simpatizere i hrvatski narod, da ne sudjeluje na občinskim izborima u BiH, koji se imaju održati 13. i 14. rujna. OEES odmah priobčio, kako HDZ-ov bojkot neće spriječiti održavanje izbora. Bojkotom zaprijetila i Srbska demokratska stranka.
- 10.9.** Rekonstrukcija hrvatske Vlade. Šefovi nizozemske, britanske i talijanske misije u Zagrebu, u demaršu predanom ministru vanjskih poslova, žale zbog odluke HDZ BiH, te pozivaju Hrvatsku da izkoristi svoj utjecaj, kako bi navela Hrvate u BiH da nađu zajednički jezik s OEES-om. Ostane li HDZ BiH pri svojoj odluci, to bi moglo ugroziti odnose između Hrvatske i Europske Unije.
- 11.9.** Nakon sastanka predsjednika Tuđmana, međunarodnih predstavnika (Westendorpa, Kleina, Frowicka) i vodstva HDZ BiH, priobčeno kako će Hrvati ipak sudjelovati na lokalnim izborima u BiH, jer da su polučili stanovite poboljšice u izbornim propisima i praksi.
- 13.9.** U Korani kod Plitvica dvojica Srba brutalno ubili dva Hrvata. Jedan od ubojica nakon "Oluje" navodno pobjegao u Srbiju i vratio se nakon abolicije.
- 16.9.** Nastavljaju se pritisci na Hrvatsku. Pritisak međunarodnih čimbenika na sastanku s Povjerenstvom za nadzor provedbe zagrebačko-erdutskog sporazuma, ministar Granić navodno nazvao ucjenom.
- 18.9.** U predsjedničkoj izjavi, VS UN izrazilo "duboku zabrinutost pomanjkanjem većih napora hrvatske vlade u procesu reintegracije" hrvatskog Podunavlja. Hrvatska vlada izrazila razočaranje zbog novog pritiska na Hrvatsku.
- 18.9. Eksplozija automobila-bombe u Mostaru. Ranjeno pedesetak osoba, uništeno 120 stanova i pedesetak automobila. Ponovna napetost u gradu i u hrvatsko-muslimanskim odnosima.
- 22.9.** U trodnevni službeni posjet Hrvatskoj doputovao turski predsjednik Süleyman Demirel.
- 22.9.** Politički odbor Vijeća Europe razmotrio "non paper" State Departmenta, kojim se zahtijeva suspenzija hrvatskoga članstva u tome tijelu, jer da Hrvatska nedovoljno surađuje s Međunarodnim sudom za ratne zločine, kao i s UNTAES-om, te da slabo podupire povratak izbjeglica i prognanika, a slično se vlada i prema Federaciji BiH. Politički odbor VE o američkome zahtjevu ne će donijeti formalan zaključak.
- 25.9.** Hrvatsko veleposlanstvo u Sarajevu oštro osudilo noćašnje miniranje džamije u Tomislavgradu. Osudama se pridružili i hrvatski dužnostnici u BiH.
- 26.9.** Govoreći o "građanskom ratu u Hrvatskoj", na tribini u Zagrebu, jugoslavenski veleposlanik najavio skoro ukidanje viza između Hrvatske i SRJ, kao i to da će SRJ uskoro riješiti pitanje dvojnog državljanstva poput Hrvatske, što će suvišnim učiniti poseban bilateralni sporazum o dvojnom državljanstvu.
- 26.9.** Sabor usvojio Zakon o konvalidaciji pravnih akata bivše "Republike Srbske Krajine".
- 30.9.** Podpisana Deklaracija hrvatske Vlade i UNTAES-a "o uvjetima reintegracije pravosuđa u području pod nadzorom UNTAES-a". Predsjedništvo BiH imenovalo veleposlanike.

D o Božića će u hrvatskom gospodarstvu mnoge stvari biti jasnije. Dolazi vrijeme, kad će se razići magluština, koja se nadvila nad stranim ulaganjima u Hrvatsku, kao i nad aktualnim "pritiscima međunarodne zajednice", koji predstavljaju tek diplomatski skovano ime za jednu te istu bezpoštednu borbu za gospodarsku dominaciju. Također ne će trebati dugo čekati ni na rasvjetljavanje odnosa hrvatske vlasti prema novostvorenim bogatašima. I jedni i drugi (multinacionalke koje posredno kucaju na vrata preko Haaškog tribunala i daytonizacije hrvatske unutrašnje politike, kao i hrvatski tajkuni, koji gledaju proširiti svoja carstva) bore se za ograničenu količinu hrvatske gospodarske substancije i postaju nužno na tom uskom prostoru neprijateljima. Moraju rasti i ići naprijed, jer je tom poslu stagnacija drugo ime za propadanje: poput biciklista na uzbrdici ne smiju prestati pedalirati, jer se ide ili nizbrdo ili uzbrdo.

U tom će kontekstu nadmetanje postajati sve zanimljivijim. Hrvatski tajkun (kao onaj, koji prvi gubi s ulazkom nadmoćnih svjetskih korporacija u Hrvatsku) raspirivati će medijsku fobiju od imperijalnoga svjetskog kapitala. Do jučer liberalan (dok je trebalo nametnuti "svjetska" pravila privatizacije, preko kojih je stekao ono što ima), sad će promicati konzervativizam gledajući zaštititi svoje blago u krilu države, koja bi mu trebala pomoći zatvorenom politikom. Nu, ni kapital iz svijeta ne će mirovati. Tražiti će svoju ulaznicu u Hrvatsku na mala vrata. Jurišat će na hrvatsku vlast "demokratskim" sredstvima (semantički izraženim frazama o "slobodi medija" ili "ljudskim pravima"), ali i zahtjevima da Hrvatska brine o Hrvatima (onima u Bosni i Hercegovini) manje nego o Srbima (onima, koji već imaju spremljene torbe za povratak u Hrvatsku). Kad im takvim zahtjevima izpod praga nacionalnog ponosa ne bude udovoljeno, zadovoljiti će se dugoročnim ekonomskim koncesijama na hrvatskome prostoru i pravnim sustavom, koji omogućuje financijsko-oulagački eldorado južnoameričkog tipa. Hoće li u tom pohodu na Pantovčak biti uspješniji "naši" ili "njihovi"? Umjesto običnih predviđanja, bolje će poslužiti pojedinačne projekcije hrvatskih poduzeća, od kojih su dva trenutačno u medijskom kovitlaku: Slavonska banka i Podravka.

Država posjeduje 35 posto udjela u Slavonskoj banci. Sredstvima poreznih

HRVATSKO GOSPODARSTVO PRED KRIŽEPUĆEM

obveznika ta je najveća banka u Slavoniji održana u životu i čini se, kako država nakon svega ima pravo prodati svoj udio. Prodaja stranoj finansijskoj kući bi potom donijela potrebnii kapital, bila bi nametnuta europska pravila bankarskog ponašanja, razvrgla bi se incestna veza tamošnjih poduzeća i Banke, a stranci opet ne bi mogli upravljati bankom kako ih je volja, jer ne bi imali većinski udio. U javnost je dospjela ponuda Europske banke za obnovu i razvoj, koja je nudila petnaestak posto iznad nominalne vrijednosti dionica, te kredit od 25 milijuna maraka, koji bi se brzo ubrizgao u tamošnje ratom uništeno gospodarstvo. Nu, naznake političkog preokreta zbile su se nedavnim dolaskom osječkog Župana, Branimira Glavaša, u Sabor i izstupom većeg broja zastupnika i slavonskih župana, koji su se oštro suprotstavili prodaji Banke strancima, spominjući u dramatičnom izstupu i urote i malverzacije, koje su se zbile oko te ponude, kojom bi se, navodno, okoristili ljudi iz samog hrvatskoga političkog vrha. Dosad neobjašnjene natuknice, Glavaš je podupro protuponudom, skupivši jedanaest fantomskih poduzeća, koja bi znatno više platila taj 35 postotni udjel u Banci. Kupci su doslovno fantomski, jer je i u Vladinu Agenciju za sanaciju banaka dospjela ponuda za kupnju, u kojoj se ne navode imena kupaca. Pitanje je, kakva je uobiće mogućnost da Banka dospije u ruke tih poduzeća. Naime, Hrvatska se obvezala pred Svjetskom bankom na posve specifičan način privatizacije banaka, koje su bile u sanaciji: najviše deset posto može imati jedna "nefinansijska in-

Piše:

Helga DOBROCHINSKY

stitucija", najviše 15 posto "nefinansijske institucije" zajedno, a dionice banaka uobiće ne mogu kupovati oni, koji su sudjelovali u njezinu putu prema sanaciji. Za Glavaševa poduzeća se drži da pripadaju upravo ovoj potonjoj skupini, te bi takva privatizacija zaljuljala obveze prema Svjetskoj banci. To dakako ne vrijedi za obližnju Cibaliae banku, koju je upravo u jeku Glavaševog otpora kupio Miroslav Kutle. Privatizacija Slavonske banke predstavlja presudan korak, koji će označiti smjer zbivanja: sličan posao predstoji kod Privredne, Splitske i Riječke banke, koje su puno veće i koje imaju u portfelju pola hrvatskih poduzeća.

S druge strane ove bankarske gužve stoji Podravka: jedini veliki uspješni poljoprivredni hrvatski kompleks, koji još nije upropošten ili privatiziran. Kad je prije mjesec dana vlastnik Agrokora Ivica Todorić pozvao državnu politiku, da mu kaže može li kupiti Podravku, strasti su se uzbukale. Ugodaj u Koprivnici je bio jasan: ne damo Podravku za grebačkom Hercegovcu! Vlada je imenovala novi Nadzorni odbor, u koji je ušao bivši direktor, podpredsjednik Vlade, Borislav Škegro, i drugi moći ljudi hrvatske politike. Kazano je, kako će Podravka na međunarodno tržište kapitala stazom Plive, Kraša ili Zagrebačke banke - dakle, sa mostalno bez Todorićevog Agrokora.

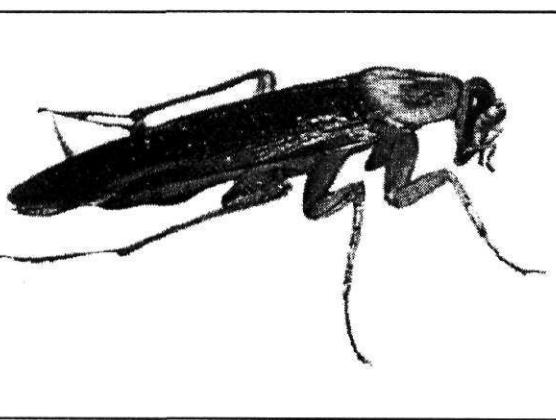
Todorićev je rezon jasan. Vlastnik najvećeg privatnog koncerna u Hrvatskoj (i drugog po veličini hrvatskog poduzeća uobiće) drži kako ima

pravo na kupnju Podravke, čime bi Agrokor spremno koraknuo prema svjetskim burzama. Njegova mu poslovna reputacija nije smetnjom: ne odpušta radnike, nema problema sa sindikatima, investira i tehnološki osuvremenjuje dijelove Agrokora, a, napokon, nikad ne ku-

puje bezglavo, niti širi konzorcij na nesrodne dijelove. Ima li pravo kupiti Podravku? Ima finansijske mogućnosti (odgovara li mu i otvorena prodaja, koja bi se ograničavala na domaći teren), nu ima li političku potporu? Ovdje država bira između prodaje Podravke strancima ili domaćima, ali neizravno odlučuje i o sudbini Agrokora, koji bi bez Podravke izgubio korak. Todorić se nije libio to izreći u javnosti.

I što onda? Slavonsku banku EBRD-u, a Podravku Agrokoru? Ili možda ove privatizacije krenu po volji drugim kupcima? Kamo god krenu, pokazat će napokon smjer, kojim ćemo odsad ići svi skupa. Reklo bi se, kako se radi o stvaranju strategije u hodu ili nastavi ekonomije u prirodi.

Prosudbe i razčlanbe

"ILI JUGOSLAVIJA ILI - NIŠTA!" (ZABLUDUJE FRANA SUPILA)

Predočbe koje vladaju o javnim, političkim ljudima, nerijetko više govore o vremenu u kojem nastaju i postoje, negoli o tim osobama. To vrijedi i za dan-danas prevladavajuću predočbu o jednome od poznatih i utjecajnih hrvatskih novinara i političara, Franu Supilu.

Godinama nepravedno napadan kao plaćenik Kraljevine Srbije i desetljećima hvaljen kao jedan od tvoraca jugoslavenske države, Šupilo, koji je 25. rujna 1917. pomračena uma umro u Londonu, i danas je možda najjasniji primjer hrvatskih političkih zabluda.

Čini se da je danas, u povodu obljetnice njegove smrti, korisnije i poučnije promotriti kako u ovo vrijeme mislimo o Supilu, negoli nanizati činjenice iz njegova životopisa, protkane frazama i klišejima koji se u svakoj zgodi ponavljaju.

Supila i danas zapravo gledamo Krležinim (ili krležjanskim) očima. U školskim učbenicima i prigodnim novinskim člancima, pa čak i u naizgled znanstvenim prikazima, prikazan je dinamičnim, dubokoumnim i dalekovidnim političarom, koji je - nesvjestan velikosrbske opasnosti i obsjednut germanskim **Drangom nach Osten** - krenuo u obračun s frankovačko-radićevskim trijalističkim concepcijama, koje da su bile u službi politike velikoaustrijskoga kruga oko nadvojvode Franza Ferdinanda. Time je Supilo položio temelje "politici novoga kursa", koja je pridonijela slomu Austro-Ugarske, te se i danas drži "naprednom", jer daje u velikoj mjeri pomogla tzv. oslobođenje Hrvatske.

Po tom se krležjanskom receptu i danas tvrdi da je Supilo, postavši tijekom prvoga svjetskog rata, u jeku borbe protiv tajnoga Londonskog ugovora, svjestnim velikosrbskim pretenzija i himbene politike srbske vlade, doživio slom svojih idea. Potom da je okrenuo leđa Jugoslavenskom odboru, i priželjkujući "samohrvatsko" rješenje, sišao s uma.

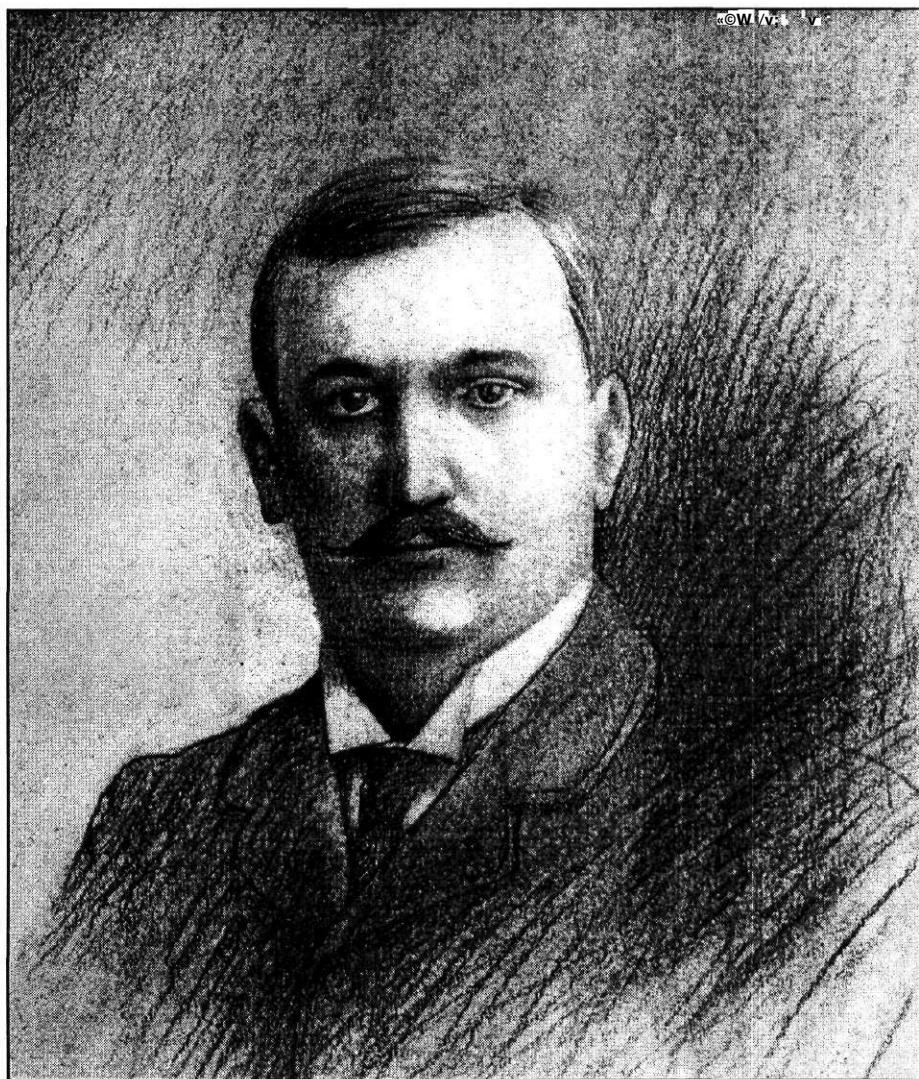
U svemu tome ima dosta patetike, malo politike, malo literature, a ponajmanje istine.

Piše:**Tomislav JONJIĆ**

Nije Šupilo bio nesvjestan velikosrbskih pretenzija. Naprotiv. Ta, u prvome broju svoje **"Crvene Hrvatske"** (1891.) on, odgojen na pravaštvo, upozorava da

Hrvatske. **"Posrbite se svi - dovikuju oni Hrvatima - pa je sloga gotova!"**

U trećem broju tog lista, on upire prstom u protuhrvatsko djelovanje Srba u Hrvatskoj: njima je združenje s Hrvatskom jednako samoubojstvu. Početkom 1895. Šupilo diže svoj glas i protiv (jugoslavenstva: **"slovinstvo, srpstvo-hrvatstvo,**

Franjo Supilo

su baš Srbi najveći protivnici ujedinjenju Hrvatske: **"Braća Srbi i u Banovini i u Dalmaciji, i u Bosni i Hercegovini, gone svoju politiku ekskluzivizma, druže se svuda gdje mogu s tuđinom na zator imena, razvoja i državnog ujedinjenja**

jugoslavenstvo itd., ne samo da nam никакve koristi donijeli nijesu, nego, da pače, dok su naši stariji najbolje sile u to trošili, širile su se tuđe čisto plemenitke (tj. srpske, op. T. J.) misli, koje našemu napretku mnogo štete naniješ", a napredak i dobrobit hrvatskog naroda

sastoji se u ujedinjenju i neovisnosti Hrvatske.

A ipak, Supilo, jedan od tvoraca Hrvatsko-srbske koalicije, postat će možda najžešćim pobornikom jugoslavenstva. Bilo je onih, koji su tvrde od njega vjerovali u tu iluziju, ali su samo on i, možda, Ante Trumbić bili dovoljno karizmatični i osobno čestiti, da bi mogli postati predvodnici. U tome je zapravo njihova povijestna odgovornost: ljudi koji žele voditi, moraju biti svjestni posljedica svoga vodstva.

Osim rušenja Austro-Ugarske i stvaranja Jugoslavije, Šupilo nije poznavao dogme. On neće okljevati od suradnje s Khuenovim Srbima i velikougarskim imperijalistima. U razgovorima s F. Kosuthom on preskače pitanje Međimurja i "riječke krpice". Ne želi uobće razmišljati o tome, kako bi se Hrvati u budućnosti mogli osigurati od velikougarskih pretenzija.

Guglielma Ferrera će 1903. uvjeravati kako Hrvati vole Italiju, jer je hrvatska kultura nastala u doticaju s talijanskim. Posebna hrvatska kultura zapravo i ne postoji. Time će se i nehotice suglasiti s tezom talijanskih imperijalista, da su Hrvati (i Slaveni uobće) barbari, pa Italija na temelju svoje povijestne civilizatorske i kulturne uloge ima pravo na vlast nad iztočnom obalom Jadrana.

U razpravi o aneksiji Bosne i Hercegovine, Supilo 1908. izražava uvjerenje kako bi bilo dobro da BiH pripadne Srbiji, a 1913. u Beču, obraćajući se hrvatskoj i srbskoj mlađeži, zalaže se za tzv. narodno jedinstvo i državno ujedinjenje sa Srbijom, naglašavajući da Hrvatska ne izpunjava prepostavke za stvaranje neovisne države.

Pripremajući se, sa skupinom izbjeglih političara bez ikakva legitimite, za ustrojenje Jugoslavenskog odbora, Supilo 1914. u Veneciji kliče: "**Ili Jugoslavija, ili ništa!**" Buduću državu zamišlja kao "centralističku federaciju". Početkom 1915. u Nišu izjavljuje S. Protiću kako on sam "**ne bi imao ništa protiv toga, da se zove Velika Srbija, ali jer ima u nas ljudi, koji bi u tom vidjeli agitaciono sredstvo, ne bi to bilo zgodno.**"

U kolovozu 1915. piše Nikoli Pašiću da, u slučaju stvaranja posebne hrvatske države, Srbija mora poduzeti unutarnje reforme, koje će onemogućiti (!) razvoj

druge južnoslavenske odnosno hrvatske države, kako bi Srbija ostala jedinim "stjegonošom jedinstva Jugoslavena".

Pripravan žrtvovati dio za cjelinu, Supilo u veljači 1916., piše Trumbić, kani predložiti Talijanima da odustanu od Dalmacije, a pripala bi im glavnina Istre, Trst, Gorica i neki dalmatinski otoci. Zauzvat bi hrvatski vojnici na Soči bili pozvani baciti oružje i pomoći Talijanima. Sve se ovo događa u jeku borbe protiv Londonskog ugovora.

Dok Pašić izjavljuje kako je Srbija uvijek voljna priznati talijansku hegemoniju nad Jadranom, Šupilo na sve strane kumi i moli, da se stvari zajednička država sa Srbima. Bijesan je zbog velikougarske politike Pašićeve vlade, jer ona ugrožava ideju jugoslavenstva. Napušta Jugoslavenski odbor, jer se tomu glasno ne suprotstavlja.

Napominje, međutim, da se s Odborom ne razilazi "**u ideji, nego u proceduri za oživotvorene njeni**".

Pokušava djelovati samostalno i u lipnju 1917. hoće Italiji ponuditi sporazum, iztičući kako će nova jugoslavenska država, ako Italija pomogne Jugoslavima da se oslobole i ujedine, nagraditi Italiju po uzoru na Cavoura koji je ujedinjenju Italije žrtvovao Nizzu i Savoju.

Na životu ga održava samo želja da vidi Jugoslaviju. Stoga će nekoliko tjedana prije smrti, s oduševljenjem pozdraviti Krfsku deklaraciju, jedan od kamena temeljaca jugoslavenske države...

Bilo bi nerazumno i pogrešno tvrditi da je Supilo htio zlo svom narodu, da je počinio izdaju Hrvatske. Ne. Sav je njegov život zapravo protkan borbom za dobrobit hrvatskog naroda. Međutim, kao što je dobrim nakanama popločan put u pakao, tako se supilovska politika pokazala katastrofalnom. Katastrofalna je ne samo iz današnje perspektive, nego i iz ondašnje: i tad je Hrvatska dobro znala što znači srbski "pijemontizam", talijanska "latinska kultura" i košutovski zemljopis.

Svaki narod očito osjeća potrebu za mitovima, ali u mit o žrtvi za Hrvatsku pretvarati političara, čiji su se plodovi pokazali otrovnima, mogu samo oni koji su se tim plodovima desetljećima hrani. Supilu, dakle, nije mjesto u hrvatskome Pantheonu, nego u, na žalost, bogatoj riznici hrvatske političke gluposti.

MARIO BILIĆ

APOKALIPSA

gledam
kako se nebo
ruši
nad zapadom
i slutnje mrače
nebosklone
i vidim glavu
mrava
kako klone

čovjek je pred
raspadom

gledam
kako se nebo
na zemlji našlo
sumorna slika
neka
u lokvi krvi

što li je našu zemlju
iznova snašlo
i nije li posljednji čovjek
osuđen prvi

vidim
i golub pade
kraj mramornog kipa
a perje mu šumi
ko more
pod naletom leta

gledam
i ne vidim ništa
osim Madone
kako zemaljskom kuglom
nemirno šeta

fra FERDO VLAŠIĆ

SJEĆANJE UZ DRUGU OBLJETNICU SMRTI

Mnogo puta smo rekli a nije na odmet ponoviti da je svrha izlaska našeg glasila iznošenje i objavljanje istine, svjedočenje o povjesnoj zbiljnosti a ništa manje i redovito sjećanje na značajnike našeg naroda koji su svojim životom i radom udarili temelje borbe za slobodu a oni sami postali stozerni stubovi naše današnje zbilje i budućnosti.

Jedan takav je i fra Ferdo Vlašić, franjevac svećenik, iznad svega svjedok i ustajnik u borbi za pravo isповijedanje vjere i borac za duhovnu i nacionalnu slobodu hrvatskog naroda.

Poznanstvo s njim bilo je više nego dar Božji, bio je blagoslov. Energija i općenito čovečnost koja je iz njega i oko njega zračila bila je čudesna. Po prirodi skroman i samozatajan ali u poslu i nastojanjima odlučan pravo je oličenje franjevca dvadesetog stoljeća.

Moje poznanstvo s njim bilo je slučajno. Upoznali smo se na svadbi mog brata Martina u Oplećanim u siječnju 1971. godine. On je tada bio gvardijan franjevačkog samostana u Duvnu a ja sam predavao hrvatski jezik i književnost na Dominikanskoj gimnaziji u Bolu na Braču. Brzo smo se, kako bi Duvnjaci rekli, kao stari robijaši spajdašili i dobro razumjeli. Bilo je to vrijeme nacionalnog i vjerskog buđenja u Hrvatskoj a i velikog odlaska na rad u inozemstvo. Mi smo nakon dugog razgovora zaključili da bi trebalo nešto učiniti i u tadašnjoj BiH ali izvan dnevne politike i masovnog okupljanja. Ferdo je isticao moć i djelovanje javnih medija a imao je iskustvo u tiskanju župskog biltena dok je radio u Austriji u Frohnleitenu. Ideja mi se svidjela, ali mi smo htjeli nešto šire, bolje i vrjednije od župskog biltena. Htjeli smo potaknuti veze s našima u inozemstvu i osobito smo htjeli naglasiti čuvanje hrvatskog jezika (koji je u BiH bio strahovito ugrozen) i uopće očuvanje katoličkog i hrvatskog identiteta. Konačni dogovor je pao u Splitu u jednom restorančiću na Hrvojevoj kuli. U ljetu 1971. rodila su se "Naša ognjišta" u početku kao glasilo duvanjskih i posuških župa, a u biti to je nakon prevrata 1945. bio prvi katolički list na tlu Bosne i Hercegovine.

Piše:

Andrija VUČEMIL

Fra Ferdo je bio čovjek od akcije, više se nije moglo odustati. Dogovorili smo se da će on s odabranim članovima uredništva prikupljati tekstove a ja će ih u Rijeci obraditi i dogovoriti u tiskari tiskanje. Zašto u Rijeci? Dva su razloga a najvažniji je bio list nikako ne tiskati u BiH jer će ga vjerojatno zabraniti ili one-mogući po samoupravnom modelu tiskanje. Naime, zabranu tiskanja i distribucije donosio je sud u mjestu tiskanja a ne

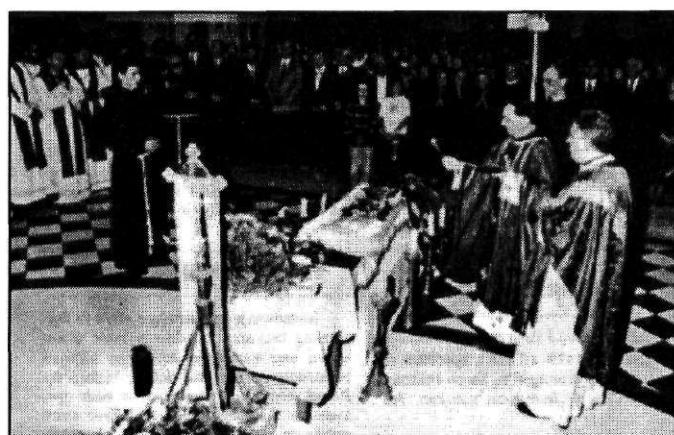
pore. Biskup je imao razlog za oprez. Dva bivša robijaša i nepočudnika traže od trećeg blagoslov, u to vrijeme to nije štimalo i bilo je zaista riskantno. Ali Ferdo se nije dao smesti. Prvi broj je izašao a u drugom je biskup ipak napisao poduzi uvodnik.

Tako su krenula Naša ognjišta i dostigla zavidnu nakladu preko 25 tisuća primjeraka i preko 15 tisuća pretplatnika. Ferdina je velika zasluga što je odmah pokrenuta i nakladnička djelatnost pa je u Knjižnici Naših ognjišta objavljeno preko stotinu knjiga.

Danas, kada se s radošću i ne s malim ponosom sjećamo člana naše Udruge, za one koji malo poznaju pokojnog fra Ferdu Vlašića citiramo dio članka objavljenog u 11. broju Naših ognjišta, studeni 1995.

"Fra Ferdo Vlašić (kršno ime Petar) rođio se 1920. u Sovićima u Hercegovini. Pučku školu završio je u rodnom mjestu, a Franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokom Brigu. U školi je uvijek prolazio s izvrsnim uspjehom. Franjevačko odijelo obukao je na Humcu 1939. Franjevačku bogosloviju započeo je u Mostaru, a završio u Zagrebu. U Mostaru je zaređen za svećenika 1946.

U svojoj Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji poletno je i neumorno obnašao najrazličitije dužnosti. Bio je tajnik Provincije, kapelan i župnik u raznim župama, gvardijan u Zagrebu, Frohnleitenu i Tomislavgradu te dugo-godišnji vijećnik u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji. Osamdesetih godina vrhovna franjevačka uprava u Rimu imenovala gaje provincialom u matičnoj franjevačkoj provinciji, ali je na toj dužnosti ostao samo dva tjedna, jer su ondašnji jugokomunistički vlastodršci nasilno sprječili njegovu daljnju provincialsku službu. Godine 1971. fra Ferdo je u Tomislavgradu pokrenuo prvi poratni hrvatski katolički list na tlu Bosne i Hercegovine - Naša ognjišta. I osim nekoliko zatvorskih godina, bio je urednik toga lista sve do tekuće godine 1995., kad je list obilježio 25. obljetnicu svog iznimno plodnog rada i bogatog nakladništva. Tako će list Naša ognjišta za sva vremena ostati neuništiv

Blagoslov i molitva nad odrom: provincialov zamjenik fra Mate Dragičević i kupijski generalni vikar don Luka Pavlović

u sjedištu nakladnika. A drugi razlog je što sam ja živio u Rijeci i imao u izgledu stalno zaposlenje u Pionirskom kazalištu.

Koristim priliku i ovdje ističem neke činjenice, ne da omalovažim neke ljude tada na fukcijama, nego da naglasim i istaknem Ferdinu upornost i tvrdoglavost. Njegova franjevačka hercegovačka braća nisu bila baš oduševljena našim projektom i da se list pojavi baš u ozloglašenom Duvnu i uskrtili su bilo kakvu novčanu potporu, a ako tko hoće surađivati to je njegova osobna stvar. Ipak nam je pokojni fra Rufin Šilić, tadašnji provincial na rastanku obećao za prvi broj dva-tri slova i onako više u šali rekao da ćemo uspjeti ako to radimo po Duhu Svetomu a ako ne propast ćemo. List i danas redovito izlazi! Razgovarali smo i s biskupom u Mostaru. Primljeni smo hladno i s velikim pripomenama o nepogodnom trenutku i otklonom od mogućnosti bilo kakve novčane pot-

spomenik njegovu osnivaču i prvom uredniku fra Ferdi Vlašiću.

Uza sve što je rečeno treba posebno istaknuti da je fra Ferdo u dva navrata bio osuđen na teške zatvorske kazne u sveukupnom trajanju od 24 godine, a da je od toga u zatvoru izdržao ukupno 13 i pol godina. I to je u oba navrata tamnovao potpuno nedužan. Za ono za što je fra Ferdo bio okrivljen i optužen, svaki bi ga istinoljubivi sudska pravorijek proglašio potpuno nedužnim i pravednim. No komunistički sudska krivorijek oba puta ga je osudio na višegodišnju tešku tamnicu. Samo zato što komunisti nisu mogli podnosići ni fra Ferdinu apostolsku revnost ni njegovo žarko hrvatsko rodoljublje. No u fra Ferdinu evanđeoskoj duši nije se pojavila ni najsjajnija sjenka odbojnosti spram onima koji su ga kroz život tako često i tako ljuto bičevali i razapinjali. I najgorči je životni kalež, poput svojeg Spasitelja ispijao velikodušno i smjerno. Na slavu Božju i za procvat Kraljevstva Božjega. Zato će njegov ulazak u Nebo za cijelo biti obasanjan vječnom radošću, koju je na svom zemaljskom Križnom putu obilno zašlužio."

Da fra Ferdo nije bio običan čovjek, svećenik, franjevac i robić svjedoči i velebnog pogreb u Tomislavgradu. Okupljeni iz svih hrvatskih krajeva prijatelji, suradnici i znaci željeli su nešto reći, poručiti, posvjedočiti i oprostiti se od čovjeka za kojega se slobodno može reći da je bio svjedok svog vremena, žrtva bezočnog sustava u kojem smo bili zatočeni ali i pobjednik, prenositelj poruke ljubavi i praštanja, nezaustavljeni jurišnik svom cilju: slobodi isповijedanja vjere, slobodi naroda kojemu je pripadao, slobodi govora, slobodi djela...

Donosimo nekoliko dostupnih nam sažetaka iz oproštajnih govora koji potvrđuju tvrdnju da je Ferdo bio izuzetna osoba i prijatelj koji se ne može zaboraviti.

Fra Mate Dragičević

FRA FERDO JE BIO SAMOPRIJEGORNI FRATAR, GORLJIVI RODOLJUB I ISTINSKI MUČENIK

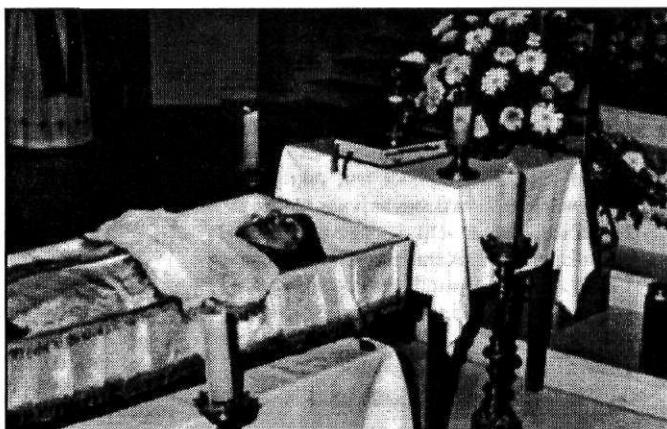
Ovdje posebno želim naglasiti tri fra Ferdine velike odlike: Najprije, fra Ferdo je bio samoprijegorni fratar koji je upravo plamlio za franjevačke, a to znači za evanđeoske ideale. Nadalje, fra Ferdo je bio gorljivi i neslomljivi hrvatski rodoljub, koji je posebno preko lista Naša ognjišta razgarao strnuti plam hrvatskoj jeziku i

svekolike hrvatske uljudbe. Napokon, fra Ferdo je bio istinski kršćanski mučenik koji je posve nedužan velikodušno i predano tamnovao u komunističkim zatvorima punih trinaest godina.

Gojko Šušak

IVO MI JE NAJTEŽI TRENUTAK U MOJIH PEDESET GODINA

Imao sam sreću pripadati naraštaju kojem je on na Širokom Brijegu bio vjeroučitelj. Moguće je govoriti o fra Ferdi i njegovim zaslugama. Ja imam još samo jednu: zahvaliti Bogu što pripadam naraštaju koji je dočekao slobodnu Hrvatsku i nraštaju kojemu je fra Ferdo bio putokaz. Ja ovdje danas zazivam Svevišnjega da meni i narodu ove ispaćene Hercegovine dadne snage da slijedimo ono što je fra Ferdo tako vjerodostojno i slijedio i propovijedao: vjeru u Boga, vjeru u Domovinu, vjeru u obitelj, vjeru u čovjeka.

Fra Ferdino mrtvo tijelo u tomislavogradskoj bazilici

Dr. fra Ljudevit Rupčić

BESMRITNI NE UMIRU, A TO JE NAŠ FRA FERDO

Ovaj nas čas stavlja u kušnju da budemo tužni. A smrti zapravo i nema. To je samo čas kada život prelazi u novu kvalitetu. Život se samo mijenja, ali se ne oduzima. Uostalom, besmrtni nikada ne umiru, a to je upravo bio naš dragi fra Ferdo. Oznakama vjernika, svećenika, redovnika, pisaca, urednika i čovjekoljuba, pridodao je i svoje osobne kvalitete te ih ispunio punim sadržajem. Ferdo nije nikome bio neprijatelj, ali je imao napretak neprijatelja. A to su bili svi oni koji su bili protiv njegova Boga, njegove Crkve i njegova hrvatskoga naroda. Koji su uopće bili protiv čovjeka. Komunizam koji je fra Ferdu nemilosrdno progonio, ostao je iza njega pobijeđen. I sada je došlo vrijeme da se i fra Ferdo odmori u Božjem Srcu i u srcu ovoga naroda. Ferdo je sam sebi prihvatio ime, čast, slavu i besmrtnost. Ferdo,

neka ti ova hrvatska zemlja bude mjesto radošti i mjesto počinka, a Bog neka ti bude obilna plaća!

Fra Jozo Zovko:

MORAJU POSTOJATI UUDI KAO ŠTO SI BIO TI

Dragi fra Ferdo!

Ti si nas sve svojim uzornim životom i svojim uzničkim primjerom naučio što znači Krist i Crkva, što znači redovnička zajednica, što znači hrvatski narod i hrvatska domovina i kako se za te najuzvišenije vrednote treba žrtvovati, kako im uz cijenu mučeništva treba ostati vjeran i odan. Zato uvijek postoje ljudi kao što si bio ti. Zato uvijek trebaju postojati ljudi kao što si bio ti. Hvala ti za tvój veliki primjer, a mi ćemo tvoj primjer kušati naslijedovati svojim životom. Pokoj vječni darovao ti Gospodin!

Dr. Duško Moro

GOSPODIN JE POZVAO...

Upravo u godini srebrnog jubileja Naših ognjišta, koja je fra Ferdo pokrenuo i uređivao te gotovo isto takva jubileja njegova osuđivanja uzništva u komunističkim tamnicama. Gospodin je pozvao k sebi svoga vjernog slugu da se odmori i nađe smiraj u krilu Oca nebeskoga te da primi nagradu za svoje veliko životno djelo. Upravo tim dvama svjedočanstvima fra Ferdo je podignuo sebi tajni spomenik te istodobno ostavio divan primjer evanđeoskog svjedočenja, hrvatske svijesti i franjevačke jednostavnosti.

Neka mu Gospodin bude vječna svjetlost!

Fra Gabrijel Mioč

U NEBO JE OTIŠAO JEDAN GOROSTAS

Kad je jučer preko priopćajnih sredstava zemljom pronio glas o smrti fra Ferde Vlašića, držim da je golema većina hrvatske javnosti odmah shvatila kako je u Nebo otišao jedan franjevački, katolički i hrvatski gorostas. I osobno sam duboko uvjeren da je fra Ferdo istinski velikan koji se neće moći nikako zaobići kad se bude pisala povijest Hrvata i katolika ovoga naraštaja. Živjeti onim zamahom kojim je on živio i pretrpjeli ono što je on pretrpio, zaista se ne bi moglo bez nadljudske snage, čelične volje i nepokolebljive vjere. A upravo se sve to stočilo u fra Ferdinu biću. Zato je i mogao pokrenuti i održati Naša ognjišta u gotovo nemogućim uvjetima, zato je mogao mnogo toga što nitko drugi nije mogao.

HRVATSKO DOMOBRANSTVO KROZ POVIJEST

UVOD

Zbog negativnog odnosa prema hrvatskoj povijesti, pa tako i prema povijesti hrvatskog domobranstva, osobito u vrijeme dvije Jugoslavije, mnogi su naraštaji dobivali iskrivljenu sliku, ili pak ostajali bez bilo kakvih relevantnih spoznaja o važnosti domobranstva u hrvatskoj povijesti. Tek po stvaranju samostalne države Hrvatske, od 1990. na ovamo, u tom segmentu hrvatskog društva drukčije se razmišlja i iznose se istiniti podatci. Sve više knjiga i studija, naravno iz pera dobrih poznavatelja domobranstva, ali još uvijek mnogi ljudi imaju pogrešnu predočbu o Hrvatima kao vojnicima. Jugoslavenska, bolje rečeno prosrpska literatura, veličala je izključivo Srbina kao pravog vojnika, dok su Hrvati svrstavani u onu vrstu ljudi kojima vojni poziv "ne leži", odnosno da pod svaku cijenu izbjegavaju vojničke dužnosti. Čak je i vojna terminologija radije uvažavala turcizme, nego da prihvati hrvatski vojni izričaj, što je bio razvijen davno prije stvaranja kraljevske Jugoslavije.

Činjenica je da su Hrvati, s obzirom na to, da često nisu imali svoju državu, pa tako ni vojsku, služili vojsku za tuđince, ili pak u sklopu raznih državnih tvorevina, gdje se Hrvatska nalazila, uvijek su iskazivali osobitu hrabrost, što potvrđuju mnogi europski vojskovođe iz dalje ili bliže prošlosti. Kada su pak branili svoju domovinu i svoj dom, teško je bilo nalaziti njima ravne, što također dokazuju brojne povijestne činjenice.

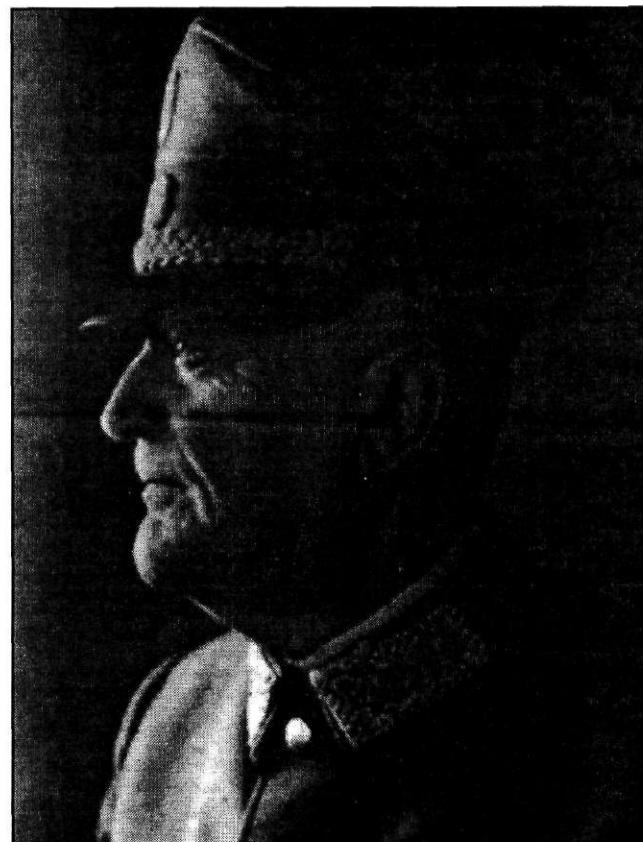
Hrvatska, kao granična zemlja dviju civilizacija, uvijek je bila orijentirana na obranu. Povijest ovih prostora svjedoči kako Hrvatska nikad nije imala osvajačke namjere, a hrvatski je vojnik bio čuvan, a nikako napadač. On je bio častan vojnik, pridržavao se načela, koja su se temeljila na pravu i pravdi, ali je istodobno uvijek pokazivao veliko junačtvo.

Piše:

Branko KRULJAC

OSNUTAK HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Hrvatska je kroz svoju povijest imala

Vojskovođa Slavko Kvaternik

povremeno vrlo jaku i dobro organiziranu vojsku, naravno, u skladu s datim okolnostima. Gubljenje samostalnosti značilo je i gubitak vojske, ali je uvijek dolazio do angažiranja Hrvata kao dobrih i hrabrih vojnika. Naravno, takav način angažiranja nije mogao i duhovno zadovoljiti hrvatskog čovjeka, pa je vječito težio stvaranju vlastite, samostalne države, u kojoj će i vojnički poziv doći do punog izražaja.

Do osnutka hrvatskog domobranstva dolazi nakon podpisivanja Hrvatsko-Ugarske nagodbe, pa od tada možemo

govoriti o ustrojnem razvitku, što se je odvijalo u nekoliko faza:

- **prvi osnutak domobranstva 1868. i njegovo trajanje do kraja prvog svjetskog rata, odnosno do stvaranja Kraljevine Jugoslavije.**

- **ponovni osnutak 1941. u okviru NDH, odnosno u tijeku drugog svjetskog rata, pa do njegova kraja 1945.**

- **obnova domobranstva, sada u samostalnoj i suverenoj Hrvatskoj, zbila se pod vrlo težkim uvjetima srbijansko-crnogorske agresije na našu zemlju.**

Glavne odredbe Nagodbe bile su: Kraljevina Ugarska sjedinjena s Erdeljem i Kraljevinom Dalmacijom, Hrvatska i Slavonija čine jednu istu državnu zajednicu. U poslovima, koji su zajednički Austriji i Ugarskoj, imaju Ugarska, Dalmacija, Hrvatska i Slavonija jedno te isto zakonito zastupstvo, zakonodavstvo i vladu. Pored poslova, što su Ugarskoj i Hrvatskoj zajednički s Austrijom, ima još poslova, što su zajednički Hrvatskoj i Ugarskoj, a glede kojih opet postoji zajedničko zakonodavstvo i zajednička vlast. Zakonodavna vlast u tim poslovima pripada zajedničkom Hrvatsko-ugarskom saboru u Budimpešti. Svi ostali poslovi pripadaju podpunoj samoupravi Hrvatske, i to jednako u pogledu zakonodavstva i vlasti.

To su unutrašnji poslovi, nastava, bogoštovlje i pravosuđe. Zakonodavstvo u autonomnim poslovima obavlja Hrvatski sabor u Zagrebu. Na čelu autonomne vlade Hrvatske stoji ban, koji je odgovoran Hrvatskom saboru, a imenuje ga kralj, na prijedlog ugarskog ministra predsjednika. Bez obzira na ne-samostalnost tadašnjeg Hrvatskog sabora, ipak su hrvatski zastupnici, u okviru Austro-Ugarske monarhije, uspjeli izboriti nekoliko vrlo važnih prava. Hrvatski jezik bio je priznat kao službeni jezik u Hrvatskoj, a uporabljavao se i u zajedničkim uredima, na primjer u pošti i na željeznici.

Što se tiče vojnog dijela nagodbe, hrvatski su predstavnici iztaknuli svoja četiri, osobito važna zahtjeva:

- Hrvatski vojni obveznici mogu služiti svoj obvezni vojni rok samo na teritoriju Hrvatske.

- Izobrazba pripadnika domobranstva može se obavljati samo na hrvatskom jeziku.

- Popuna domobranstva i dočastničtvom i častničtvom obavlja se samo iz hrvatskih škola i akademija.

- Hrvatske oružane postrojbe (domobranstvo) nosit će samo hrvatske nazive, odnosno imena gradova, u kojima su te postrojbe posadne, ili su u njima zapovjedna mjesta tih postrojbi.

Kao dio Hrvatsko-ugarske nagodbe, nalazio se je poseban zakon o domobranstvu. U tom se zakonu domobranstvo određuje kao cijelovit dio vojske Monarhije. U ratu je namjena domobranstva organiziranje i podupiranje obrane zemlje, a u miru da održava red i sigurnost zemlje.

Domobranstvo se može upotrijebiti i izvan zemlje, odnosno ugarske krune, ali 0 tomu odluku donosi Hrvatski sabor. Domobranstvo se popunjava novačenjem, zatim iz pričuve i dobrotoljnim pristupom.

Zakon o domobranstvu donesen je 5. prosinca 1868., a proglašio ga je Hrvatski sabor 6. prosinca 1868. Njime se određuje da domobranstvom mogu zapovijediti samo hrvatski častnici. Važno je kod toga napomenuti da u Hrvatskoj, nakon dugo godina, Hrvatske oružane snage dobivaju svoje službeno ustrojstvo 1 službeni naziv **Domobranstvo**. Stoga se dan 5. prosinca slavi kao dan hrvatskog domobranstva. Na žalost, kasnija povijest hrvatskog domobranstva, osobito nakon prvoga svjetskog rata nije dovoljno izražena niti točno opisana, a često i krvotvorena.

Zakonom o domobranstvu regulirana su prava pripadnika domobranstva. Svakako je jedno od najvažnijih prava, da je zapovjedni jezik bio hrvatski. Druga prava domobrana bila su kao i drugim rodoma vojske. Domobran je za vrijeme službovanja primao plaću, za vrijeme vežbe novčanu naknadu.

Mogao bi se navesti još priličan broj članova toga zakona, ali iz tih nekoliko iznesenih primjera moguće je ocijeniti važnost toga dokumenta.

DOMOBRANSTVO U 1918. GODINI

Hrvatski vojnici, dočastnici i častnici, nakon povratka s raznih ratišta po propasti Austro-Ugarske monarhije 1918., očekivali su da će konačno imati slobodnu i neovisnu hrvatsku državu, pa i vojsku u toj državi.

Međutim, prosvrbski i projugoslavenski političari, uz pomoć Srba u Hrvatskoj, potajno su radili na priključenju hrvatskih područja Srbiji. Odmah nakon završetka prvoga svjetskog rata, hrvatski su vojnici bili razoružani. Većina častnika bila je odpuštena iz novostvorene vojske države SHS-a, ili prije vremena umirovljena, iako su još bili u naponu snage i sposobni za vojnu službu. Srpski su častnici tražili od hrvatskih častnika predaju svojih odličja, koja su dobili za uspješno zapovijedanje i za svoje junačke podvige na ratištu. Kasnije su ta odličja bila uništena. Iz svega proizlazi da je hrvatska vojska morala nestati, da bi mogla oživjeti nova jugoslavenska vojska.

5. prosinca 1918., točno na dan osnivanja hrvatskog domobranstva, velikosrbska je vojska u Zagrebu izvršila odmazdu nad hrvatskim vojnicima, koji su se vrtili s ratišta, ali su odbili ujedinjenje s Kraljevinom Srba, Hrvata i Slovenaca.

Tom je prilikom ubijeno oko 10 hrvatskih vojnika; ranjeno je četrnaest vojnika i civila, građana Zagreba.

Velikosrbski šovinisti su time, već na samom početku života "zajedničke države", pokazali kako kane poštivati jednakost naroda u toj državi.

Bio je to ujedno kraj hrvatske samostalnosti i nestajanje domobranstva, pa je tako Hrvatska bila od 1918., pa do 1941. u sastavu Kraljevine Jugoslavije.

HRVATSKO DOMOBRANSTVO 1941. GODINE

Kada je Slavko Kvaternik 10. travnja 1941. proglašio stvaranje Nezavisne Države Hrvatske, isti je dan objavljen i zakon o stvaranju hrvatske vojske i mornarice. Time je bila stvorena pravna osnova za početak stvaranja hrvatskog domobranstva, kao glavnine oružanih snaga tadašnje hrvatske vojske. Naglašeno je daje to nastavak slavnih tradicija hrvatske vojske iz ranijih vremena.

Važnije odredbe tog zakona jesu:

- hrvatsku vojsku i mornaricu čine vojni obveznici dosadašnje vojske i mornarice Kraljevine Jugoslavije, i to

častnici, dočastnici i vojnici svih vrsti oružja, djelatni i pričuvni, koji su 1. studenoga 1918. bili zavičajni ma u kojoj občini novoosnovane hrvatske države, ili čiji su otčevi toga datuma bili zavičajnici tih općina.

- Sve naprijed spomenute vojne osobe prestaju danom 10. travnja 1941. biti obveznici vojske i mornarice Kraljevine Jugoslavije, pa se stoga oslobođaju prisege vjernosti kralju i jugoslavenskoj vojsci, s time da im se zabranjuje u toj vojsci od toga dana bilo kakvo obavljanje vojne službe i nošenje čina na teritoriju Hrvatske ili izvan teritorija Hrvatske.

- Svi pripadnici vojske i mornarice države Hrvatske dužni su odmah bez odlaganja položiti prisegu.

Najveći problem, pri osnivanju nove hrvatske vojske, bio je nedostatak profesionalnih dočastnika i častnika. To je bila, uglavnom, posljedica nastojanja vojnih vlasti Kraljevine Jugoslavije, gdje su bili najutjecajniji Srbi, da se što više ograniči odlazak Hrvata na vojne akademije. I ono malo častnika Hrvata, koji su školovani u tim akademijama, držani su nepouzdanim.

Ipak je novo zapovjedništvo hrvatske vojske računalo s pričuvnim dočastnicima i častnicima bivše vojske, te s ono malo djelatnih častnika, koji su bili prohrvatski razpoloženi.

Za pristupanje novoj hrvatskoj vojsci bili su posebno razpoloženi umirovljeni častnici bivše austrougarske vojske.

Zbog svega toga glavna zadaća bila je stvaranje novog hrvatskoga častničkoga i dočastničkoga sastava. Odmah su osnivane škole i akademije.

Zanimanje je bilo vrlo veliko, znatno veće od mogućeg kapaciteta škole, pa je ministarstvo domobranstva odlučilo da bude primljeno oko 900 polaznika. Posebno su odmah doškolovani bivši polaznici beogradskе vojne akademije (Hrvati). Njihova je izobrazba počela odmah, i primani su bez ograničenja, pa je tijekom te godine završeno njihovo školovanje, i te su godine bili promaknuti u prve častnike hrvatskoga domobranstva.

Nekoliko mjeseci kasnije osnovane su i domobranske dočastničke škole, u koje je primljeno 2900 pitomaca. To su bile:

- Pješačka u Zagrebu

- Topnička u Petrovaradinu

- Konjanička u Varaždinu

- Obkoparska u Karlovcu

- Dojavna u Zagrebu

- Željezničarska u Brodu na Savi

Kasnije su ustrojene još neke dočasničke škole, pa je tako sljedeće, 1942., osnovana i zrakoplovna dočasnička škola u Petrovaradinu.

Zapovijedu ministarstva domobranstva u Zagrebu, osnovana je i akademija domobranciških sveučilištaraca, s ukupno 200 studenata na medicinskom, veterinarskom, farmaceutskom, tehničkom i pravnom fakultetu.

Oni su bili vojni stipendisti i, nakon uspješno završenog studija, postali su domobranci častnici.

USTROJ HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Hrvatsko domobranstvo u to vrijeme sastojalo se od tri roda vojske:

- kopnene snage
- zrakoplovstvo
- mornarica

Najbrojnije su bile kopnene snage, dok su zrakoplovstvo i mornarica bili simboličnog značenja.

Zrakoplovstvo je u početku imalo samo nekoliko zračnih luka: Zagreb, Sarajevo, Mostar i nešto kasnije Banja Luka. Tamo se obavljala samo trenaža pilota, koji su došli iz bivšeg jugoslavenskoga zrakoplovstva. Novoosnovano hrvatsko zrakoplovstvo bilo je pod zapovjedničtvom zrakoplovstva, koje se je nalazilo u Zagrebu.

Nekoliko mjeseci kasnije, ustrojavano je operativno zrakoplovstvo, koje je bilo formacijski ustrojavano po jatima i skupinama. Jato se sastojalo od deset letjelica, a skupina je imala četrdeset letjelica, odnosno tri ili četiri jata. Uzletne staze, kao i tehnički uređaji u tim zračnim lukama, nakon kratkotrajnoga rata bile su dosta oštećene ili uništene, ali je zapovjedničtvoto zrakoplovstva stanje brzo saniralo i već u mjesecu lipnju 1941. moglo se je započeti s operativnim djelovanjem.

Do kraja 1941. hrvatsko domobransko zrakoplovstvo imalo je preko stotinu letjelica raznih tipova i namjena.

Pored ustroja operativnog zrakoplovstva, u Petrovaradinu je u drugoj polovici 1941. bila ustrojena Zrakoplovna školska pukovnija, kojoj je bio glavni zadatak da obavlja obuku pričuvnih časnika, dočasnika i novaka, te ostaloga

neletačkoga osoblja hrvatskoga zrakoplovstva.

Na početku svog ustroja, 1941., zrakoplovstvo je brojilo 2600 časnika, dočasnika i vojnika, od toga je broja bilo preko 100 letačkoga osoblja raznih struka. Zatim, bilo je oko 400 raznoga stručnoga osoblja po zračnim lukama. Ostali dio bili su vojne osobe na osiguranju zračnih luka, kao i dio koji je obavljao razne pomoćne poslove.

zakon o objedinjavanju Hrvatskih oružanih snaga, pa time do jedinstvenog naziva hrvatske vojske, u Hrvatske oružane snage, ustrojeni su i jedinstveni činovi, kao i oznake činova.

Cjelokupan broj hrvatskih postrojbi

Krajem 1941. brojno stanje postrojbi iznosilo je oko 50.000 časnika, dočasnika i novaka. Iz tog se vidi koliko je bilo

Hrvatski zrakoplovci na istočnom bojištu

U godini 1944. u hrvatskom je zrakoplovstvu bilo oko 6000 časnika, dočasnika i vojnika. Od tog broja bilo je preko 1000 letačkoga osoblja raznih struka npr. pilota, izviđača, navigatorka, itd. U to vrijeme hrvatsko je zrakoplovstvo imalo u sastavu preko 300 letjelica, od kojih je bio brištan broj najsvremenijih lovaca i bombarderskih aparata.

Hrvatska mornarica

Zapovjedničtvoto hrvatske mornarice imalo je sjedište u Zagrebu, koje je obuhvačalo ratnu mornaricu, pomorstvo i riječno brodarstvo. Hrvatska mornarica, premda je imala mali broj ratnih brodova, uvodila je u svoj ustroj sve djelatnosti, kao što imaju mornarice s daleko jačom flotom. Osnivane su i vojno-mornaričke škole, a prva je bila u Sisku, s nekoliko stotina polaznika.

Odluka hrvatske vlade i zapovjedničtvota vojske

Ovom odlukom vlade i zapovjedničtvota oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, od 15. siječnja 1945., objavljen je

na početku potežkoća u osnivanje hrvatske vojske. Sljedeće godine brojno je stanje znatnije povećano, i ono je iznosilo 140.000 vojnih osoba pod oružjem. Na kraju 1943. pod oružjem je bilo 220.000 časnika, dočasnika i vojnika. U 1944. pod oružjem je bilo 258.000 vojnih osoba, a 1945., prije povlačenja, pod oružjem je bilo 256.000 časnika, dočasnika i vojnika.

Tragedija i ponovni nastanak domobranstva

Nakon poraza sila osovine u drugom svjetskom ratu, na čijoj su strani ratovale Hrvatske oružane snage, nestala je i tadašnja hrvatska država i njegina vojska. Pripadnici Hrvatskih oružanih snaga doživjeli su neviđenu tragediju. Nakon podpisivanja kapitulacije, 15. svibnja 1945., bilo da su u zemlji, ili da su se predali savezničkim postrojbama i predani Jugoslavenskoj Armiji, odnosno partizanima, prema njima se postupalo mimo bilo kakvih međunarodnih ratnih prava. Mučeni su, ubijani i divljački tjerani u raznim kolonama, pri čemu je ubijen svaki

onaj vojnik, koji je pao zbog iznemoglosti. Sve se je to zbivalo nakon završetka rata i trajalo je nekoliko mjeseci 1945.

Mnogi od tih vojnika, posebno častnici i dočastnici, ako su ostali živi, osuđivani su po žurnom postupku na dugogodišnje robije, a osnovna krivnja bila im je što su bili pripadnici hrvatskih postrojbi, ili bolje rečeno, što su bili Hrvati. O toj skupnoj tragediji hrvatske vojske napisano je mnogo knjiga iz pera domaćih i stranih auktora, koji su bili neposredni svjedoci tragedije, ili su pak crpili podatke iz mnogih vojnih dokumenata. Bilo je tada jasno, a danas potvrđeno, da su partizani, zadojeni nevjerljivom mržnjom, nastojali do kraja uništiti svijest ljudi o tome da trebaju imati svoju državu i svoju vojsku.

Ponovila se je 1918., samo još u puno gorem obliku, kad su veliko-srbijanski častnici u JNA, koji su tamo svakako dominirali, nastojali eliminirati bilo kakav utjecaj Hrvata u JNA, pa nije bio rijedak slučaj da su onemogućavali i one Hrvate, koji su ratovali u partizanskim postrojbama.

Koliko je ljudi tada ubijeno i nestalo, a masakar nije mimošao ni brojne civile, težko je sa sigurnošću reći. Vrijeme i izražavanja brojnih skupnih grobnica dat će jednog dana odgovor, premda se do konačnog broja sigurno nikada neće doći. Ipak, niti skupna tragedija, niti gotovo pedesetgodišnje gušenje hrvatske svijesti, što je trajalo do 1990., nije uspjelo eliminirati težnju hrvatskog naroda za svojom državom i svojom vojskom. 1991. je to najbolje potvrdila, kad su mladići, koji su rođeni davno nakon drugog svjetskog rata i odgajani u tzv. "socijalističkom duhu", uzdigli kao Feniks iz pepela i zauvijek odbacili ideju o stvaranju velike Srbije na područjima, što su od pamтивjeka bili hrvatski.

1991. i godine što su slijedile, s velikim uspjesima hrvatske vojske, dokazale su da su Hrvati izvrstni vojnici, a dočastnici i častnici mogu zasigurno stati uz bok najvrstnijih časnika danas suvremenih armija Zapada.

Srbijanski vojnici i častnici, zajedno s Crnogorcima, dokazali su svu bijedu svog bića.

USTROJ HRVATSKOG DOMOBRANSTVA 1991.

Hrvatsko domobranstvo doživljava svoje uzkršnuće, i ponovno stupa na scenu 1991. Te je godine donesen zakon

o obrani Hrvatske, i u tom zakonu spominje se po prvi put domobranstvo.

Zakon o obrani Hrvatske glasi da oružane snage čine jedinstvenu cjelinu i sastoje se iz Zbora Narodne Garde i **Domobranstva**. Tim je zakonom dalje određeno da se domobranstvo ustrojava po teritorijalnom načelu sa zadatcima utvrđenim posebnim propisima.

To je početak novoga domobranstva, odnosno priprema koju bi trebalo učiniti glede ustroja tog dijela Hrvatske vojske.

Odlukom predsjednika Republike Hrvatske, od 24. prosinca 1991., uklonjene su do tada nazočne mnoge nejasnoće. Tom se odlukom domobranstvo određuje kao poseban dio Hrvatske vojske; određeni su načini ustroja, zapovijedanja, a u Glavnom stožeru osnovan je Ured za domobranstvo. Ovom odlukom utemeljeno je novo **Hrvatsko domobranstvo**.

Ova odluka Predsjednika Republike ima povijesno značenje; ona svakako označava novi povijesni hod Hrvatske vojske i daje upute za njezin razvitak u budućnosti, kao vojske hrvatskog naroda, nakon duge borbe za njegovu samostalnost i opstojnost.

Dana 26. veljače 1992., na sjednici Savjeta narodne obrane, prihvaćene su temeljne prosudbe o suverenom domobranstvu.

Te osnovne prosudbe temelj su za ustroj domobranstva. Ove odluke odnose se na način i popunu domobranksih postrojbi, sustava zapovijedanja, logistike, mobilizacije i uvježbanosti, bojne spremnosti, naoružanja i formaciju postrojbi. Kao prvo, trebalo je dati definiciju domobranstva, kao dijela Hrvatske vojske koja glasi: **DOMOBRANSTVO je tradicionalni i teritorijalni dio Hrvatske vojske, i da se domobranstvo sastoji iz djelatnoga i pričuvnoga sastava. U djelatnom sastavu nalaze se častnici, dočastnici i vojnici u zapovjedničtvima postrojbi, prema ratnom rasporedu.**

Osnovni je zadatak domobranstva obrana hrvatskog naroda i građana Republike Hrvatske, zatim njezinog integriteta, suverenosti i nedjeljivosti u miru i ratu, u skladu s potrebama obrane. Domobranstvo se mora razlikovati od onoga ranijega, zbog bitno promjenjenih uvjeta, što je uvjetovano sljedećim:

- Republikom Hrvatskom, kao samostalnom i suverenom državom, nje-

nim gospodarskim i političkim ustrojem i teritorijalnim obilježima.

- Položajem Republike Hrvatske u međunarodnim i vojno-političkim odnosima, posebno u odnosima sa susjednim zemljama.

Jedan od najsloženijih problema u domobranstvu bio je njegov ustroj u prvoj fazi razvijanja. Domobranske postrojbe bile su ustrojivane prema občinama, prema tadašnjoj teritorijalnoj podjeli zemlje. Većina postrojbi određivana je procijenom važnih čimbenika, kao što su: veličina prostora, broj stanovnika, teritorijalna obilježja, broj vojnih obveznika na tom teritoriju. Po tom ustroju, u prvoj fazi, domobranstvo je imalo dosta veliki broj domobranksih postrojbi. Te su postrojbe bile slične kao i ostale postrojbe, odnosno brigade operativne vojske. Domobranske su pukovnije sposobne obavljati iste ili slične zadatke napadnoga ili obrambenoga karaktera, pa se tako u sklopu domobranstva nalaze topničko-raketne i protuzrakoplovne bitnice, za osiguranje terena i objekata, koji se nalaze na tom terenu.

Mnoge od tih postrojbi do sada su se iztakle u izvršavanju borbenih zadataka u Domovinskom ratu, kao napr. u operacijama Maslenica, Gospić, Dubrovnik i kasnije u briljantno izvedenim vojnim operacijama Maestral, Bljesak i Oluja, kao i u nizu izvedenih borbenih zadataka i operacija.

Domobranske su postrojbe dale veliki doprinos u spašavanju pučanstva i njihovom zbrinjavanju, te na zaštiti njihove imovine za vrijeme raznih elementarnih nepogoda.

LITERATURA

Kod pisanja članka o Domobranstvu koristio sam se slijedećom literaturom:

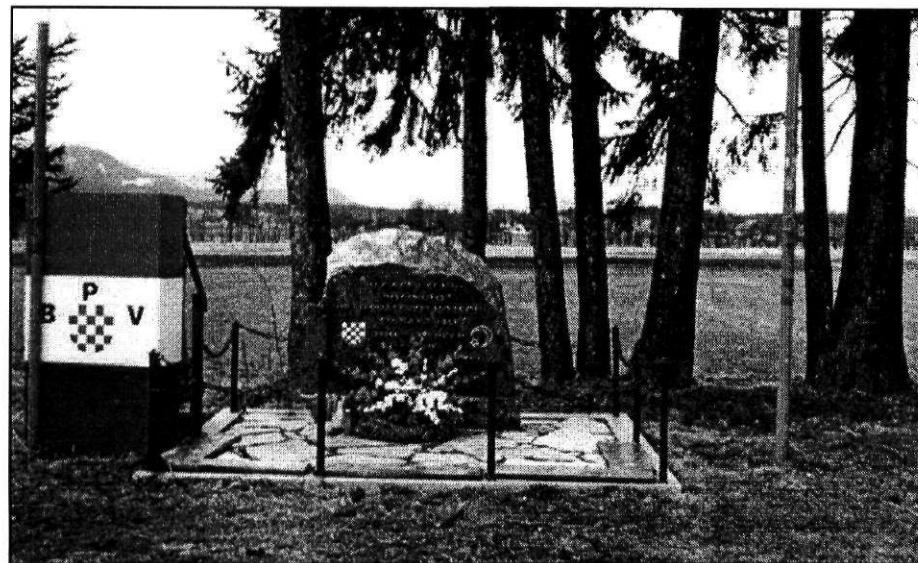
- Pavičić Slavko "Hrvatska vojna i ratna povijest" - pisano 1943. godine

- Grupa autora "Hrvatsko Domobranstvo 1868-1993"

- Ivan Košutić "Domobranstvo u drugom svjet. ratu" 1. 2. Dio glasilo "Hrvatski Domobran" - više godina izdanja

BLEIBURG

Skupljamo se svake godine u ovo proljetno vrijeme: slavimo, častimo i tugujemo, nadmudrivamo se i prepiremo: tko će biti prvi, tko se ima pravo dičiti, a tko nema pravo na one svibanjske dane i bezbrojne žrtve iz godine 1945.

Spomenik na Bleiburškom polju

Zašto se otimljemo o te dane - čak ih i krivci svojataju, a neki od nas ove žrtve unovčuju?

Jesmo li mi, Hrvatice i Hrvati, preradili svoju prošlost bez mržnje i jala, bez predbacivanja i podmetanja, bez skrivanja vlastite odgovornosti i bez svaljivanja krivice na žrtve, dok krvnike velikodušno izpričavamo?! Možemo li mi o žrtvama govoriti, a da iz toga ne izvlačimo novčanu ili političku dobit? Mogu li kosti nekrivih: pravih, istinskih hrvatskih žena i muževa, staraca i nejači, mogu li oni tu pokraj nas pod ovim tuđim ledinama i poljanama mirno počivati? Ne mutimo li mi njihov mir s našim nastupom?...

Svibanj 1945!

Krv je to hrvatska - krv poslijeratna!

Puši se još i danas - krv pravednika!

Prouzročio ju je podivljali partizanski čopor: krvožedna paščad. Uz srbske izrode, do njih, s njima pjevaju jednoglasno u koru hrvatski izdajice, koji se još uvijek diče tim "antifaističkim djelom" klanja svojih sestara i braće za ljubav svojim srbskim gospodarima, urlaju i deru se iza sve glave:

Piše:

Ante Toni IVAS

"Ubij, kolji, ubij, i opet samo i jedino ubij i kolji, jer to traži bratstvo i jedinstvo, jer to hoće Internacionala!"

su to činili radi zločinstva u srdcima svojim: i srbski nacionalisti i hrvatski antifašisti. Na Bleiburgu su oni ubijali Hrvatice i Hrvate, nikakve fašiste ili nacionalsocijaliste...

Pogledajmo, gospođe i gospodo, s ovog Bleiburga na Bleiburg po svoj Hrvatskoj, na Križni put od Vukovara do Dubrovnika, od Goražda do Gline i Mašleničkog mosta. Razmislimo: Tko nam je pripremio današnji Bleiburg i Križni put? Nijesu li to može biti isti oni ljudi, koji su nam "darovali" Bleiburg i Križni put 1945!?

Ne želimo se osvećivati. Ni na kraj pameti nam to nije. Mi tražimo i želimo, da se s nekrivim žrtvama postupa pravedno i da se imenuju krivci.

Evo antifaističko-partizanskih argumenta za Bleiburg:

"Hrvatsku smo vojsku morali pobiti, da bi Jugoslavija mogla živjeti."

Ante Delmin Matić

NAŠA LAĐA

brza lađa
bijelom brazdom
dijeli more
između dva
otoka

vječno more
snagom bure
skriva bore
od vremena
protoka

spomen lađe
kralja moga
kroti more
između dva
potopa

Noa čuva
ovog mora
lađe svete
on miljenik
od Boga

za bonace
snagu toči
lađa naša
ko snaga mora
duboka

NOĆ DUGIH PRUTOVA

ma bezbroj priča iz robijaškog života, koje duboko u sebi nose brojni robijaši iz raznih logora diljem "Nove Jugoslavije". U nekima je logorima bilo teže, u nekima snošljivije, ali u svima su se nalazili politički zatvorenici, i često su oni bili najbrojniji. A ti su logori osnivani po uzoru na one u bivšem SSSR-u, s ciljem da se uz minimalne troškove za državu poluče najveći rezultati. Takav je bio logor "Gređani", iz kojega potječe ova priča.

LOGOR "GREĐANI"

KASNOG proljeća 1949. godine u stariom dijelu logora "Stara Gradiška" izbila je epidemija tifusa. Logorske vlasti su poduzele hitne mјere da se sprijeći širenje zaraze, pa su od približno pet tisuća zatvorenika izdvojile tri tisuće i prebacile ih na neku poljanu kraj sela Gređani, u blizini Okučana. Tamo su bile spremne montažne barake, građevni materijal, bodljkava žica, alat i sve što je bilo potrebno za brzo podizanje logorskog naselja. I zaista, u roku od 48 sati sve je montirano; čak i osam visokih karaula, što su drsko i zastrašujuće dominirale u onom, inače pitemmom krajobrazu. Što je time uništen velik dio plodnih oranica, to baš nikoga nije boljela glava.

Podignuto je trideset baraka za logoraše, jedna manja za upravu i stražare, te jedna pomoćna za kuhinju i skladište. Oko logora je postavljena visoka ograda od bodljkave žice, rasvjeta između baraka (ali ne i u zatvoreničkim barakama), te prilazne ceste. Sve su to zatvorenici sami napravili pod budnim okom "gospode nadzornika". Tamo su smještene tri tisuće robijaša; u svaku baraku po stotinu, ali bez bilo kakva komfora: samo gole daske na kat i u jednom kutu (ipak!) zatvoreni poljski zahod. Svrha ovog logora bila je da iz njega zatvorenici odlaze na kopanje kanala na Lonjskom polju.

Piše:

Branko LATKOVIĆ

Kuriozitet logora bila je jedna posebno ograđena baraka, u koju su smješteni zatvorenici "informbirovci", njih stotinjak, koji nisu odlazili na rad. Odnos prema njima bio je posebno opak; valjda zato što su bili do "jučer" njihovi, a priklonili se Staljinu. Čuvala ih je tzv. "mrtva straža" i nitko im se nije smio približiti niti s njima kontaktirati. Veliki broj "normalnih" zatvorenika nije znao što je to Informbiro, premda su čuli o sukobu Tita i Staljina.

IZGRADNJA POMOĆU ROBOVA

PRVIH poslijeratnih godina bilo je zatvoreno i osuđeno vrlo mnogo ljudi. Ponajprije mnogi pripadnici domobran-

Tako je ondašnja vlast, proglašavajući veliki dio vlastitog naroda neprijateljima, što je inače pravilo svake diktature, osigurala gotovo besplatnu radnu snagu za realizaciju svojih projekata.

Norma, koju su odredili svakom zatvoreniku, iznosila je 7,5 kubičnih metara. Radilište je bilo podijeljeno po desetinama: na svakih 10 metara širine radilo je deset ljudi, a ukupna je norma iznosila 75 kubnih metara na dan. Gotovo nitko nije mogao ispuniti takvu normu, pa je bilo namještavanja i prijevara, ali se je ipak puno napravilo. Hrana za tako težak tjelesni napor bila je daleko ispod potreba: rano ujutro crna kava ili čaj, a tada je podijeljen i hljepčić tvrdog kukuruznog kruha od pola kilograma, stoje trebalo biti dostatno za čitav dan. Drugi obrok, odnosno ručak i večera zajedno, sastojao se od rijetke juhe od zelja ili graha, s malo tjestenine i eventualno komadićem mesa.

stva, ustaških postrojbi, legionara... onih što su uspjeli preživjeti Bleiburg, križne putove i slične muke, a ubrzo su počela suđenja svima onima koji su pružali i najmanji otpor ili se nisu slagali s komunističkom strahovladom. To su bili politički zatvorenici, nerijetko suđeni na montiranim procesima, a smatrani su "opasnim neprijateljima naroda". Zatvorenici su bili i mnogi seljaci koji nisu mogli zadovoljiti velike apetite vlasti prisilnim davanjem otkupa. Oni su kao "kulaci" također bili "narodni neprijatelji", a zapravo su bili velika sirotinja te nisu mogli osigurati otkup.

Kad-kad je umjesto tjestenine bila riža. To je bilo sve. Ponekad su pojedini robijaši nalazili ispod tački komade kruha i voća što su, po svoj prilici, noću ostavljali seljaci iz obližnjih sela.

Odnos milicije prema tim ljudima bio je prilično neujednačen. Među njima bilo je opakih ljudi koji bi i vlastitog oca maltretirali, a upravo su oni bili mahom neposredni nadzornici. U ovom je logoru bio običaj, odnosno zapovijed, da se svakog milicionara oslovjava s "gospodine nadzornice", a pri susretu je robijaš bio dužan skinuti kapu, sagnuti glavu i mirno stajati dok ovaj ne bi prošao. Istodobno je na

trasi bilo slučajeva da je pojedini milicionar stražar ostavio iza sebe po koju cigaretu za robijaše u blizini. Naravno da se je i on morao čuvati da ga ortodoksnii nadzornici ne vide. Radilo se o milicionarima koji su po kazni dolazili za stražare logora.

Logoraši nisu imali pravo na novine ili bilo kakve druge vijesti izvan logora. Nije bilo čudo da su o Informbirou, što je tada bilo vrlo aktualno, vrlo malo znali. Posjeta od kuće nije bilo, a ako je netko i dobio kakav paket, to su nadzornici pri pregledu gotovo uništili, a eventualno pismo zaplijenili.

INCIDENT NA TRASI

Toga dana, 31. kolovoza 1949. godine, koji je osvanuo vedar i već u ranim jutarnjim satima vrlo topao dan, navješćujući ljetnu vrućinu, zatvorenici su ipak bili raspoloženi, jer po kiši je bilo mnogo napornije raditi. Od logora do radilišta, nekih tri kilometra, hodali su u strogim petoredovima, koliko se je to moglo održavati po neravnoj cesti. Među sobom nisu smjeli razgovarati, a o možebitnoj pjesmi nije moglo biti ni govora. Kolona se je polako kretala i, kad su bili već na trasi, dogodio se je neočekivani incident.

- Pa zar ovako lijep dan ne može povoljnije utjecati na ove naše mrgodne nadzornike - progovori iznenada glasno neki radnik, politički zatvorenik, iz "Rade Končara" iz Zagreba. Svi su ga zvali Končarevac. Nije, međutim, video iza sebe jednog nadzornika, ili ipak...

- 'Ko ti je dozvolio da pričaš? - dreknu ovaj i svom snagom opali Končarevca po plećima. Nadzornici nisu imali oružje, već nekakve drvene prutove, letve i slično. Naoružani su bili oni koji su bili podalje od kolone.

- Smije li se tući? - upita Končarevac.

- Zaveži, ili ćeš dobiti još, što misliš, tko si ti da možeš kršiti propise?

- Hajde, udari još jednom, ako te to veseli.

Robijaši u blizini zašutjeli su u očekivanju raspleta ovog neočekivanog događaja.

-1 hoću, boga ti tvoga - odgovori nadzornik i ponovno zamahnu letvom, ali ovaj put prema glavi. Nije, međutim, stigao ostvariti svoj naum. Končarevac se izvije, okreće se, poduhvati nadzornika ispod ruku, podigne ga i bacu u kanal pun vode.

Bio je visok i snažan muškarac, a nadzornik nekakav opaki žgoljo; a takvi su uvijek najgori. Končarevac nije progovorio ni riječi, okrenuo se i izgubio među robijašima.

Nakon kratkog vremena nadzornik se, uz pomoć nekih robijaša, izvukao iz blatne vode i ubrzanim korakom otišao svojima. Slika za sjećanje: plava odora je požutjela, kosa mu na glavi također puna ilovače, cipele pune vode, a iz očiju sijeva nemoćan bijes i mržnja. Kapa mu je ostala u kanalu. Gotovo je otrčao, vjerojatno zbog straha da ga još netko ne gurne natrag u kanal, ili da mu se ne dogodi još štogod gore. Robijašima nije padalo na pamet da mu učine bilo što, međutim, on to nije mogao znati. Ali, da su uživali u prijoru, to se je vidjelo; bar oni koji su bili u blizini, jer ostali nisu ni znali što se događalo.

Nakon sat vremena vratio se je onaj nadzornik s još četvoricom drugova. Stražarska je pratnja pak okrenula oružje prema robijašima, a i psi čuvari nekako su režući promatrali masu. Tražili su Končarevca. Ali, kako ga naći u tom mnoštvu, pogotovo kad je svaki upitan robijaš odgovorio da ne zna o čemu se radi. Končarevac je uspješno eskivirao među robijašima, što mu zapravo i nije bilo teško među tolikim ljudima. Nakon neuspjele potrage, robijaši su nastavili radom. Potom su se šutke, ponovno u petoredovima, vraćali u svoj logor. Mnogi su bili obuzeti zlom slutnjom, jer su znali da nadzornici neće olako zaboraviti incident u kojem je njihov drug i kolega bio tako ponižen (bačen u kanal).

NOĆ DUGIH PRUTOVA

NETOM je završila večera, a uskoro će 21 sat. Umorni zatvorenici povukli su se u barake na počinak. U tihom razgovoru o minulom događaju tog dana počeli su drijemati, a neki su već i zaspali. Oko 21.30 sati iznenada su se upalili reflektori na karaulama, a nadzornici, njih pedesetak, galjom su tjerali robijaše na zbornu mjesto, tobože zbog prebrojavanja. Snažna svjetla reflektora i upereni mitraljezi prema središtu logora zbulnili su robijaše jer nisu znali što se zbiva.

- Da nije počeo rat - pitali su se neki, koji su nešto više znali o sukobu sa SSSR-om.

- Prebacit će nas u druge logore - do davali su drugi.

- Osvetit će nam se za onog nadzornika - tvrdili su opet neki drugi, a svi su čekali, a da nisu znali što. Nadzornici su šutke promatrali robijaše, a malo dalje, na užicama, tiho su režali psi. Nagađanje nije potrajalo dulje od pola sata i onda je započela noć dugih prutova.

- Udri - dreknu netko od nadzornika i tuča je počela.

- Što radite, ljudi, što vam je!? - povikaše nekolicina starijih robijaša.

- Šuti, lopove! - povice onaj osramočeni nadzornik i dugom letvom raspali po glavi jednog sedamdesetogodišnjeg seljaka koji nije dao otkup. Starač se sruši na tlo oblichen krvaju, a onaj gad ga usput udari nogom i potrči u lov za drugom žrtvom. Ljudi su bježali u barake, pa onda iz baraka, te pod barake, ali svuda ih je čekao prut. Čulo se sve više jauka ozlijedenih robijaša ali, koliko je poznato, nitko nije teže stradao. Lov se nastavio dugo u noć i tek je u svitanje logor utihnuo. Reflektori su pogašeni, nadzornici i čuvari sa psima su se povukli, a u logoru i u barakama nastala je sablasna tišina. Nitko se nije usudio ni tiho progovoriti. Svi su se povukli na uzglavlje kreveta i tako čekali dan.

ISTRAGA

Sunce je toga prvog rujanskog dana već visoko odskočilo, a da nitko zatvorenike nije pozivao niti na doručak, niti na rad. Za mnoge najbolji dokaz da se nešto krupno događa. Oživio je razgovor o protekloj noći. Davane su najfantastičnije pretpostavke budućih zbivanja, što je one malodušnije još više ustrašilo. Sad su već gotovo svi bili uvjereni da se napolju nešto krupno zbiva. Ipak, na sreću, nije bilo tako. Doznao se da su zbog zbivanja u logoru, one kobne noći, članovi mjesnog odbora iz jednog od susjednih sela alarmirali vlast.

Oko 11 sati kroz logorska vrata ušla su dva čovjeka u civilnim odijelima. Logoraši su se odmah povukli, sumnjujući da se opet nešto spremaju. Ona dvojica zastala su na sredini čistine, gdje su se dijelili obroci ili pak obavljalo prebrojavanje. Nitko nije znao što traže, a oni su samo tiho razgovarali i promatrali logor i udaljene logoraše.

- Pridite ljudi - zovne jedan od njih najbliže logoraše. - Želimo samo malo porazgovarati.

Strah i nepovjerenje sprječavali su logoraše da se približe, a pogotovo da se upuste u razgovor s nepoznatima. Ipak, na ponovljeni poziv, odvažila se skupina iz tzv. vojničke barake, koja se tako zavala jer su u njoj bili smješteni osuđeni bivši vojnici NDH.

- Što se to noćas dogodilo? - započnu razgovor pridošlice. - Mi smo iz Ministarstva unutrašnjih poslova i obaviješteni smo da je bilo maltretiranja zatvorenika gotovo cijelu noć. O tome želimo razgovarati.

- Bilo je svega - progovori jedan i time je probio led. - Nije to bilo maltretiranje; to je bilo premašivanje koga god se je stiglo. Zbog čega, to mi ne znamo.

Sad se je već okupila velika skupina logoraša, a ona su dvojica pažljivo slušala i nešto zapisivala u svoje notese. Bili su uporni i ostali čitav dan, čitavu sljedeću noć, te dobar dio idućeg dana. Nitko od logorske uprave i nadzornika nije bio nažočan.

Ovo je bila prilika da nekoliko zatvorenika, inače starih članova partije, koji su rekli Staljinu "ne" davno prije Tita i zbog toga, naravno, završili u Titovim logorima, da kažu neka svoja razmišljanja.

- Evo, ovo je primjer da Tito ne zna što se zbiva, a sigurno ne zna i za sve logore.

Bili su naivno uvjereni u to što kažu, jednakako kao i mnogi komunisti u Staljinovim logorima. Nisu shvaćali da se u diktaturama ne može napraviti ama baš ništa bez znanja i odobrenja diktatora.

PROMJENE U LOGORU

Je li intervencija one dvojice pomogla ili je pak na određeni način "pomogao" i sukob s SSSR-om, što će biti prije, u logoru je treći dan, nakon opisane noći, došlo do promjene. Došao je novi upravnik, hrana je znatno poboljšana, norma je smanjena na tri kubična metra po čovjeku, a za možebitni prebačaj obavlja se obračun i logoraši su za ta sredstva mogli kupiti cigarete, voće, kekse i slično, u kantini koja je tada otvorena.

Za veliku skupinu zatvorenika to je trajalo svega 15 dana. Njih četiri stotine prebačeni su u pomoći logor u Novoj Gradiški. Trebalo je raditi za autocestu "Bratstvo i jedinstvo". Koliko je poznato, u logoru "Gredani" poboljšano je stanje ostalo, a noć dugih prutova ostala je mnogima urezana u neizbrisivu sjećanju.

FILATELIJA U DIJASPORI

Piše:

Vladimir NOVAK

Već 25 godina u američkoj državi Texas djeluje Croatian Philatelic Society (Hrvatsko filatelističko društvo), koje je osnovao Hrvat iz Tuzle Ekrem Spahić. On je stigao u Ameriku 1960. i svega 12 godina poslije pokrenuo to društvo, koje je za skupljače usmjereno na Hrvatsku, Bosnu, Sloveniju i susjedne zemlje.

Ekrem je diplomirao žurnalistiku na državnom West Texas University. Godine

odlikovalo je Ekrema "Eck" Spahića jednom od svojih najvećih rodoljubnih nagrada - medaljom za Amerikanizam.

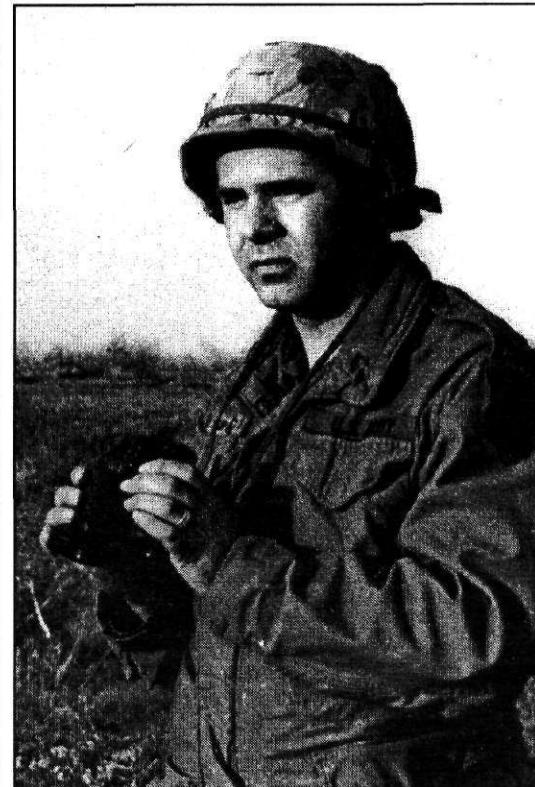
Filatelističko društvo pokrenuo je 1972., nakon povratka iz Vijetnama. To je jedno od rijetkih hrvatskih društava u kojem su većina od 600 članova stranci, i to iz 32 zemlje sa svih pet kontinenata. Djelatnost društva nije ograničena samo na filateliju, nego obuhvaća također numizmatiku, skupljanje vojničkih odličja, zemljopisnih karata i razglednica tog područja, izdavanje tromjesečnog glasila društva "Trumpeter" (Trubač) i povremeno prigodnih komemorativnih kuverata, aukcije, te nazočnost na međunarodnim izložbama. Zbog vrijednih informacija i stručno napisanih članaka (uglavnom na engleskom jeziku), "Trumpeter" je nekoliko puta nagrađivan, između ostalog i s "Vermeil Medal" za vrijeme American Philatelic Exhibition 1990.

Na tim izložbama, gdje članovi nastupaju pod imenom društva kojemu pripadaju, mnogi su dobili zlatne i srebrne medalje te brojna priznanja.

Zainteresirani za pristup u društvo mogu pisati izravno na: Croatian Philatelic Society, R.O. Box 696, Fritch, Texas 79036

U.S.A.

1970-71. boravio je kao ratni novinski izvjestitelj u američkoj 173. zrakoplovnoj brigadi, stacioniranoj sjeverno od Qui Nhona u brdovitim krajevima Južnog Vijetnama. Za hrabrost i odanost svojoj novoj domovini, Americi, dobio je nekoliko vojnih odličja, uključivši brončanu zvezdu. A 1993., na prijedlog nacionalne udruge DAR (Daughters of the American Revolution - Kćeri Američke Revolucije)

Ekrem Spahić kao američki častnik u Južnom Vijetnamu

Ovaj kratki prikaz izvandomovinske filatelističke i numizmatičke djelatnosti u Sjedinjenim Američkim Državama još je jedan dokaz kako ni jedna prevlast, pa ni najlučića jugotiranja, nije nigdje mogla izbrisati hrvatsko ime, niti slomiti nepokolebljivu volju hrvatskog naroda u stremljenju za državnom samostalnosti.

ANTUN MILOVAN (1907.-1945.)

Žrtva komunističke "pravde"

Antun Milovan odrastao je u vjerničkoj i narodnjačkoj, brojnoj i gospodarski naprednoj obitelji, otac petero djece, od kojih su trojica danas svećenici. Isto su zvanje izabrali najmlađi Antunov brat i jedan nećak. Milovani su zapravo živjeli u obiteljskoj zadruzi, kakvih je ranije bilo mnogo diljem Istre. Tri su brata osnovala svoje obitelji i svi su živjeli pod istim krovom u zavidnoj složi te je početkom II. svjetskog rata bilo 15 djece ispod 10 godina. Antun je kao najstariji brat imao glavnu riječ u mnogobrojnoj obitelji. On se s braćom mukotrpno probijao kroz život, unaprijedio je očevinu primjenom tada najsvremenijih agrotehničkih metoda koje su agronomi širili u gospodarski još zaostaloj Istri. Nabavio je razne poljoprivredne strojeve, vršalice i traktor. Antun je kao najstariji brat prije i za rata bio oslobođen vojničke službe, jer se morao brinuti za mnogobrojnu obitelj. Uspio je završiti hrvatsku osnovnu školu prije dolaska Italije koja je nakon 1918. počela sustavno istrjebljivati hrvatski jezik u školama i u svagdanjem života. Antun je bio vrlo načitan, godinama se nekako snalazio te iz Zagreba primao Glasnik Srca Isusova, a iz Sarajeva Nedjelju. Pojedine je članke ili isječke prepisivao i dijelio znancima na čitanje, osobito one, koji su tumačili komunističke zablude. Zdušno je širio i hrvatske knjige, koje je Bozo Milanović putem Družbe sv. Mohoraza Istru tiskao u Trstu uz dozvolu talijanskih vlasti, knjige koje su karabinieri i fašisti znali plijeniti i čitatelje zlostavljati, a povjerenike globiti i zatvarati. Prijateljevao je i sa svećenicima, koji su ga podržavali. Svoje narodnjačvo, hrvatski a ne jugoslavenski orientirano, izkovoao je u tom čitanju. Prijateljevao je i kumio se s istomišljenicima na širem prostoru. Vjerojatno je i on širio i podržavao narodnjački duh osnivanjem i širenjem trojki istomišljenika, što talijanska policija nije uspjela otkriti. Tako su se zauzeti hrvatski narodnjaci borili protiv talijanizacije istarskih Hrvata. Prisne je veze održavao s Bozom Milanovićem i povremeno ga posjećivao u Trstu, čak i u ratnim godinama kad je bilo opasno putovati. Prigodom zadnjega putovanja u Trst, na povratku se zaustavio u Poreču te u sjemeništu posjetio sinove Miroslava i Vjekoslava, poveo ih u grad i s njima se slikao. Bila je to Anutova posebna želja u za Istru teškoj i krvavoj 1944., a možda i neki crni predosjećaj onoga što su mu komunisti spremali. Iste je godine širio i veliki zidni hrvatski kalendar, koji je Božo Milanović izdao u Trstu dozvolom njemačkih vlasti, što

Piše:

Don Ivan GRAH

je izazvalo bjesomučan napad i osudu partizanskih čelnika.

Antun je neko vrijeme radio u pulskom brodogradilištu i ondje se upoznao krajem 1941. s Mijom Pikunićem, povratnikom iz Zagreba, tajnim širiteljem komunističke ideologije i oslobođilačkoga pokreta. Postali su prijatelji, iako su bili suprotnih ideja i ideologije. Talijanska je policija 6. rujna

Antun Milovan (1907.-1945.)

1942. uhitila Pikunića i osudila ga na višegodišnji zatvor, ali je on uspio uteći negdje sredinom 1943. karabinjerima, koji su ga vla-kom vodili iz Italije prema Trstu i dopješačiti u selo Rezance na Pulštini i, sakriven kod Milovanovih, dočekati pad Italije 8. rujna 1943. Nakon pada Italije, nagovarao je Antuna da stupi u partizanski pokret i preuzme službu seoskoga odbornika. Sugovornik je ponudu odbio, jer kao aktivni vjernik nije želio surađivati s onima, koji su bili zadojeni komunističkom ideologijom, istu podržavali i širili. Antun je u obližnjoj crkvici sv. Germana redovito predvodio popodnevnu nedjeljnu i blagdansku pobožnost uz moljenje krunice, uz čitanje nabožnog štiva i pjevanje crkvenih pjesama, sve na hrvatskom jeziku. Na toj pučkoj pobožnosti skupilo se i do stotinjak vjernika, napose starijih osoba i djece, koji nedjeljom nisu mogli pješačiti do udaljene župne crkve na misu.

Prigodom mladomisničkoga slavlja rođaka Miroslava Bulešića, u Svetvinčentu 26. travnja 1943., progovorio je kod stola i kao jedini svjetovnjak uvrstio se među čestitare pročitavši "vrlo kratku i dosta priprostu, ali srdačnu čestitku." Najprije se zahvalio Bogu što je rodbinski vezan s mlađomisnikom, što su muke roditelja, rodbine i prijatelja radošću okrunjene i što će kao svećenik nastaviti djelo Isusa Krista u pomirenju neba sa zemljom te je nastavio: "Budući daje današnji naraštaj u svojoj vrтoglavosti tako duboko pao i nema volje ni moći da se sam opet podigne, jer daleko od Božjih zapovijedi sve više luta i traži spas ondje gdje ga ne može naći, izabrao je nebeski Otac i tebe da poput milosrdnog samaritanca liječiš, uzdižeš, učiš i dijeliš Kruh života. Kažeš pravi putzalatalima. Koriš i miluješ, da budeš otac i majka siročadi. A mi smo svi uboge sirote, ako nemamo onih koji nas uče, savjetuju i tješe... Bog dragi nam te poslao u zgodan čas, jer ako je ikad svijet trebao zdrave nauke, a to je posebno pak danas, kada bijesni žestoki vihor i crna oblačina te nastoji da uništi sve što je sveto i poštено..." Govornik je u nastavku nanizao razne zazive Božjega blagoslova i dodao: "Neka Bog blagoslov, pozivi i učvrsti našu, nažalost toliko izmučenu domovinu, da bi konačno i nas prosvjetilo sunce slobode i vremenitog blagostanja za kojim toliko čeznemo. Ali nas u isto vrijeme obuzima velika neda i stalni smo da je naš spas dosta blizu. Makar nas to muke i suza stajalo - doći će i mora da dođe." Zdravici je završio poklicima: "Živio Krist Kralj! Živjela naša sveta vjera! Živjeli naši svećenici! Živili naši bogoslovi i sjemeništarci! Živila naša domovina! Još jednom živio naš Mladomisnik!"

Antun Milovan izjavio je Dobrodošlicu i mlađomisniku Josipu Cukariću prigodom njegove prve mise najavljenje za 12. prosinca 1944. u nedalekoj crkvi Majke Božje od Trih kruni, osvrnuvši se na težko i nesigurno ratno stanje. Ta je godina bila možda najkrvavija ratna godina u istarskoj povijesti: narod je stradavao od nacifašističkog osvajača, od partizanskih oslobođitelja i od savezničkih bombardiranja. Milovan je kao vjernik i rodoljub nagovjestio mir, bratsku slogu i sreću kao plod naše istinske vjere i štovanja Boga te je nazočnima uputio ove pobudne riječi: "Zato sada uzdignimo glase neka cijeli pakao uzdrma se: Bože, čuvaj našu Domovinu, da ostane vjerna Božjem Sinu! Samo čuvajući narod od hude (vraga) doći će do mira i bratske slike."

A bez toga dobra neće biti. Što nas ima, krvćemo proliti."

U predratnim i ratnim godinama počele su se selom i okolicom širiti ljevičarske i komunističke ideje, koje je Antun otvoreno pobijao, jer se tada nije morao bojati nikoga. Većina je seljana bila privržena vjeri, u došašću i korizmi po kućama se na glas hrvatski molilo i pjevalo. U ratno vrijeme seljani su se počeli sve više idejno razilaziti te je u prvo poratno vrijeme dio sela, vjerno starim običajima i vjeri, bio prozvan "Mali Vatikan", a drugi dio, koji je prihvaćao novotarije, bio je prozvan "Mala Moskva". U tim je previranjima s jedne strane rastao Antunov ugled, a s druge strane rasla je zavidnost koju su podbadali komunistički sektaši do podmukle borbe za njegovu osudu.

Nakon večere 22. ožujka 1945., ukućani su se povukli na spavanje te je Antun ostao sam u kuhinji i napisao kratko pismo sinu Miroslavu, koji se školovao u porečkom sjemeništu i koje mu je trebao odnijeti mlađi brat Vjekoslav, koji je bio došao kući za nekoliko dana zbog bolesti. Evo nekoliko rečenica iz tog pisma: "Pitaš kako je ovdje. Znaj da ide sve na gore i gore, samo Bože pomozi... A za doma niti ne mislite do veće sile i dokle vam mi ne dozvolimo... i tako se vučemo iz dana u dan prema "slobodi". Priroda se budi na novi život i naše ponosanje neka dokaže da želimo uskrnuti s Kristom... A zato pratimo ga na putu križa što više možemo. Trapeći sami sebe i podnoseći svagdašnje neprilike i križeve, pa će nam sve postati slatko kao med..." Svršivši pismo sinu, nastavio je s pismom bratu, koji je bio na radu u Klani iznad Rijeke. Ovo je pismo prekinuto na rečenicama: "Zlo se piše po svoj Istri, osobito svećenici su postali "banditi". Bože, pomozi i rasprši sotone..." i dok je razmišljao o nastavku na ulaznim su se još nezaključanim vratima pojavili pravi "banditi" ili "sotone" u ljudskoj spodobi, dobro naoružani s partizanskim oznakama i crvenom zvjezdom na kapama. Nastao je tajac; Antun je pokušao pobjeći na kat, ali su ga pepekovi svladali i gotovo na silu odnijeli iz kuće. Kad su se ukućani podizali, partizanska je družina s Antunom nestala u noći. Pisma su ostala na stolu. Partizani ih nisu odnijeli, nego su kasnije proširili glasine da se OZNA dočepala nekih pisama, koje je Antun bio pisao Nijemcima, nabrojio imena parizanskih aktivista i molio, da u selo Rezance pošaljtu domobransku posadu.

Zlikovci su Antuna odveli u jednu kolibu ili kažun gdje mu je jedan oznaš u krugu istomišljenika izrekao smrtnu osudu. Osuđeniku su čak razvezali ruke za vrijeme nazovisuđenja. Antun je iz džepa izvadio krunicu i na glas počeo moliti. Kažun je osvjetljavalna mala petrolejka "ćora". Ugledavši krunicu, jedan mu je partizan posprdno dobacio: "Ča misliš da će ti to pomoći!" Saslušavši

neopoziv presudu na smrt, Antun je odgovorio: "Umirem nevin za svoj narod i vjeru!" Koljačkoj se družini žurilo te su iste noći Antuna Milovana nakon mučenja i izživljavanja bacili u neku do danas nepoznatu obližnju jamu. Partizanski je "Hrvatski list" od 12. travnja 1945. pisao da je Antun Milovan bio osuđen na smrt strijeljanjem, ali je izvršenje njegove presude bilo mnogo zvierskije. Partizani su štedjeli streljivo, a još više bojali su se, da ih pucnjevi ne odaju. Jedan Antunov prijatelj i borac nije htio ponjeti u grob spoznaje u vezi s Antunovom pogibijom, nego ih je povjerio pouzdanom prijatelju, a ovaj obitelji. Jedino nije htio spomenuti jamu, u koju je bio bačen. Gore spomenuti "Hrvatski list" u članku "Kažnjen izdajnik iz Rezanci" nazvao je Antuna Milovana izdajnikom i izrodom, koga su narodne vlasti uhitile i osudile na smrt zbog izdaje naroda. Težka ga je obtužnica teretila: 1. "da je on njemačkoj policiji redovito javljaо kako će i gdje moći uhvatiti pojedine naše drugove"; 2. da je u pismu njemačkoj policiji "molio Nijemce da u Rezancima postave domobrani garnizon"; 3. daje "poslao Gestapo-u popis imena aktivista NOF-e"; 4. da je "Nijemcima dao upute kako treba da postave zasjede da bi te aktiviste pohvatili"; 5. da je on "kriv za česte upade Švaba u selo Rezance, za pljačke i ostale zločine koje su Švabe izvršile nad ovim selom"; 6. da su za njegov poziv "fašistički banditi iz Savičente upali 22. VII. 1944. u selo Rezance i tom prilikom ubili jednog starca, a drugarici Petrović bodežom iskopali oči." Članak završava uhodanom tvrdnjom: "Na saslušanju izrod Milovan priznao je, da je kriv za sve što je gore navedeno. Osuda nad njim je izvršena strijeljanjem." Takvo je bilo partizansko krojenje pravde "u ime naroda"! Suvišan je svaki komentar ove težke obtužnice.

Tako je partizanski ratni tisak opisao djelovanje jednog ponosnog narodnjaka i dosljednog vjernika, iztaknutog antifašista i vizionara buduće domovine Hrvatske. Na sličan je način bezdušni komunistički sustav postupio i s drugim narodnjacima širom Istre i nametnuo svoje tumačenje, koje su i povijestničari NOP-a i NOB-e revno i servilno prepričavali do demokratskih promjena. Najiztaknutije istarske narodnjake, koje nije uspio ušutkati fašizam kroz 25 godina sustavnog odnarodivanja, uspio je bezdušni komunizam, "naše gore list", ušutkati njihovim istrijebljenjem, proglašivši ih narodnim neprijateljima, izdajicama svoga naroda i slugama okupatora.

Milovani su i nakon Antunova nestanka i dalje izpaštali: Občinski NOO Svetvinčenat prisilio ih je da "dobrovoljno" izruče za NOV Jugoslaviju vola od 700 kg i o tome izdao pismenu potvrdu 7. travnja 1945., tj. samo 14 dana nakon Antunova danka u krvi.

Nakon rata je službenik Financijskog odjela Kotara NOO Žminj obilazio po selima i od žena zahtijevao, da za "izgradnju nove države" žrtvuju koji komad zlata. Češće je uz nemiravao i ženu pokojnoga Antuna, da i ona žrtvuje ili prsten ili lančić, drage uspomene na muža. Pod pritiskom je darovala lančić, uz pismenu potvrdu od 6. srpnja 1945. U potvrdi piše da je "drugarica Milovan Fuma dala jedan zlatan lančić za izgradnju nove Države". Kad je pokojnikov brat Mihovil zatražio pismeno sudsko proglašenje mrtvim brata Antuna, Kotarski je sud u Puli riješio molbu 31. listopada 1950. pod brojem R 682/50. i za dan smrti odredio "dan koji je slijedio prvu godišnjicu prestanka ratnog neprijateljstva poslije II svjetskog rata", a bratovu izjavu sročio riječima: "Antun je bio mjeseca marta 1945. godine po noći odveden po nepoznatim osobama u nepoznatom pravcu, te se od tada do danas nije nikome javio, a niti kući povratio". Tako je Kotraski sud zanjekao raniju presudu "narodnoga suda" i porekao pisanje Hrvatskog lista broj 75 od 12. travnja 1945. godine u kojem je prema pisanju Rade Peleša "svaki neprijatelj imao ime i prezime."

Godinama nakon rata neki su prvoborci, znaci i prijatelji žalili što nisu mogli spasiti nevinoga čovjeka od one jezive srmti. Među njima i jedan seoski odbornik i Antunov kum. Iste je ponavljao u pouzdanom krugu da su oznaši odveli Antuna bez njegova znanja, a kamo li už njegovo odobrenje. Redovito su u Istri pepekovci odvodili odpisane žrtve uz znanje i odobrenje seoskoga odbornika. Ako se koji odbornik uzprotivio odvođenju neke žrtve oznaši bi odbornika izigrali i žrtvu odveli u smrt. Antunovu je smrt žalio i Mijo Pikunić, koji se ranijih godina više puta sakriva u Antunovoj kući, da ga ne uhiti talijanska policija. U vrijeme Antunove pogibije, Pikunić je bio na Pulštini član vrha OZNE, pa je nevjerojatno, da se zločin dogodio bez njegova znanja, ali nije ni poznato je li što poduzeo protiv podčinjenih, koji su Antuna Milovana uhitili i osudili na smrt te o tome pisali u svom tisku. Mijo Pikunić kasnijih je godina kao umirovljenik živio u rodnom Štinjanu i više puta uvjeravao tamošnjeg župnika Valentina Cukarića, Antunova prijatelja i rođaka, daje doznao za nemili slučaj tek nakon što se dogodio.

Antun Milovan završio je svoj prerani zemaljski hod u žrvnju staljinističke mržnje: bio je čovjekoljubac, dosljedan i aktivan vjernik, narodnjak i antifašist. Volio je svoju obitelj, volio je svoj narod, volio je osobito hrvatske svećenike. Bio je sanjar i vizionar nove Domovine. Ona se rađala u krvi i suzama. Njezin rođendan nije dočekao voljom i nasiljem onih, koji se za takvu Domovinu nisu borili.

FRAGMENTI MOJIH SJEĆANJA

Posljednji moji dani na slobodi

Neki se događaji usijeku duboko u naša sjećanja i sve više svjetle u budućnosti. Godine pridonose jasnoći slike, događaja, misli, a i sama priroda, godišnja doba često ponovno odkrivaju sliku, zapretanu duboko u nama. U trenutku zrijenja nađemo se na mjestu događaja u isto godišnje doba i sve što nam se dugo činio san, prekrit velom zaborava, svom silinom javi nam se u našem sjećanju.

A zašto bismo zaboravili sve ono lijepo i bolno što smo nosili u sebi?

Iako je normalno, da smo u mladosti glavni naglasak stavljali na romantiku, uzbudjenja i zabavu, postavili smo si i jake doživotne smjernice: voljeti svoju domovinu, voljeti ljudе, ne osuđivati. Izpuniti se vjerom i živjeti po njoj. Mladost misli, da drži sve konce u rukama, pa i sudbine i da se može postići sve, ako se hoće. Sve ono strašno i tragično, što nam je život donio, ne čini se nerješivo. Strpljivost i opreznost nemoguće je spojiti s mladošću.

1946. moj zaručnik
Juco Ugarković i Marijan

Čulumović, oba domobranski nadpo-ručnici, nakon bijega iz Lepoglave, sakrivanja kod mojih roditelja u Popovači, našli su sklonište u Ribnjaci, šumi kraj Popovače, u seljačkoj kući kod Mihelića.

Zemlja se budila iz zimskog sna. Preoranе njive očekuju sjeme, a mali jarci između njih ispunjeni su ljkvama vode nakon netom pale kiše. Trava se jače zazelenila, a livade se zažutile tek razvalim maslačcima.

Mama me odpratila do kraja našeg imanja Klučaričke. Sunce je zašlo za ružičasti oblak. Zadnji trag zaustavio se na maminoj kosi, zablistavši aureolom. Mahnula mi je sa smiješkom.

Kad sam stigla do ruba šume, mrak se već spustio. Drhtavo svjetlo mjeseca mistično je prodiralo kroz svilenkaste listiće bukovih krošnja. Srebrnasta kora sblasno se ljeskala.

Piše:

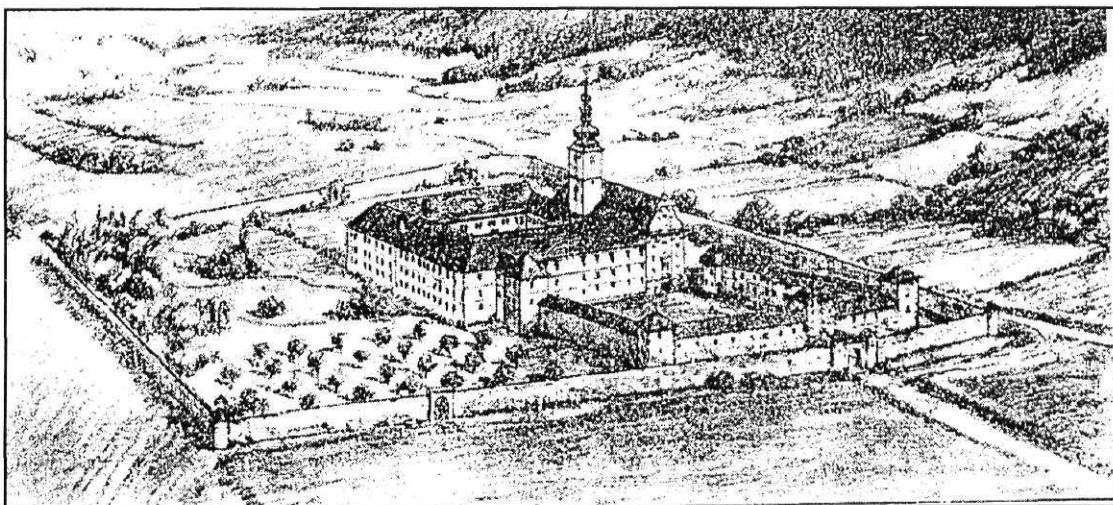
Višnja SEVER

Nešto sušnu. Preda me stane uplašeni zec. Nekoliko me je sekundi netremice gledao. Nakon tog ljubkog susreta, začujem čvrste korake i glasni razgovor. Osluhnem s koje su strane i bacim se na mahovinu iza velikog gustog grmlja. Prestanem disati. Bila je to milicijska patrola: trojica s parabelama, spuštenim na ramenu. Krenuli su u suprotnom smjeru od moga zakioništa. Nakon nekog vremena, krenula sam naprijed, noseći u ru-

sjednem na hrastovu klupu. Nismo mnogo govorile. Žurila se sa kuhanjem. Rekla mi je: "Do njega ne možete, da susjedi ne posumnjuju, jer vas ne poznaju. Dat ću vam ručak, juhu od krumpira i rezance sa orasima, kao sebi i njemu.

Poslije ručka, molim vas, podite odmah na postaju. Vlak polazi za dva sata. Papir i pozdrave odmah ću odnijeti Ivici u silos. Moji nisu kod kuće i ne znaju za njega. Dao Bog, da sretno dođe po planu!"

27. travnja sva su trojica ubijena u kući. OZN-a je doznała izdajom. Cijela naša obitelj, zajedno s kućnom pomoćni-

Lepoglavski samostan u vrijeme njegova dokinuća
(po starom crtežu narisao prof.dr. Branko Šenoa)

kama veliku torbu punu hrane za Jucu i Marijana.

Slabo svjetlo prodiralo je kroz malo okno. Polako sam kucnula na vrata. Kata Mihelić pusti me u kuću. Juco mi je dao upute kako doći u Križ do njihovog supatnika, domobranskog zastavnika Ivice Pavičića, sakrivenog kod seljaka nakon bijega iz Lepoglave.

Drugi dan ranim jutrom odputila sam se pješice iz Popovače prema Križu noseći plan puta Ivici. Išla sam izpod pruge. Svaki put, kada sam čula vojničku patrolu, koja je hodala po šliperima, spustila sam se u travu. U Križ sam stigla u podne. Čula se zvonjava zvona. Pokucala sam na velika drvena vrata prizemnice. Otvorila mi je jedna starija seljanka. Ruke su joj bile od tijesta, jer je pravila rezance. Pogledala me je prestrašeno. Rekla sam joj tko sam i lozinku. Lozinka je bila "Lepoglava". Odvela me u kuhinju i ponudila da

com Zoricom Koluvek i sekom Ružicom, koja je došla iz Zagreba za Uzkrst, bila je noću uhićena. Prespavali smo u obćini Popovača, a ujutro smo odvedeni u Kutinu, a zatim u Bjelovar. Na iztražnom судu prošla sam tjelesnu i psihičku torturu. Seka je puštena nakon 35 dana. Mama i ja suđeni smo u Zagrebu na Armijском sudu, kao i tata: mama na sedam godina, tata na pet, a ja na trinaest godina. Nas dvije odvedene smo u KPD Požega, a otac u KPD Lepoglava.

Susret s Lepoglavom 1945. Bijeg

Svako mjesto, u kojem smo boravili neko vrijeme ili možda tek nekoliko sati, ostavlja u nama trag, čije svjetlo ne prestaje gorjeti, ako je sadržaj bio važan za nas. Šenoina "Fratarska oporuka" približila mi je "bijele fratre" još u nižim razredima gimnazije. Lepoglavska čipka, na

bluzici moje bake, dočarala mi je nježne i radine ruke Lepoglavljanke, a zloglasna kaznionica izazivala je u meni stravu.

Tijekom proteklih godina, posjetila sam Lepoglavlju nekoliko puta. Najuzbudljiviji susret s njom bio je 1945., kada sam posjetila u kaznionici svoga zaručnika, domobranskog nadporučnika Jucu Ugarkovića i nekolicinu hrvatskih časnika, koji su svi bili osuđeni na smrt, a zatim pomilovani na najviše kazne (15 i 20 g.).

Dan je sunčan, kasno jesenski. Lišće šušti pod nogama.

Približavam se Lepoglavlju. Dan je posjeto. Pred vratima stoji stražar srednjih godina. Izpod stražarske kape žari se crvena kosa. Sa svojim živim, sivo modrim, očima dobrodošno promatra posjetitelje. Uz njega je drveni nizki tronožac, a na njemu na novinskom papiru leži odgrizak suhog kravljeg sira i komad kukuružnjaka. Uz rub tronošca, u debeloj staklenoj čaši, crveni se tudum.

Unutar zida, blizu ulaza, čeka me moj zaručnik. Koračamo oštro prostranim neravnim dvorištem. Uza zid sjede njezini kolege časnici na razbacanim ciglama i starom prevaljenom dubu. Ljubazno me pozdravljaju kimanjem glave. Neki potiho nešto razgovaraju, a drugi šute. Lica su patnička, blijeda, ali zato oči sjaje nekim čudesnim sjajem. U njima se zrcali borbenost i nada.

Dvorište je obrasio suhim čupercima trave, samo se jedna zakašnja ivančica smiješi iz sunčanog zakutka zida. U zraku se osjeća napetost. Planira se bijeg dvadeset časnika. S Jucom ulazim u njegovu ćeliju. Kažnjenici leže na golinu drvenim "pričnama". Vonj vlage izpunjava prostoriju. Debeli studeni zidovi prijetnja su slobodi. Predajem Juci topografske karte "specijalke". Nakon posjeta šećem uz prugu nestripljivo već nekoliko sati. Očekujem bljesak rakete kao znak da im je bijeg uspio. Zlatni puni mjesec igra se skrivača s malim oblakom. Čudesno obasjava tračnice. U njegovom promjenljivom sjaju, one se pretvaraju u dvije zmije, koje paralelno gmižu gubeći se u daljinu. Nema žive duše. Pirkova povjetarac. Trese me zima od nesigurnosti. Zahuče sova, proletjevši nizko nad mojom glavom. Najednom se čuje iz daljine drndanje vlaka. Blizi se ponoć. Moram ga stići, jer je to zadnji vlak za Varaždin. Čekam znak iz šume. Vlak ulazi u postaju sa zviždakom. U taj čas osvijetli se nebo raketama. Uskačem u vlak. Hvala Bogu, sretno su pobegli! Nisu ih pronašli, jer su se uspjeli sakriti u jednu šipiju na Ivančici. To sam doznala tek dva mjeseca kasnije.

U Varaždinu sam odsjela u uršulinjskom samostanu. Tamo je bila časna ma-

ter teta Cecilia, mamina sestra. Stara vratarica Josipa smrtno se uplašila, kada sam poslije polnoći zvekirom udarila po vratima. Sestre su bile proganjane i bijedno su živjele.

Njihova gimnazija izgubila je pravo javnosti; zabranjeno im je držanje vrtića i poučavanje u glasbi. Tvarna sredstva ostvarivale su jedino ručnim radom. Trista su godina ljekovitim biljem uršulinke liječile sestre i Varaždince. Poučavale su ih o uzgoju cvijeća i pomagale bezbrojnim savjetima.

Moj otac Josip Sever nosio je na plećima od 1946. četiri godine kažnjenički broj. Posjećivala gaje moja sestra Ružica,

po pravilima sv. Augustina. Po njihovoj najstarijoj nastambi u Hrvatskoj, selo Remete dobilo je ime (eremita). Pavlini su bili od ogromnog značaja za hrvatsku kulturnu povijest, kao i kasnije isusovci, koji dolaze u XVII stoljeću.

Lepoglavlji je samostan krajem XVI st. bio središte nastave, pa i za sveotvornjake. Početkom XVII st., isusovci preuzimaju pouku mladeži, nu, pavlini polovicom XVII st. uvode u Lepoglavlji filozofije i teologije.

Prvi su profesori bili Malečić, Kupinić, Krištolovec, Esterhazy. Lepoglavlji je dobila i prvo hrvatsko svećilište, a general reda imao je pravo dodjeljivati akadem-

"RIBNJAČA", kuća u kojoj su ubijeni 1946. domobrani časnici
Juco Ugarković, Marijan Čulumović i Ivica Pavičić

pa samo sam preko nje mogla o njemu nešto dozнати.

Vratila sam se iz logora godinu dana nakon mame i tate, pa sam ga vidjela tek nakon pet godina.

Pavlini, lepoglavska crkva i samostan

Prohujale su godine od mog prvog susreta s Lepoglavom.

Nakon logora, uzpjela sam se upisati na studij povijesti umjetnosti. Nekoliko sam puta posjetila Lepoglavlju radi proučavanja lepoglavskih orgulja za moju magistrsku radnju.

Govoreći o Lepoglavlji, ne smijemo izostaviti značenje "bijelih frata", koji su od 13. stoljeća nositelji kulture u Hrvatskoj. Bili su uvijek vezani uz hrvatski narod i njegove probleme. Narod ih je zvao "bijeli fratri", jer su nosili bijelu odjeću. Po Pavlu iz Tebe, nazvani su pavlini. Živjeli su

ske titule. Već u XVII st. tiskana je prva povijest reda od Andrije Eggerera. Znanstveni je rad bio osobito važan u prvoj polovici XVIII st. Ivan Krištolovec preveo je djelo Tome Kempenskog na hrvatski "Descriptio synoptica monasteriorum ordinis S. Pauli eremitarum in Illirico olim fundatorum."

Nikola Berger upodijunio je povijestna djela. Vrijedni rukopisi uneseni su u Liber memorabilium lepoglavske župe.

Pavlinski general, Gašpar Malečić, u drugoj polovici XVII st. osnivač je lepoglavske knjižnice. Napisao je "Ouadri partitum regularium" iz crkvenog prava. Filolog Ivan Orlović Belostenec nije dočekao tiskanje svog rječnika "Gazophylatium". Najpopularniji lepoglavski pavlin, Hilarion Gasparotti, napisao je "Svet svetih" u četiri svezka.

Pavlini su se iztaknuli i u umjetnosti, osobito u slikarstvu (Ivan Ranger), glazbi,

Čipka na batiće izvedena u Čipkarskoj školi u Lepoglavi

zvonoljevarstvu i nizu drugih aktivnosti. Za 400 godina boravka u Lepoglavi, pavlini su mnogo uradili i stekli, a samostan je postao samostan prvoga reda. Nastao je oko 1400., nu, pavlini su imali samostane u svakom kraju Hrvatske i Slavonije, u Istri i na otocima. Ovaj je samostan bio sjelo slavonske vikarije u XVII st. i sijelo hrvatsko-slavonske provincije. Samostan su plemićke obitelji bogato darivale posjedima. Gradnjom kapelica unutar crkve, osigurali su sebi trajni spomen. Stoljećima su pavlini bili ne samo zapisnici hrvatske povijesti, već i aktivni sudionici u ratovima s Turcima.

Stari grad Lepoglava, stajao je na brdu Gorici, gdje je danas crkvica sv. Ivana. Još su se početkom 20 st. nazirali tragovi oveće građevine. Mali samostan stradao je od Turaka u XV st. Ivan Korvin, sin kralja Matije, obnovio je crkvu, a samostan zaštitio jarkom i tornjevima. Presvodi je lađu mrežastim svodom. Prvobitno je crkva imala svetište veće od lađe. U XVII st. povišen je toranj. Prva visina tornja sezala je do gotskih prozora. U XVIII st. crkva je dobila sadašnju fasadu i produžila se radi gradnje novog samostana. Već prije je toranj povišen, a sada je dospio u polovicu zida crkvene lađe. Izgrađeno je i prostrano pjevalište (kor), koje počiva na četiri stupu. Na njemu su smještene orgulje. Sviraonik je ugrađen s desne strane orgulja. Klavijatura se sastoji od jednog manuala, pedala i deset registrara. Prospekt (prednji dio kućišta) podijeljen je u pet polja. Polja svirala kao i stražni dio orgulja ukrašena su ornamenatom čipke, koje su vjerojatno inspirirane lepoglavskom čipkom. Na stražnjem dijelu nalaze se i intarzije i uklade. Orgulje

je dao načiniti Pavao Ivanović za svoga vikarijata. Nadpis odzada glasi: Orate fratres patrae Pavlae Ivanovich vichario Qui hoc opus fieri curavit 1649. Orgulje nose ime od grčke riječi organon, latinski organum. Orgulje XVII st. nazivaju se baroknima ili Praetoriusovima orguljama. Predstavljaju vrhunac orguljskog umijeća po izboru registara i plemenitosti zvuka. 1965. na teritoriju sjeverozapadne Hrvatske bilo je preko 100 sačuvanih baroknih orgulja.

Na koru crkve nalazi se najvrjednije slikarsko djelo Ivana Rangeria, veliki prikaz iz Apokalypse. Dvadeset četiri starca klanjaju se janjetu, što sjedi na knjizi sa sedam pečata. Okolo lebde anđeoske glavice. U kutovima su simboli 4 evanđelista. Friz obilazi cijeli kor. Boje su izvrsno očuvane. Rangerove su slike i nadklupama sa svake strane svetišta.

Iz lađe se izpod visokog trijumfalnog luka, kasne gotike, izpod pavlinskog grba, mramornim stubama ulazi u svetište. Pročelje je svetišta barokno, osvijetljeno s

crkve. Danas je Lepoglava obična seoska crkva, ali se njezina vrijednost prošlih stoljeća ne može umanjiti.

Samostan je ovelika zgrada jednostavnih oblika. Ukrašeni su samo refektoriji iz XVIII st., kao i nekad velika i bogata knjižnica.

Kaznionica Lepoglava

1786. car Josip II dokinuo je pavlinski red. Upravu dobara vodila je do 1808. Praefectura bonorum cameralium. Nu, već prije toga datuma, odredio je car, na zagovor biskupa Maximilijana Vrhovca, da se čazmanskom kaptolu, koji je prognan od Turaka, predala lepoglavska dobro. Kaptol od 7 kanonika nije stalno boravio u Lepoglavi. Četiri kanonika, kojima se kasnije pridružio i peti, boravili su u Varaždinu, a samo su dva ostala u Lepoglavi.

1854. carski i kraljevski erar, načinivši ugovor sa čazmanskim kaptolom, preuzeo samostan i njegov posjed. Dogradivši još jedan dio s kapelom, uređi zemaljsku kaznionicu. Nova kaznionica, u

"RIBNJACA", snimljena iz drugog kuta.

5 velikih gotskih prozora. Na svodu su svetišta figure anđela i jedan evanđelist. Nad glavnim je oltarom sv. Trojstvo, a glavni je oltar barokni. Krasi ga Bog otac i zavjetna slika Marijina iz Čenstohove, kao i veliki kipovi crkvenih otaca. I svetište crkve oslikao je Ranger. Željezna ograda dijeli svetište od lađe. Grobnica je pavlina pred svetištem. Propovjedaonica je kasno barokno djelo. Ogromno bogatstvo riznice je pokradeno. U XVIII st. poslano je 4 sanduka dragocjenosti iz riznice u Peštu. Očuvana je jedino monstranca, koja se nalazi u riznici zagrebačke stolne

neposrednoj blizini starog samostana, izgrađena je 1914.

Kroz nju je prodefilirao veliki broj Hrvata, među najvažnjima Stjepan Radić, kardinal Stepinac, naš predsjednik dr. Franjo Tuđman i toliki drugi znani i neznani hrvatski patnici.

Ćelije, u kojima su živjeli pavlini, i svojim znanstvenim i umjetničkim radom, borbenim duhom i velikim rodoljubljem bili su svjetlost cijeloj Hrvatskoj, postale su nastanbe mučenika i robova, a za neke i grobnica.

NOVI VELIKOSRBSKI MEMORANDUM NAZVAN DEKLARACIJA (3)

Pravoslavlje u hrvatske zemlje dolazi s osmanskim Turcima

Svetosavska Srbska pravoslavna crkva odgaja svoje vjernike tako, da mrze svakog inovjerca osobito katolika i muslimana. Vladika (biskup) crnogorski Danilo Petrović naredio je god. 1702. svim svojim podanicima, da svi inovjerci trebaju u određenu roku prijeći na pravoslavlje ili se iseliti. Tko se nije pokorio, bijaše napadnut i ubijen. Na temelju ove naredbe poubijani su ili iseljeni islamsirani Hrvati u Crnoj Gori, nekadašnjoj Crvenoj Hrvatskoj. Na taj i slične načine Srbi oteže Hrvatima današnju zapadnu Srbiju i nekadašnju Duklju.

Od početka je cilj velikosrbstva, ili kako Ivo Pilar kaže: svesrbstva, bio uništiti i posrbiti Hrvate i Bugare, jer su oni smetnja Srbiji da postane prvom silom na Balkanu. U temelju velikosrbstva mit je o Dušanovu carstvu, koji svesrdno podržava i širi Srbska pravoslavna crkva (SPC). U Dušanovoj državi romanski Vlasi bijahu potlačeni i obespravljeni. Povijest često puta zna biti veoma pakostna, kao što bijaše u slučaju ovih Vlaha. Jer upravo je te potlačene i obezpravljene romanske Vlahe SPC uporabila za širenje srbstva. Ona je najprije romanske Vlahe na području srednjovjekovne srbske države prevela na pravoslavlje, a onda ih je posrbila držeći se svoga svesrbskoga pravila: "Srbin je, tko pripada srbskoj Crkvi." Pripadnost, dakle, Srbskoj pravoslavnoj crkvi znači ujedno i nacionaliziranje u Srbina. Zato je razumljivo, što SPC ne priznaje crkveno osamostaljenje pravoslavnih Makedonaca. Provodeći uvijek i svuda ono svoje spomenuto svesrbsko pravilo, Srbi su u hrvatskim zemljama posrbili sve pravoslavce: Rumunje, Rusine, Grke i Cincare. U Zemunu, Mitrovici, Osijeku i Zagrebu bijaše početkom XIX. st. mnogo Grka i Cincara. Njihovi potomci danas su Srbi. Automatskim posrbljivanjem srbska narodna Crkva povećava broj srbskoga stanovništva i time ujedno jača srbsku moć i utjecaj. Za proširbu pravoslavlja SPC se služila i još uvijek se služi mješovitim brakovima. Djeca iz mješovitih brakova, u kojemu je jedan član Srbin ili Srbkinja, izključivo su Srbi. Time SPC oduzima okolnim narodima njihove pripadnike i privodi ih srbstvu. Katolički bračni razstavljenici

Piše:

Mato MARČINKO

mogu se bez teškoća vjenčati u SPC, pa je i to u službi proširbe srbstva.

Priznavši vlast osmanskih Turaka, SPC je god. 1557. za uzvrat dobila obnovljenu Pećku patrijarhiju. Ustrojstvo obnovljene patrijarhije obuhvaćalo je sve srbske zemlje, pa je tako do u najnovije doba SPC bila jedina ustrojba, koja je obuhvaćala čitav srbski narod. Pod vlast nove patrijarhije podpadoše ne samo sve srbske zemlje koje bijahu pod osmansko-turskim gospodstvom, nego i sve zemlje u koje s osmanskim Turcima dođoše Srbi i pravoslavni Vlasi i u njima se nastanile. Tako je Pećka patrijarhija razpolagala velikom moći u krajevima od Pešte pa sve do južno od Skoplja, jer je god. 1557. pod vlašću Otomanskog Carstva bio veći dio Srbije, čitava Crna Gora, čitava Bosna i Hercegovina, čitava hrvatska pokrajina Slavonija i veći dio ostale Hrvatske te čitava južna i srednja Ugarska sve do iznad Pešte. Sve je te zemlje pod otomanskim vlašću SPC smatrala srbskim zemljama.

U otomanskoj carevini SPC je stekla veliku vlast i pravo na sudovanje. Srbsko pravoslavno svećenstvo imalo je skoro izključivo pravo na mjestno upravljanje sa svojim pripadnicima, a sudjelovalo je i u vojničkoj upravi i ubiranju državnih poreza. Pećka patrijarhija bijaše država u državi, srbska država u Ottomanskom Carstvu. Da učvrsti svoj položaj u nesrbskim zemljama, Pećka patrijarhija je odmah 1557. većinu svojih biskupija (episkopija) osnovala u Ugarskoj (Budim, Pečuh, Segedin, Arad, Temišvar, Vršac) i jedan samostan (manastir) u Orahovici (hrvatska pokrajina Slavonija). Svrha osnivanja tih biskupija bila je, da se plodna južna Ugarska i Slavonija osvoje za srbsku Crkvu i za srbski narod. I prema Bugarima upravljene su tri srbske biskupije: Maška, Vranje i Samokov. Već obstojeće biskupije izpružene su u smjeru sjevera i zapada. Tako je samostan Tordoš iz sredine zemlje premješten više prema morskoj obali, biskupija u Dabru (Sandžak) u Sarajevo (koje je već tada središte bosanskog pašaluka), biskupija mačvanska u Zvornik i dalje. Ovaj razpored bijaše dopunjeno tijekom XVII. st. osnivanjem

biskupije Savine u Boki Kotorskoj u smjeru zapada i biskupijama Medak, Kostajnica i Marča u Hrvatskoj u smjeru sjeverozapada. Srbski samostani bijahu izrazita uzgajališta srbskog narodnog osjećanja, pa još i onda, kada je Pećka patrijarhija ukinuta.

Srbski samostani (manastiri) povjavljuju se posvuda tamo, gdje se povijestno mogu dokazati veće skupine romanskih Vlaha - Crna Gora i Hercegovina, na Drini, kod Arada u Ugarskoj, a osobito na austrijsko-turskoj granici. U jednom smjeru podignuti samostani Krka, Krupa, Hrmanj, Gomirje i Moštanica slažu se s do pred prvi svjetski rat najgušćim srbskim naseljima u središnjim hrvatskim zemljama, a ta su se naselja izprva sastojala većim dijelom od Vlaha (balkanskih Romana). Prije no što osmanski Turci osvojiše Bosnu, ne bijaše grkoiztočne crkvene ustrojbe ni u Bosni, a niti u drugim hrvatskim zemljama. Taje crkvene ustrojbe stvorena upravo u doba Pećke patrijarhije u svim zemljama podvrgnutim njezinu sudovanju. U nekadašnjoj Austrougarskoj osnovano je petnaest grkoiztočnih biskupija i šestdeset do sedamdeset pravoslavnih samostana. Samo u Fruškoj gori utemeljeno je trinaest srbsko-pravoslavnih samostana. Čitava ta ustrojba bijaše stvorena u duhu sv. Save i nad njom je lebdio njegov duh. Taj je duh pozivao na što veće širenje, podizanje i jačanje grkoiztočnjaštva, a time ujedno i srbstva. U širokom pojasu od Osijeka do Metkovića s većinskim hrvatskim katoličkim pučanstvom padaju u oči samo tri kotara - Tešanj, Gračanica i Maglaj - s pravoslavnim pučanstvom od 40-60% uoči prvog svjetskog rata. U sredini te tamne mrlje, gotovo na granici kotara Gračanica i Maglaj, nalazi se pravoslavni samostan Ozren. Utjecaj tog samostana uništo je sve ono što ne bijaše grkoiztočno, a osobito sve katoličko.

Srbski patrijarh Pavle i drugi podpisnici **Deklaracije o genocidu nad srbskim narodom** tvrde, da su "srpski manastiri" u južnoj Hrvatskoj ("Dalmaciji") - Krupa, Krka i Dragović - sagrađeni u XIV. stoljeću. Već smo rekli, da prije dolaska osmanskih Turaka nije u hrvatskim zemljama bilo grkoiztočne odnosno srbskopavoslavne ustrojbe. O tome i o kojemu drugome nešto će nam više reći Marko Japundžić:

"Pravoslavlje, tj. istočni Raskol... usatalio se u Grčkoj jedva u 11./12. st, ako ne i kasnije, u Srbiji nastaje tek za vlasti Dušanove. U političkom pogledu srpska država postizava svoj najveći opseg pod Dušanom, no ni u to doba **nije obuhvaćala još ni Mačve ni Beograda** (istaknuo M. M.). U nacionalnom pogledu seoba Srba prema sjeveru počinje tek provalom Turaka. S aromunskim (vlaškim) elementom dogodilo se ono što se redovito događa sa svim manjinama, osobito ako nemaju narodne svijesti, tj. stopio se s narodnom cjelinom s kojom je živio. Hrvatski povjesnik Ivan Lučić kaže da su Vlasi, koji su stanovali u brdskim krajevima, još u 13. st. govorili vlaškim ili romanskim jezikom. Početkom 14. st. uz romanski govore i hrvatski jezik, a od 15. st. služe se samo hrvatskim, jer su svoj već zaboravili (J. Lucius-Lucić, De regno Dalmatiae et Croatiae, 281. i s.) ... Svakako koncem 15. st. završuje kod nas hrvatiziranje Vlaha... To kroatiziranje nije bilo samo neka vanjska forma, nego je bio pravi osjećaj, koji je sa sobom donosio i domovinske dužnosti, pa su i svoju pri-padnost hrvatskom narodu i ljubav prema njem javno i vrlo često pokazali vlastitim životom. God. 1655. dade papa Inocent X. (1644.-1655.) monasima iz Krke, koji su se bili sklonuli u Zadar pred Turcima, dvije crkve: jednu sv. Marije izvan zidina, a drugu sv. Ivana Krstitelja, vlasništvo franjevaca trećoredaca (glagoljaša). Monasi su s trećorecima učinili tri ugovora. U jednomu se od njih kaže i ovo: 'Poštovani otac i redovnik Misael Krčanin župnik i duhovni pastir duša, koje žive u službi grčke Crkve staroga **ilirskoga ili hrvatskoga jezika...**¹ (...) U vjerskom pogledu sljedbenici bizantskog obreda pripadaju do 16. st., a mjestimično u Dalmaciji sve do 18. st. katoličkoj Crkvi... **Sv. Sava, osnivač srpske crkvene, hijerarhije, svoje biskupsko posvećenje javlja papi. Stjepan Nemanja, brat Savin, dobiva kraljevsku krunu od Honorija III., a kruni ga papinski legat u prisutnosti Savinoj god. 1220. Znamo sasvim sigurno da su biskupije u Beogradu, Nišu, Braničevu i druge u to doba katoličke. Raskol u Srbiji počinje, ili se barem utvrđuje s Dušanom (1331.-1355.), koji je imao bizantski odgoj i s odgojem primio mržnju na Latine** (istaknuo M. M.). U staroj Duklji, kasnije Zeti, današnjoj Crnoj Gori, Raskol uvodi također Dušan, no već poslije njegove smrti zakoniti vladari knezovi Balšići vraćaju se godine 1369. u katoličku Crkvu. Tako je u Srbiji, dok u Hrvatskoj, kako rekosmo, crkveni raskol ili pravoslavlje javlja se tek s provalom Turaka i, u vezi s time, seobom Srba, sada već pravo-

slavaca, u hrvatske krajeve... U Dalmaciji se vjernici bizantskog obreda vrlo često služe crkvama rimskoga obreda za svoje liturgijske čine. Spomenuli smo već monahe samostana Krke, **koji se još u 17. st. priznaju Hrvatima i katolicima** (iz-taknuo M. M.) ... Kako se vidi, povijestne nam činjenice pokazuju, da su sljedbenici iztočnoga obreda (većinom Aromuni, Vlasi, Morlaci) u Hrvatskoj oduvijek pripadali katoličkoj Crkvi, da su se s vremenom pohrvatili, pa su jedno i drugo ostali... barem do 16. st, a drugdje i do 18. st." (Marko Japundžić, **Tragom hrvatskoga glagolizma, Zagreb, 1995.**, str. 51.-54.).

I ostali "srpski manastiri" sagrađeni su nakon dolaska osmanskih Turaka u hrvatske krajeve. To dokazuju podatci iz Enciklopedije likovnih umjetnosti (ELU). Za manastir Dragović (Kaljani blizu Vrlike) se kaže, daje vjerojatno obstoja u XV. st., ali po podatcima on je osnovan najranije koncem XVI. st. (ELU, 2, Zagreb, 1962., str. 86.). Manastir Krupa u južnohrvatskoj Bukovici osnovan je u XVII. st. i na njegovim su zgradama "sačuvani gotički prozori" (ELU, 3, Zagreb, 1964., str. 256.). Slično je i s ostalim manastirima za koje se u **Deklaraciji** veli da su "u XIV. i XVI. veku podignuti". Tako se za manastir Sveta Ana (kod velikih Bastaja u Slavoniji), daje sagrađen u početku XVIII. st. na temeljima zapuštene gotičke crkve propaloga pavljinskoga samostana iz god. 1412., koji je utemeljio Benedikt Nelipić (ELU, 1, Zagreb, 1959., str. 76.). Manastir Gomirje (sjeverozapadno od Ogulina) spominje se god. 1602. (ELU, 2, Zagreb, 1962., str. 402.). Manastir Komogovina (sjeverozapadno od Kostajnice) osnovan je 1693. i ukinut 1777., manastir Lepavina (između Križevaca i Koprivnice) osnovan je vjerojatno najranije u XVI. st., manastir Marča (na rijeci Glogovnici) osnovan je u drugoj pol. XVI. st., a manastir Orahovica (južno od Orahovice u brdima) prvi puta se spominje 1583. pod imenom Remeta (ELU, 3, Zagreb, 1964., str. 210., 307. i 597.). Manastira Dejanovac u ELU nema.

Srbizacija Hrvata katolika

U svome članku **Odnarođivanje i progon Hrvata u Zaljevu hrvatskih svetaca (Politički zatvorenik, god. VII., broj 58., siječanj 1997. str. 15.-17. i broj 59., veljača 1997. str. 12.-15.)** iznio sam neke podatke o srbizaciji Hrvata katolika u Crnoj Gori i hrvatskoj Boki Kotarskoj. Tamo sam rekao da hrvatsko pučanstvo nekadašnje Crvene Hrvatske, a današnje Crne Gore, bijaše od starine katoličko, rimskoga obreda, a služilo se i latinskim jezikom i hrvatskom glagoljicom. U današnjoj Crnoj Gori, kada su je zauzeli osmanski Turci, katolici bijahu brojni u svim krajevima -

osobito u primorju od Budve do Bojane, u nikšićkoj krajini te između rijeke Zete i Morače. Još godine 1610. katolička su bila stara dukljanska plemena Bjelopavlovića, Pipera, Bratonožića i polovica Kuća. Kako svjedoči ruski putopisac P. A. Tolstoj, katolici u Boko Kotarskoj izričito se nazivaju Hrvatima. Grkoiztočno pučanstvo u Boki Kotarskoj pojavljuje se tek od XVII. st. Tijekom XVII. st. Hrvati katolici na području Crne Gore skoro su nestali. Jedan je dio prešao na islam, a većina na pravoslavlje. Stari hrvati katolici oko Bara i u primorskim krajevima prešli su na islam nakon neuspjelog ustanika 1648. Na Badnju večer 1709., na poticaj episkopa crnogorskoga Danila I. (1696.-1737.), pravoslavni Crnogorci "očistili su" crnogorska brda od Hrvata muslimana: jedan su dio pobili, a drugi se spasio bijegom u hercegovački, bosanski i skadarski sandžak. Kada je turski putopisac Evlija Čelebija 1664. došao u današnji crnogorski kraj Pivu među pravoslavne Crnogorce, navodi da su tu živjeli "čisti, pravi Hrvati".

Crnu Goru je Srbska pravoslavna crkva (SPC) počela srbizirati i u njoj potiskivati hrvatsko ime u XVII. st. Govoreći o knjigi Lubice Štefan **Srpska pravoslavna crkva i fašizam**, Željko Krušelj je istaknuo da velikosrbstvo kao temeljno nacionalno opredjeljenje nitko u Srba nije ozbiljnije dovodio u sumnju. Glavno uporište te širiteljske ideologije leži u Srbskoj pravoslavnoj crkvi, posve sigurno najvećemu moralnom autoritetu srbskoga naroda. Glavni objekt srbskoga štovanja "nije Isus Krist, nego utemeljitelj srbske crkve, Rastko Nemanjić, poznatiji kao Sveti Sava". Taj prvi srbski arhiepiskop (nadbiskup) propovijedao je osvajačku proturimsku politiku. Sukob s katoličanstvom bio je još od početka XIII. st. usađen u srbsko duhovno nasljedstvo. Svetosavsko nasljedstvo obilježuje fanatična vjera "nebeskog naroda" u velikosrbsko poslanje (u spomenutu mome članku **Odnarođivanje i progon Hrvata...** u broju 59. PZ na str. 15. pogrešno je umjesto "nebeskog naroda" tiskano "hrvatskog naroda"). Brutalni srbski napadaj na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu podpuno je razotkrio i potvrdio stoljetnu postojanost osvajačke politike velikosrbskoga svetosavlja. Stoga, kako reče dr. Stjepan Murgić, "**govoriti o velikosrpskoj politici, a ne ukazati na ulogu i značenje Srpske pravoslavne crkve u njezinu djelovanju, znači govoriti o oružju kojim je zločin izvršen, a ništa ne kazati o zločincu, koji nam stoji tu pred nosom.**"

(Nastavlja se)

OBEĆANJA AGILNIH AMERIČKIH PISARA

Budući sam u prošlome broju našeg glasila pisao o suđenjima u Haagu, u ovome broju nisam se mislio ni doticati te teme. Koliko god sam nastojao dotaknuti se i još nekih aktualnih tema i događaja, nije mi uspijevalo, vjerojatno i zbog novinske vijesti u večerašnjem TV dnevniku (5.10.1997.) o "...najvjerojatnijem već sutrašnje dobrovoljnom odlasku deset bosanskohercegovačkih Hrvata u Haag...", podkrijepljene komentarom ministra obrane, gosp. Gojka Šuška.

Novi su momenti s odlaskom optuženih u Haag, navodno, nastali obećanjem američke administracije o pravičnom i korektnom suđenju koje bi započelo u roku tri do pet mjeseci za one koji se dragovoljno predaju.

Pa, to je da čovjek ne povjeruje! Kome to zamagliju oči naši mediji i naši i inozemni visoki obnašatelji vlasti? Zar misle da smo mi slijepi kod očiju i da ne razumijemo znake vremena, ali i njihovih postupaka?

Koja je to garancija da će suđenje biti pravično i korektno? Pa kakav bi to bio sud koji ne bi sudio pravično i korektno svima, a ne naglašeno samo onima koji se sami predaju? Valjda će suditi pravično i onima koji su već tamo, kao i onima koje će prisilno dovesti! A, što će biti s onima koji su najodgovorniji za počinjene zločine i za koje oni znaju da je tako, a još se uvijek s njima čaščavaju, "dogovaraju", sastanče i smijulje u medijima? Koji su to kriteriji "pravičnosti"? To nisu kriteriji pravičnosti, nego taktičnosti!

Drugi argument, argument da će suđenje **započeti** u roku od tri do pet mjeseci, također je smiješan. Zašto? Pa zato što suđenju treba prethoditi istražna tečajna koje se tek može vidjeti ima li uobičajenih elemenata za optužnicom i suđenjem. Koja je to neovisnost sudova pred svjetskim auditorijem kad tamo neka, pa makar i američka administracija (njihov Šarinić), znade unaprijed da će u nekom roku koji im oni zadaju započeti suđenje? Onda se opravdano postavlja pitanje jesu li im i druge stvari naložili, npr. izbor strana, osoba ili visinu kazni?

Piše:

Slavko MEŠTROVIĆ

Konačno, ako i bude tako, koja je to utjeha obtuženima da će im suđenje **započeti** u roku od tri do pet mjeseci, kad samo suđenje može trajati koliko god to oni žele, ili, koliko je potrebno? Valjda je svakome jasno da je do sada sud u Haagu u nedostatku dokaza i valjano sprovedene istrage (Blaškić) raztegao sudski proces na račun istrage. Npr. general Blaškić je već skoro dvije godine u Haagu, a suđenje je na samome početku, jer je od najavljenih tristotinjak svjedoka do sada saslušano samo petnaestak. Ako se proces bude odvijao ovakom dinamikom, samo suđenje bi moglo potratjati još nekoliko godina iako se i on "dragovoljno" predao tome sudu!

Ne radi se, dakle, o "novim" argumentima radi kojih su se "sami" odlučili u Haag ovih dana predati desetorica BH Hrvata, već o tome da naši mediji i državno vodstvo prešučuju **novu stvarnost** u kojoj se nalazi ucijenjena Hrvatska, njezino vodstvo i njezina politika, prije svega prema Bosni i Hercegovini. Tobižnje "garancije" i "obećanja" međunarodnih pisara i glasnogovornika u suradnji s našim vodstvom samo je manevarski izgovor i jednima i drugima za ono što su naumili učiniti i što su još prije dogovorili, a ne mogu javno priznati. I sve to na štetu samo nekolicine koji su, najvjerojatnije, samo provodili njihovu državnu politiku (izuzimajući one koji su izvan struktura političke stranke ili vlasti samoinicijativno djelovali i griešili!).

Kao i ranije, da ne bude zabune, još jednom ponavljam da se ničiji zločin ne može abolirati niti je to težnja ovoga moga razmišljanja. Meni samo tim teže padaju nedjela i mojih sunarodnjaka.

Stvar je potpuno jasna kad se radi o pojedincima koji su samoinicijativno postupali tijekom rata i počinili nedjela, pa makar i u samoobrani. Oni, na njihovu (i našu kad se radi o Hrvatima), žalost moraju snositi posljedice svojih postupaka

skidajući tako kolektivnu krivnju sa svoga naroda na osobne čine.

Ali, postavlja se pitanje odgovornosti za one pojedince koji su bili u funkciji i strukturi provođenja određene stranačke, odnosno državne politike za koju ih se danas proziva i obtužuje makar su bili hijerarhijski nisko rangirani u odnosu na kreatore te politike (opet izuzimam osobna nedjela, ako su ih ti pojedinci učinili, jer za njih moraju osobno i odgovarati).

Dakle, nije ovdje pitanje osude nečastnih (pojedinačnih, osobnih) nedjela, već je **pitanje sudi li se to određenoj politici** u proteklom ratu i njezinim perifernim izvršiteljima. Jer, ako se sudi određenoj politici (a ne osobnim nedjeljima), onda bi bilo pravično da za tu politiku odgovaraju svi koji su bili njezini nositelji, a ne samo neki. Pravično bi bilo: svi po hijerarhijskoj ljestvici ili nitko! Jer, korektno bi bilo, ako su takvog uvjerenja, svoju političku crtu do kraja argumenatima braniti ("Nikad s velikima ne razgovarajte na koljenima, nego s argumentima!", kardinal Kuharić), ili priznati njezin promašaj, pa za njega snositi i posljedice, ali hijerarhijskim redom prema udjelu svakoga sudionika, a ne tješiti niskorangirane pomoći njima i njihovim obiteljima niti višim državnim interesima.

Nije na odmet ni ponovo naglasiti da ni taj "veliki" svijet nema moralni kreditibitet optuživati Hrvatsku, ucjenjivati i prijetiti joj, a nikada nije imao snage za zločine prozvati i suditi aktere one politike i njezine izvršitelje koji su, npr, nametali višegodišnje osvajačke ratove u Vijetnamu i poubijali tisuće i tisuće nebrojenih civila u njemu, ili one koji su sa zemljom sravnili neke europske gradove kao npr. Dresden i sve živo što se u njem micalo. Zar je prvima "argument" da su (naj)jači, a drugima da su pobijednici u II. svjetskom ratu? To još uvijek ne znači da nisu činili zločine kakvi su se, na žalost, vidjeli i u ovome ratu na kojima sada inzistiraju, a svoje zaboravljaju. To, na žalost, samo znači da cijenu uvijek plaćaju najne-moćniji, da ne kažem - najslabiji, po onoj narodnoj: "Sirotinjo, i Bogu si teška!"

I HRĐA JE CRVENE BOJE

Bleiburg se dogodio u svibnju 1945., nu, u svojim drukčijim manifestacijama trajao je sve do konačnog oslobođenja 1990. Ta, na koje nas se sve načine nije tuklo i ubijalo kroz 45 godina, kako pjesnik reče, Jugoslovstvije.

Priča, koju ču isprirovijedati, samo je jedna od benignijih, kakve su nam se sve ružnoće i tragedije dogadale, tako da hrvatski pisac svojom maštom čak i nije u stanju dodirnuti svu ružnoću zbilje, kakvu su nam komunistički zločinci namijenili. Prema tome, ne da je bilo onako kako ču ja napisati, nego je bilo i gore, ali ja čak ni u vlastitoj maštji ne mogu biti toliko zao, koliko su srbokomunisti bili u svojoj praksi.

Dakle, nakon krvavog pira u Bleiburgu, gdje su nam se komunistički vampiri napili krv, prešli su na umivenje i suptilnije metode. Dakako, krvavih se egzekucija nikad nisu odrekli, jer oni bez krvu nisu ni mogli živjeti ali, zbog svjetske javnosti, morali su mijenjani stil.

Imalo pismeniji intelektualci među njima poput Moše Pijade, Milovana Đilasa i Edvarda Kardelja predložili su korištenje toljage kao krajnjeg sredstva, a prethodno su preporučivali: ispiranje mozga.

Ovo ispiranje možda nije bilo tek policijska metoda nego je ono primjenjivano prema cijeloj našoj naci. Mi Hrvati smatrani smo najopasnijima za opstojnost Jugoslavije te je metoda ispiranja mozga primijenjena prema cijelokupnom hrvatskom narodu. I ona je bila vrlo suptilna i rafinirana, znanstvena čak!

Kao dio tog umivenog scenarija jedna skupina mislećih ljudi proglašava se filozofima.

Što se je pritom pljunulo na filozofiju, to nije bilo važno!

Dakle, na zagrebačkom sveučilištu proglašavaju se filozofima marksistički učitelji, mahom bezvjerjci i ortodoksnii jugoslavenoidi.

Njihovo učenje o čovjeku kao radniku biva proglašeno najvećim umnim dosegom filozofske misli. Crepeći sve svoje znanje iz marksimizma, i proglašavajući ateistički svjetotonazor vrhuncem ljudske spoznaje, počinju trovati hrvatske studente.

Svoju maloumnui i nesretnu filozofiju znanstveno potkrpeljuju gomilom kojekakvih nevažnih filozofskih hrestomatija - analiza dopisivanja Vladimira Iličića i Rose Luxemburg - i time truju hrvatsku mladež.

Pošteno govorči, njihovo je učenje bilo tek jedan vrlo uski filozofski pogled, a koje oni proglašavaju dogmom, rugajući se istinskoj ljudskoj pameti.

U Europi i u Svijetu našli su svoje istomišljenike, sve od reda ljevičarske intelektualce, te su tako dobili dodatnu potvrdu da su u pravu, i da je njihova pamet, prava pamet.

Čak su zaposjeli jedan naš prekrasni otok i drzuli se po njemu nazvati svoju ljetnu školu maloumlja. Vode im, dakako, bijahu iz Beograda, Mihajlo Marković i Ljubomir Tadić.

I ti "radolozi", tj. praxisovci, dobiješ zadatak, da škope hrvatsku pamet. Provo što im na um pade bijaše, da nama Hrvatima zabrane studij čiste filozofije! I dok se na marksističku ekonomiju moglo upisati i po nekoliko tisuća studenata, na studij čiste filozofije propuštali su tek 50 studenata, i to uglavnom žena, jer su smatrali da su žene po prirodi svoga spola, manje opasne po režim.

Prethodno su, za svaki slučaj, u srednjim školama ukinuli logiku!

Jer logika bi Hrvate mogla pokvariti! Gimnazije, kao škole opće naobrazbe, zabranili su već od ranije.

Naime, mislio se da su Hrvati manje problematični ako se bave isključivo egzaktnim

Piše:

Stanislav PEJKOVIC

znanostima ili ako su dopingirani marksizmom.

Hrvat, koji proučava kukce, ne će rušiti režim, ali Hrvat koji se bavi Sokratom, može lako opet postati ustaša, i može mu pasti hrvatska sloboda na pamet. Stoga su marksistički filozofi htjeli što manje Hrvata dovesti u doticaj sa sokratovsko-platonsko-aristotelovskom ustaškom literaturom. Što manje Hrvata zna za druga Sokrata, mislio se, manje će biti problema za režim.

A za "ustašu" Isusa nije se smjelo niti čuti!

Nu, unatoč i takvom rigidnom nazoru, Sokratu u susret, promače student Ivan Š.

Postade student čiste filozofije pod A, i povijesti pod B.

I, ne leži vraže, jednog dana student Ivan Š. napiše aforizam: I hrđa je crvene boje!

Na katedri čiste filozofije zavladata je panika.

Nije trebalo dugo čekati, da sejz Centralnog komiteta oglasi drug Stipe Čuvan i da promrmlja: "Napisano je to niti nekoliko metara od vrata moje kancelarije, mislim taj kleronacionalistički ispad koji se desio na katedri čiste filozofije!"

Prije prvih pjetlova, Udbaje pokucala na vrata studentske sobe Ivana Š. i odnijela sav papir iz njegove sobe, čak i toaletni! Jasno, i Ivana zajedno s njim.

- Đubre ustaško, pišam ti Sokrata! - prozborio je ostarijeli udbaš i izbio Ivanu dva prednja zuba.

Ondašnji časopis za kulturu "Čoravo oko", iz pera svoga glavnog urednika, Gorkog Babonje, zapisaо je sljedeće: "Kako je ustaški klerikalac, koji redovito ide na vjeronaučno trovanje kod isusovaca u Palmotičevu ulicu, mogao dospjeti na tako važnu katedru kao što je čista filozofija? Netko će morati položiti račune!"

Omladinski agit-propovski časopis "Polet" postavio je znakovito pitanje: "Tko propušta lmočane i Hercegovce na Filozofiju? Zar se zaboravilo koliko nam je zla nanijela širokobriješka fratarska gimnazija?"

Ova uznenimirujuća pitanja doprila su i do ušesa Vlade Kupfera Sviljenog, koji je odmah pozvao na razgovor Stipu Čuvaru.

Službeni beogradsko-zagrebački kritičar Ugor Mandin pokušao je smirititi situaciju: "Ovo nije književnost ni filozofija, to je gola politika. I kao što neki književnici nisu u zatvoru zbog književnosti nego zbog politike, tako i ovaj aforizam ima svoj član u krivičnom zakoniku po kojemu ga se može "umjetnički" procjeniti."

Novinar Dole Ličinka u "Vjesniku" je objavio bombastičan i veoma prijeteci naslov: Ustaška teroristička organizacija na Filozofskom fakultetu.

Aktiv Saveza komunista brodogradilišta Jozo Ložina Mosor sastavio je službeni dopis u kojemu najenergičnije traže krivično gonjenje buržujskog mentaliteta, koji se ruga radničkoj hrđi koju njihove znojne mišice struži s opłata brodova. "Ta crvena hrđa jest boja krv naših otaca, partizana, koji su je lili za bratstvo i jedinstvo svih naših naroda i narodnosti od Vardara pa do Triglava" - poručili su "škverani".

Crnogorski novinar Borivoje Krivošubarić intervjuirao je i jugoslavenskog književnika Miodraga Zaležu, pitajući ga o slučaju studenta Ivana Š. Miodrag Zaleža je rekao: "Drug Tito je

imao dobru zamisao kad je tražio da omladina ide na radne akcije. Tu se mladi ispušu, pa bih i ja tog dečka radije vidi na kakvoj omladinskoj radnoj akciji negoli u zatvoru."

Sovjetski mediteranac Predražen Matvejev napisao je pisamce drugu Vladi Kupferu moleći ga da utječe ne bi li se studenta Ivana Š. prebacilo iz ćelije broj 13 u ćeliju broj 14, te se na taj način izbjeglo od utjecaja sudbine na presudu optuženom, s obzirom da je broj 13 nesretan broj.

Hitno je sazvana Ljetna škola na kojoj se dr. Silan Vrcoje predložio temu: Religija - opijum za narod, a prof. Mihajlo Zadržga svoj je referat naslovio: Toljaga kao revolucionarno sredstvo.

Tužitelj i sudac Momčilo Ubobožić osudio je Ivana Š. na 25 dana zatvora.

Časopis "Našaognjišta" pisao je o mladom Duvnjaku, studentu filozofije, koji je zbog misli osuđen na zatvor.

Kad je to video Stipe Čuvan, poludio je. Dobio je ikove na lijevoj strani lica.

A kad je o svemu pisala i Kušanova "Nova Hrvatska", Stipe je počeo micati i ušima. Novinarima se žalio da mu je to od udarca kamenom u glavu, još iz djetinjstva dok je čuvao goveda.

"Čoravo oko" je bjesnilo, njegove pjene su prijetile: "Za klerofašističku djelatnost tek rekreativna kazna od 25 dana!" Zašto se Ivana Š. ne prebac u Staru Gradišku i ne osudi na dulju vremensku kaznu?"

S oltara zagrebačke Prvostolnice čulo se sljedeće: "Čujemo, da se naši mladi ljudi sude samo zbog izgovorene misli, ali ne će biti sreće za društvo koje misli kažnjava člankom 133. Molimo se, braćo i sestre, za sve uhićenike koji ovih dana robuju za slobodu sviju nas!"

Kad je ovo čuo Svileni, dobio je dijabetički napadaj, a Jakša Vragović tražio je, da se kardinalu opet sudi!

Televizijski tužitelj Ivan Saletalo, umotan u šal-mašnu, kritizirao je blagu presudu i pritom prijetio Marksovim manifestom.

Nu, šok je nastao kad je u srpskoj "Književnoj reci" izšao tekst Dragoša Kalajića: "Hrvati osudili misao!"

To je bio udarac nogom u tur hrvatskih Kasatora i petolizaca, od strane njihova gospodara, lako su bili tek hrvatski izdajnici i srpski slugani, ipak su pretjerali te ih je palanački srpski "šeretski duh" opatrnuo i opankom vzwnu u debelo meso.

Svileni je naredio Čuvaru, da im odgovori dosjeme zanim "Crna knjiga".

Na to su Stipi Čuvaru Srbi ljtito odgovorili: Meti pred svojim vratima!

A čim se je počelo mesti, od Bukurešta do Berlinskoga zida, i Jugoslaviju je davao odnio.

A što je bilo s "junacima" naše priče.

Jakov Vragović i Svileni su umrli. Sudac Momčilo Ubobožić pobegao je u Srbiju. Ivan Saletalo uglavnom Suti. Gorki Babonja se kažu zamonašio i igra domino s Radovanom Karadžićem na Palama. Ugor Mandin se još ne da i piše knjige u Beogradu. Predražen Matvejev piše pisma i dalje, privida ustaše, lijeći se u Europi.

Stipe Čuvar tiska list i maše srpsom. Neka ga! Dok ne uzme čekić, nije opasan!

Na Korčuli cvrče cvrčci, ljetna škola je završila. Održe se tu i tamo na Braču nekakve toljagaške uspomene, ali sve je to tuga i jed upokojene jugonalergije.

Ivan Š. postao je profesorom filozofije i predaje na jednoj zagrebačkoj gimnaziji predmet zvan Logika.

Skupština Udruženja likovnih umjetnika Hrvatske ODLUČNO JE OSUDILA KULTURNU SURADNU S OKUPATOROM

Zagreb, 30. srpnja.

U nedjelju, 29. srpnja održana je skupština Udruženja likovnih umjetnika s dnevnim redom: Izveštaj časnog suda i diskusija u tom izveštaju. Časni sud likovnih umjetnika objasnio je pred plenumom postupak oko ispitivanja krvica protiv umjetničke časti za vrijeme okupacije i ustaškog režima u Hrvatskoj, sud je stekao mišljenje, da je oportunizam mnogih umjetnika potekao iz direktiva bivšeg vodstva HSS, da se treba pokoravati naredbama Pavelića. Tome se je pridružio strah od ustaškog terora. Kod toga su s vremenom upali u veće grješke, a naročito kada je trebalo spašavati umjetničke institucije, u čije zgrade se htjela useliti okupatorska vojska. Žrtvom su ipak pale zgrade Moderne galerije, koju je Pavelić poklonio Italiji i u njoj se nastanilo Talijansko poslanstvo i Umjetnički Paviljon, koji je pretvoren u Džamiju. Održala se jedino Umjetnička akademija. Kod procjenjivanja krvnje uzeo je časni sud u obzir stvarne grješke s olakotnim okolnostima, a otežujuću okolnost, ako je krvac bio ugledniji umjetnik ili javni radnik. Kao najpozitivnija olakotna okolnost uzeto je pomaganje Narodnooslobodilačkog pokreta, časni sud postupao je po slijedećoj ljestvici kazni: 1. Isključenje iz Udruženja Likovnih umjetnika Hrvatske, za sve simpatizere ili aktivne saradnike fašizma s time, da ili se preda, zbog daljnog postupka, Komisiji za ispitivanje ratnih zločina putem kulturne suradnje s okupatorom pri Sudu za zaštitu nacionalne časti. 2. Privremeno isključenje iz Udruženja likovnih umjetnika Hrvatske. 3. Privremeno isključenje iz javnog kulturnog djelovanja. 4. Javni ukor u štampi. 5. Ukor pred skupštinom Udruženja.

Nakon ovoga izveštaja objavio je časni sud osude, poslije čega se razvila diskusija. Plenum skupštine s odobravanjem je ocijenio rad časnog suda, te s neznatnim promjenama prihvatio osude ovako:

I. ISKLJUČUJU SE IZ UDRUŽENJA LIKOVNIH UMJETNIKA HRVATSKE:

Auer Robert, slikar, što je bio upleten u izdavanje mape t. zv. "izopačene umjetnosti", koju je predložio njegov prijatelj Kargačin, ustaškim vlastima, htijuci time naškoditi nekim uglednim umjetnicima. Kod istrage davao je neiskrene podatke i odgovore, i poricao daje imao veze s tom fašističkom akcijom. Osim toga bio je protežiran od ustaškog režima, rehabilitiran i promaknut u V. činovni razred, jer su mu se uračunale godine službe od umirovljenja, od 1918. godine do 29. II. 1944.

Antonini Otto, slikar, jer je radio plakate za ustašku "Promičbu" u fašističkom duhu, te marke, među kojima ima i takva, gde ustaša bode bajonetom partizana.

Horvat Josip-Medimurec, slikar, jer je kao oficir ustaša terorizirao prijetnjama s mobilizacijom neke umjetnike, da ih natjerao kao ratne slikare na Istočni front. Zbog toga su neki bili mobilizirani, a neki su morali kao ratni slikari u Bosnu.

Topoličić Ivan, slikar, jer je bio otvoreni pristaša ustaškog režima i nacista, te je zato i pobegao s neprijateljem u Njemačku.

Machiedo Jakov, slikar, jer je bio otvoreni pristaša ustaškog režima i meštar španjolskog ceremonijala kod Pavelića, te organizirao portretiranja Pavelića.

Likan-Haueise Gustav, slikar, jer je bio petokolonaš i skrivač Kvaternika neposredno prije ulaska Nijemaca. Bio otvoreni hitlerovac i stavio prijedlog predsjedniku vlade NDH da se napravi izložba umjetnosti u Berlinu. Kao otvoreni narodni neprijatelj pobegao je u Njemačku.

Marčić Rudolf, slikar jer je dobrovoljno išao kao ratni slikar na Istočni front, bio imenovan potpukovnikom i vršio službu nastavnika na Domobranskoj Akademiji s rangom od 1.XI. 1924.

Kreković Kristijan, slikar jer je kao poznati udvorica protunarodnih režima, bio protežiran od ustaškog režima, izradio portret Pavelića nekoliko puta i davao huškaške profašističke izjave.

Melner Franjo, slikar jer je aktivno sarađivao u ustaškoj "Promičbi" svojim pronacišćkim karikaturama.

Svi se spomenuti isključuju iz Udruženja likovnih umjetnika Hrvatske i stavljuju na daljnji postupak Komisiji za ispitivanje zločina putem kulturne suradnje s okupatorom.

II. PRIVREMENO SE ISKLJUČUJU IZ UDRUŽENJA LIKOVNIH UMJETNIKA:

Kirin Vladimir, slikar, isključuje se na dvije godine, jer je bio šef Odjela za umjetnost u "Predstavništvu vlade NDH", organizirao izložbe hrvatske umjetnosti u Veneciji, Berlinu, Beču i Bratislavi, te izradio novčanice za NDH.

Kuman-Dombović Ante, slikar, isključuje se na godinu dana, jer je kao referent za umjetnost u ustaškom ministarstvu nastave organizirao prvu "izložbu Hrvatske umjetnosti" u Zagrebu.

Jean-Ivanović Robert, kipar, isključuje se na šest mjeseci, jer je izradio polubistu Hitlera i javno se ponašao kao profašista.

Pap Petar, slikar, isključuje se na tri mjeseca, jer je dobrovoljno išao kao ratni slikar na Istočni front,

Svima ovima uzele su se u obzir neke olakotne okolnosti.

III. PRIVREMENO SE ISKLJUČUJU IZ JAVNOG KULTURNOG DJELOVANJA:

Babić Ljubo, slikar, isključuje se iz javnog kulturnog djelovanja na šest mjeseci, jer je izradio ustaške embleme i novčanice, organizirao i izveo dekoracije u ustaškom poslanstvu u Berlinu, zatim, što je izdao četiri knjige o umjetnosti na ustaškom pravopisu, stampao Članak, izvodio crtačke radove za Njemačko-hrvatsku poljoprivrednu izložbu u Zagrebu i držao predavanja. Kao olakotna okolnost mu se uzimlje, što je zdušno pomagao Narodno-oslobodilački pokret od 1942. godine.

Veža Mladen, slikar, isključuje se iz javnog kulturnog djelovanja na šest mjeseci jer je ilustrirao knjigu Daniela Crljena "Naš Poglavnik". Kao olakotna okolnost mu se uzimlje, da je to činio pod velikim ličnim terorom Crljena.

Domac Ivan, slikar, isključuje se iz javnog kulturnog djelovanja na tri mjeseca, jer je nastojao da mu se stampaju reprodukcije njegovih radova u "Spremnosti" i kod preslušavanja bio vrlo neiskren.

IV. JAVNI UKOR U ŠTAMPI PODIJELJUJE SE:

Auer Ivi, slikaru iz Zagreba, jer je bio ratni slikaru Bosni.

Ivanković Rudolfu, kiparu, jer je izradio dva poprsja Pavelića, spomenik palim sveučilištarcima za NDH.

Mijiću Karlu, slikaru, jer je posjedovao neispravnu ustašku legitimaciju neko vrijeme za ličnu upotrebu

Misi Jerolimu, slikar, jer je sarađivao kao ilustrator i dao intervju za ustašku štampu, stampao dva eseja; te izdao mapu "Naši dragi suvremenici".

Svima se podjeljuje ukor u štampi uzevši kao olakotnu okolnost da su pogriješili bojeći se terora, a Ivankoviću se uzima u obzir, daje pomagao NOB.

Sve vremenske označene kazne vrijede od 1. srpnja 1945. kada je časni sud započeo svoj rad. Ukor pred skupštinom Udruženja objavljeni su na skupštini.

Ova skupština naših likovnih umjetnika dokazala je, da se u umjetnosti neće trptjeti nikakvo služenje narodnim neprijateljima, i da je velika većina naših umjetnika, od kojih su mnogi bili u NOB ili aktivno surađivali s Narodno oslobodilačkim pokretom, pravilno shvatila ulogu i dužnosti umjetnika, te svoje obaveze prema narodu.

(Narodni list, 31.7.1945.)

BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (VII)

POPIS OSOBA S NEDOSTATNIM PODATCIMA:

1.	ČANAK, Mijo	Kladare	
2.	HUSAK, Josip	Nova Raca	02.06
3.	MILJIĆ ing., Žarko	Bjelovar	
4.	MRZLEČKI, Izidor	Bjelovar	
5.	PREGLEJ, Rudolf	Bjelovar	
6.	STAJNER, Martin	-	

OSLOBOĐENI - AMNESTIRANI:

1.	JURIĆ, Đuro	Stari Pavijani	12.07.45
2.	MILAJ, Roza	Kokinac	06.07.45
3.	SUBOTIČANEC, Ivan	Koprivnica	09.07.45

UPUĆEN U LOGOR KAO MALODOBNIK:

1.	JURANIĆ, Jozo	Višnjevac	14.07.45
----	---------------	-----------	----------

UPUĆEN NA OZNU III.:

1.	RAGUŠ, Marko	Popovac	08.07.45
----	--------------	---------	----------

OBUSTAVLJEN POSTUPAK:

1.	MIJALOVIĆ, Desanka	-	08.07.45
2.	NOVAK, Emil	Poganec	04.06.45
3.	KORJANIĆ, Dragica	Ljepnica	12.07.45
4.	SOKAČ, Rok	-	22.07.45
5.	PAVLOVIĆ, Mato	-	22.07.45
6.	RADOŠEVIĆ, Branko	Bjelovar	20.07.45
7.	REŠETAR, Terezija	Bjelovar	11.06.45
8.	SREBRAČIĆ, Josip	Ljepnica	12.07.45
9.	SUŠEC, Franjo	-	22.07.45
10.	TRUČEK, Ivka	Križevci	30.06.45
11.	TURČIĆ, Ivan	Ribnjačka	01.07.45
12.	VOLARIĆ, Andro	Repaš	27.06.45

USTUPLJENI SUDU NACIONALNE ČASTI:

1.	JANKOVIĆ, Ignac	Đurđevac	27.06.45
2.	KLEPAC, Dragica	-	24.06.45
3.	KOLOS, Tomo	Ribnjačka	21.06.45
4.	KOVAČ, Slavko	Šemovac	08.06.45
5.	ŠPOUARIĆ, Klara	Grabrovnica	23.06.45
6.	TUDIĆ, Ljudevit	Lazovno	21.06.45
7.	VRBANČIĆ, Marko	Žibrinovac	21.06.45

USTUPLJEN JAVNOM TUŽITELJU:

1.	CRKVENAC, Ivan	Bjelovar	17.07.45
2.	DJERDJ, Josip	Repaš	24.08.45
3.	PAŠAJ, Juraj	Zagreb	29.07.45
4.	ŠAFAR, Stanko	Koprivnica	-

Piše:

Stjepan DOLENEC

USTUPLJENA OKRUŽNOM NARODNOM SUDU:

1.	TORBANAC, Kata	Bjelovar	-
----	----------------	----------	---

NEPODPUNO PREZIME:

1.	TE IĆ, Vlado	Starigrad	21.06.45.	3g.+5g.
----	--------------	-----------	-----------	---------

POGOVOR

Nakon završetka objavljuvanja Popisa osuđenih osoba na Vojnom суду u Bjelovaru, dužnost mi je upozoriti čitatelje, da je to samo jedan dio osuđenih, a o drugim suđenjima na III. Divizijskome суду, Vojnoume суду III. udarne divizije i Okružnom судu možda će nešto dozнати. Točan, usudio bih se reći ni približan broj, ne će se, vjerujem, nikada dozнати, a bilo bi mi veoma draga da se netko u Bjelovaru i time pozabavi, te me demantira. Velik je to posao, ali radi istine trebalo bi ga napraviti. Pukim slučajem sam doznao da su 09. studenoga 1945., presudom Vojnog суда III. udarne divizije br. 107/45, zbog djela protiv naroda i države, osuđeni na smrt strijeljanjem VIDOVIĆ, VLADIMIR, BREGANT, DRAGUTIN i PLEČKO, BRANKO. - Presudom Vrhovnog суда DFJ broj - II. Sud. br. 3340/45 od 24. studenog 1945., kazna je BREGANTU i PLEČKU smanjena, a VIDOVIĆ je strijeljan. Gosp. PLEČKO izdržavao je kaznu sve do 28. studenog 1953. i, hvala Bogu, još je živ.

Htio bih skrenuti pozornost čitateljima na neke nepravilnosti, koje su učinjene na izvornom POPISU.

Pomno listajući podulji POPIS, utvrdio sam da su suđenja počela i prije lipnja 1945., pa je tako nekolica suđena u jesen 1944., a SOBOTA, SOFIJA je osuđena čak i 12.07.1944. Zadnji je suđen BRODARIĆ, Mato i to 01.09.45.

Osim suđenih na smrt i doživotnu robiju, JOSIP TARANDEK je osuđen na 30 god. robiye i trajan gubitak građanskih prava. Ima i drugačijih slučajeva. Na pr., FERDO MACAN je na prvostupnom суду osuđen na smrt, drugostupni je sud smanjio kaznu na 1 godinu i 2 god. gubitka građanskih prava. - Jednostavan je zaključak, da je on, i njemu slični, imao nekoga u partizanima, koji se pobrinuo da mu se kazna umanji. - Na žalost, oni koji nisu imali nikoga svoga u partizanima, a osuđeni su bili na smrt, kazna je nad njima i izvršena. Gdje su im kosti, to se, na žalost, još ni danas ne smije objelodaniti, a ima živih svjedoka koji vrlo dobro znaju ta grobišta!

Veliki je broj osuda došao pred drugos-tupni суд. - Nekima je kazna potvrđena, drugima umanjena, a ima i onih kojima je uvećana.

Mnoga su prezimena sigurno netočna, jer na pr. na jednom mjestu stoji FRŽIĆ na drugom FIZIĆ, pa recimo KORPADIĆ-KORPORIĆ, PILAR-PILJAR, ŠČAKANEŠ-ŠČUKANEĆ, VIDAKOVIĆ-VIDEKOVIĆ, COLENIĆ-DOLENIĆ, GAL-GALJ, BAJSAR-BAJSER, ŠTRKALJ-TRKALJ, ŽIDOVAC-ŽIDOVEC, SOMEK-ŠONJEK, SRNAT-STRNAD, ŠOVIĆ-ŠOPIĆ it.d. it.d., a vidljivo je iz podataka da se radi o istoj osobi. - Isti je slučaj i s mjestima, jer kod nekih stoji mjesto rođenja odnosno občine, a kod drugih zadnje prebivalište, ali i opet različito. Je li KAKINAC-KOKINAC, TREŠNJEVICA-CREŠNJEVICA, TOMAS-TOMAŠ, OTROVANAC-OTROVANEC, RIJEKA-REKA, KUNOVAC-KUNOVEC, PUSTAKOVAC-PUSTAKOVEC, LUDINA-LEDINA, DOMANKUŠ-DOMENKUS it.d. it.d., u to ne ulazim, jer sam se uglavnom pridržavao izvornog Popisa.

U međuvremenu su mi rođaci i prijatelji napomenuli, da je GEROVEC zapravo Ivan CEROVEC rođen u selu Bedenec-Ivanec, a SUŠAN je Branko SUŠANJ iz Sokolovca.-

Na kraju se želim zahvaliti svima onima, koji su mi na bilo koji način pomogli i poduprili me u mukotrpnom radu oko ovoga POPISA. Onima koji znaju samo prigovarat i kritizirati, a nisu u stanju se ni predstaviti, predlažem da načine nešto slično u svojem kraju.-

OSVRT NA "ŽRVANJ SMRTI U BJELOVARU"

U Popisu osuđenih na Vojnom судu vojne oblasti Zagrebačke J.A.-e, Vijeća kod Komande bjelovarskog područja, nalazi se i MIJO BELEC, sin Đure i Mare, rođ. Mraz, rođen 29.09.1912. u Hlebinama, a koji je osuđen Sud. br. 1129/45 od 16.07.45, suđen na kaznu 20 godina lišenja slobode s pri-nudnim radom, te na 10 godina gubitka političkih i pojedinih građanskih prava, a kriv je (citiram):

" 1. što je u jesen 1943. kao civilno lice u društvu još petorice seljaka iz Hlebinu sudjelovao u pokušaju razoružanja seoske straže NOV u Hlebinama, pri kojoj akciji uslijed neuspjeha iste je zajedno sa ostalim učesnicima bio uhapšen, no za vrijeme us-taške ofenzive na Podravinu pobegao iz zat-vora NOV-e.

Što je dakle počinio krivično djelo terori-stičnog napada na pripadnike NOV-e,

2. što je u travnju mjesecu 1944. stupio u miliciju i pripadao toj organizaciji do ožujka 1945.

Što je dakle počinio krivično djelo pri-padništva domaćoj terorističkoj organizaciji do ožujka 1945.

3. što je kao član milicije sa svojom jedini-cicom učestvovao u akcijama i borbama protiv NOV, i to:

u proljeće 1944. u borbi u Virju, gdje je ubijen jedan pripadnik NOV i zarobljena jedna pripadnica NOV, mučena i zatim ubijena,

u proljeće 1944. u borbi sa NOV u Hlebinama, zatim ponovno kod Virja, nadalje u raznim akcijama u Novigradu, Koprivničkim Bregima, te konačno u jesen 1944. u borbi u Hlebinama, pri kojim akcijama su izvršene mnogobrojne pljačke i teroristički akti sprama, mjesnog pučanstva, osobito u Virju, u kojoj pljački je osobno sudjelovao,

što je dakle počinio krivično djelo sudje-lovanja u masovnim nasiljima, pljački i paležu imovine našeg naroda,

4. stoji u ožujku 1945. stupio dobrovol-jno u ustašku posadnu bojnu u Koprivnici i ostao pripadnikom te jedinice do oslo-bođenja zemlje

što je dakle počinio krivično djelo aktiv-nog ustaštva, pa je djelima pod 1 i 3 počinio krivična djela ratnih zločinaca, a djela pod 2 i 4 krivična djela narodnih neprijatelja opisana u čl. 13 i 14 Uredbe o vojnim sudovima.

Stoga se na temelju čl. 5, 16 i 17 citirane Uredbe

presuđuje:

na kaznu od 20 godina lišenja slobode s prinudnim radom te na 10 godina gubitka političkih i pojedinih građanskih prava. Ova presuda postaje izvršnom nakon odobrenja po Višem vojnem судu."

Zašto citiram ovu presudu MIJE BELECA? Razlog je u tome, što sam u 60. broju našeg lista, razpolazući samo Popisom osuđenih, naveo pod rednim brojem 92: BELEC MIJO, Đure, ratar, 29.11.1912, Sud. br. 1129/45 od 16.07.45., na 20 godina prisil. rada i 10 god. grad. časti - pripadnik terorističke org. i pljačka imovine.

Zahvaljujući Ministarstvu pravosuđa, Odjelu izvršenja sankcija, koji pokojnog MIJE BELECA, Barica Belec-Jurman, dobila je fotokopiju presude. Stoga se može zaključiti da bi svaki osuđenik iz objavljenog popisa trebao imati sličnu presudu. Zasigurno je ne-moguće sve njih tražiti, a još manje objaviti, ali je potrebno ipak reći, da su, eto, postojale i pojedinačne presude.

Ima pojedinaca koji mi prigovaraju, čemu sada iznositi imena i prezimena osuđenih u poslijeratno vrijeme, kada je kod nas uspjela pomirba između djece ustaša, domobrana i partizana, koja su u domovinskom ratu uspjela obraniti Lijepu našu, koja je danas slobodna, neovisna, samostalna i demokratska, a moj je odgovor: "Istine radi učinio sam to, jer o tome se 50 godina nije smjelo ni govoriti, a kamoli nešto napisati."

Prenosimo iz tiska

PRIOPĆENJE S IZVANREDNE SJEDNICE UPRAVNOGA ODBORA MATICE HRVATSKE SPLIT

BUDAKOV DJELO HIMNA JE ŽIVOTU

Budak nije dobio ulicu u Splitu zato što je bio ministar u vlasti Nezavisne Države Hrvatske, kako to misle splitski komunisti, nego zato što je bio i ostao neprijeporna hrvatska književna veličina, stoji u priopćenju Matice hrvatske koja poziva svoje članove, kulturne ustanove i gradske vijećnike da se suprotstave zahtjevu za promjenom naziva ulice s Budakovim imenom

Matica hrvatska u Splitu, kao ogrank na najstarije kulturne ustanove, osnovane 1842. godine, protivi se na javljenom zahtjevu splitskih komunista za promjenom naziva Ulice Mile Budaka.

To je stav Upravnoga odbora Matice hrvatske iskazan u priopćenju za javnost upućenom nakon izvanrednoga zasjedanja odbora. Podsećajući kako je Mile Budak bio jedan od najvećih hrvatskih književnika te svojedobno i kandidat za Nobelovu nagradu, u Matici hrvatskoj drže da Budakovo djelo može izdržati i najstrožu estetsku prosudbu, a to potvrđuju i vrlo pohvalne ocjene talijanskih slavista Artura Cronija i Umberta Urbanija, te srpske književne kritike između dva rata. Književno djelo Mile Budaka utemeljeno je na etičnosti, čovjekoljubljju i domoljubljju, oslobođeno bilo kojih ideologičkih natruha, nacionalnih, rasnih, vjerskih i političkih isključivosti, podsjećaju iz Matice hrvatske. Njegovo je djelo u cijelosti prožeto samo jednom osnovnom idejom - očuvanjem neugasive vatre, to jest života na pradjedovskom ognjištu. Njegovo djelo himna je životu, a ne hvalospjev nasilju, stoji u priopćenju. Iz Matice hrvatske podsjećaju da je književni opus Mile Budaka nastao i objavljen između dva svjetska rata.

- Mile Budak je ne samo jedan od najvećih hrvatskih pisaca, nego i najdjelatnijih i najzaslužnijih članova i odbornika Matice hrvatske u Zagrebu, koja je i objavila najveći broj njegovih djela. Budak nije dobio ulicu u Splitu zato što je bio ministar u vlasti Nezavisne Države Hrvatske, kako to misle splitski komunisti, nego zato što je bio i ostao neprijeporna hrvatska književna veličina, kategorični su u Matici.

Upravni odbor Matice hrvatske ujedno poziva sve svoje članove, članove Komisije za imena ulica i trgova, vijećnike Gradske vijeća, sve kulturne ustanove i nacionalno svjesne građane da se suprotstave zahtjevu splitskih komunista. Jer, danas je na redu Ulica Mile Budaka, sutra će to biti Ulica Alojzija Stepinca, prekosutra Ulica bleiburskih žrtava, a zatim će uslijediti zahtjev za zabranom spominjanja Bleiburga, križnoga puta, Jazovke, Dakse, Kevine Jame i toliko drugih jama i stratišta na kojima su komunisti ubijali nevine hrvatske građane, upozoravaju s izvanredne sjednice Upravnog odbora Matice hrvatske. Oni podsjećaju da je 1990. godine nova hrvatska vlast proglašila opću pomirbu, što je razlog da komuniste nije stigla zasluzna kazna za sve zločine što su ih počinili nad hrvatskim narodom, za sva zlodjela nanesena hrvatskoj književnosti, znanosti i umjetnosti, za progone i ubojstva katoličkih biskupa, svećenika, redovnika i redovnica, vjernika i drugih. Danas pak vidimo, kako oni, kad ih je mimošla kazna, shvaćaju pomirbu, stoji u priopćenju Matice hrvatske Split.

S. ŠETKA

(Slobodna Dalmacija,
Split, 10. rujna 1997.)

ŽRTVE HRVATA SELA LEVINOVAC OD 1941. DO 1989. POD JARMOM SRBOKOMUNISTIČKE VLADAVINE I TIRANIJE

LEWINOVAC je selo hrvatskih katoličkih obitelji, gdje je živjelo 227 obitelji, prosječno 4-5 članova svake te obitelji, koje su bile punobrojne, uglavnom radnici i seljaci. Levinovac nastaje od 1902., posebice 1918., kada mnogi Hrvati Like, Primorja i okolice Karlovca naseljavaju taj kraj iza I. svjetskog rata. Od svoga nastanka, selo Levinovac bedem je hrvatstva i kršćanstva, opredijeljeno za stranku braće Radića i stranku dr. Ante Starčevića. Levinovac je danas razseljen. Više od polovice domaćinstava našlo se u bijelom svijetu Amerike, Kanade, Australije i europskih zemalja, odlazeći trbuhom za kruhom, tako da je Levinovac danas prepolovljen. Ostao je bez svoje mladosti, ali i u stanju kakvo je bilo još 1945. dolaskom "oslobodioca".

Okružen najvećim dijelom srbskim selima i doseljenicima od Banjaluke, bio je trn u oku te politike i četništva. Uz pomoć hrvatskih komunista, moralo se dogoditi razseljenje, a da bi se to i osiguralo, radilo se stratežki na uništavanju života sela Levinovac, bez asfalta, struje, vode, kulturnih i sportskih prostora, industrijskih pogona itd. Cilj je nakon 20 godina i postignut. O tome sam pisao Vladi Republike Hrvatske. Vlada je, vjerujem, o tome razmišljala. Govori mi to naseljavanje Hrvata Kosova u susjedni Vočin i Đulovac. Izrodio je Levinovac mnoge Hrvatske bojovnike. U svom ih prilogu opisujem kao pale ili smaknute u II. svjetskom ratu i nakon rata.

Privodeći kraju ovaj zapis, ostajem u nadi da će ti krajevi iznova zaživjeti. U tom kraju nalaze se mnoga bogatstva, koja treba izražiti, naseliti i osvremeniti infrastrukturom, uz čist zrak, zdravu vodu, lještote kraja za turizam, lov i ribolov, bogatu drvenu industriju, naftu i plin, taj dio Slavonije može doživjeti svoj pravi preporod i blagostanje života Hrvata toga kraja. Nisu li još Gutmann i druge kompanije gradili pruge kroz taj kraj, imajući spoznaju bogatstva iz kojih se izvlači dobit. Od posebne je važnosti VOČIN, mali industrijski gradić, u to vrijeme pun života. Svojim posebnostima i ljepotom, ali i stratežki važan, bio je prvi cilj osvajanja komunističkih revolucionara za svoje sjedište. U Domovinskom je ratu minirana Gospina crkva u Vočinu. Četnici su je uništili, znaajući da je ona za Hrvate sjeverne i istočne Slavonije jednaka svetištu Majke Božje u Mariji Bistrici.

Piše:

Ivica TUŠKAN

Učinili su to razni šešeljevci i arkanovci, zapisani u Hrvatsku povijest, koja se nikada ne može i ne smije oprostiti. Ne samo radi naše Gospe, već i onih poklanih nevinih 60-ak Hrvata Vočina; toliko Četekovčana i Balinčana i 30-ak Đulovčana. Još živi svjedoci povijesti Hrvata toga kraja kroz tu tešku prošlost, izkušenja i stradavanja, niti ne razmišljaju o oprostu, pogotovo zaboravu, niti od njih to bilo tko imade prava tražiti. Tu priliku treba potražiti tek u budućim našim naraštajima.

HRVATI, SMAKNUTI ILI POGINULI TIJEKOM II. RATA I PORAĆA, sela Levinovac, bedema hrvatstva i kršćanstva.

1. Maurović, Josip, ustaša, 1943.
2. Maurović, Franjo, ustaška obrana, 1942.
3. Očanček, Miško, ustaška obrana, 1942.
4. Rončević, Marko, civil (ubijen, nepoznato), 1942.
5. Pušić, Ivica, domobran, Travnik, 1943.
6. Pušić, Ivo, domobran, Doboј, 1942.
7. Bišćan, Jandro, domobran, Doboј, 1943.
8. Brković, Pero, civil (mlin. Spanovica), 1942.
9. Kult, Alojz, civil, (okolica Vočina), 1943.
10. Kult, Alojz ml., pilot (njemački), Poljska, 1944.
11. Kult, Drago, SS, 1945.
12. Tuškan, Franjo, Legija Harkov, 1943.
13. Tuškan, Ivica, domobran (avijat.), Maribor, 1945.
14. Tuškan, Joško, domobran nestao, Maribor, 1945.
15. Begović, Ivica, domobran, Doboј, 1943.
16. Đurčević, Franjo, SS, N. Marof, 1943.
17. Katalinić, Stjepan, domobran, Travnik, 1943.
18. Bosnić, Marko, civil (nestao), 1942.
19. Vranek, Josip, oružnik (križar), 1945.
20. Vranek, Franjo, ustaša, Celje, 1945.
21. Vranek, Ivica, ustaša, PTS, 1944.
22. Lovrenčić, Mato, domobran, Tešanj, 1943.
23. Hudi, Josip, domobran, Doboј, 1943.
24. Hudi, Mato, domobran, Požega, 1943.
25. Žagrović, Marko, ustaška obrana, Vočin, 1943.
26. Šeketa, Ivo, domobran, Požega, 1943.
27. Matovina, Mato, domobran, Bugojno, 1942.
28. Matovina, Jure, domobran, Doboј, 1943.
29. Grdić, Marko, domobran, Našice, 1943.
30. Vuković, Ivan, domobran, Velika, 1943.
31. Ivčić, Marko, ustaša, Našice, 1944.
32. Vuković, Jure, ustaša, Đulovac, 1942.
33. Vuković, Jure, ustaša, Vočin, 1943.
34. Vuković, Marko, ustaša, Pakrac, 1943.
35. Vuković, Mato, Gorski zdrug, Velika, 1943.

36. Vuković, Joso ml., domobran, Tešanj, 1943.
37. Vuković, Dane, domobran, Gor. zdrug, Grđevac, 1944.
38. Krivačić, Mato, ustaša, Slatina, 1944.
39. Smolčić, Ivica, ustaša, Maribor, 1945.
40. Krivačić, Joso, domobran, Križni put, 1945.
41. Ivoš, Mato, ustaša, Jesenac, 1943.
42. Ivoš, Marko, ustaša, Slatina, 1944.
43. Čutić, Joso, domobran, Tešanj 1942.
44. Maras, Blaž, domobran, Derventa, 1943.
45. Maras, Mato, domobran, Tuzla, 1943.
46. Šnarić, Marko, domobran, Doboј, 1942.
47. Ivčić, Dane, ustaša, Vočin, 1942.
48. Dumančić, Dane, ustaša, Vočin, 1942.
49. Dumančić, Ivo, domobran, Gor. zdrug, Pakrac, 1943.
50. Dumančić, Mato, domobran, Gor. zdrug, Velika, 1943.
51. Ibriks, Mato, domobran, Derventa, 1943.
52. Matovina, Štipa, ustaša, Jesenac, 1943.
53. Grdić, Josip, domobran, Derventa, 1944.
54. Sertić, Mato, domobran, Derventa, 1943.
55. Sertić, Ivan, civil (otjeran noću), nepoznato, 1946.
56. Sertić, Dane, domobran, Gor. zdrug, Pakrac, 1943.
57. Maurović, Ivan, ust. bojnik, Bilogora, 1943.
58. Uremović, Ivan, domobran, Derventa, 1943.
59. Ujurović, Marko, domobran, Bugojno, 1943.
60. Ujurović, Ivan, domobran, Tuzla, 1942.
61. Uremović, Pero, domobran, Brčko, 1943.
62. Došen, Ivo, domobran, Požega, 1944.
63. Došen, Mato, domobran, Gradačac, 1943.
64. Takač, Jozef, domobran, Jajce, 1942.
65. Polovina, Marko, domobran, Derventa, 1943.
66. Grdić, Matija, domobran, Ključ, 1943.
67. Matovina, Dane, domobran, Ključ, 1943.
68. Kovačić, Pero, domobran, Jajce, 1942.
69. Vuković, Mile, domobran, Pakrac, 1943.
70. Sertić, Pero, PTS, Novi Marof, 1944.

Vjerujem da sam 5 do 6 poginulih izostavio, za koje nismo uspjeli doznati, gdje su poginuli, a to znači da je Levinovac dao oko 80 Hrvata poginulih u II. svjetskom ratu i poraću.

Protjerane obitelji iz Levinovca tijekom II. svjetskog rata

1. Milihin, pok. Ivana, u Austriju, 1943.
2. Hudi, Alojzije, u Austriju, 1943.
3. Ridl, Ernest, u Austriju, 1943.
4. Ridl, Franjo, u Austriju, 1943.
5. Kult, Franz, u Austriju, 1943.
6. Doktor, Peter, u Austriju, 1943.

Protjerane obitelji u Mađarsku

1. Takač, Jozef, u Mađarsku oko Pečuhu, 1943.
2. Takač, Đurđ, u Mađarsku oko Pečuhu, 1943.
3. Balint, Jozef, u Mađarsku, oko Pečuhu, 1943.
4. Balint, Rozalija, u Mađarsku oko Pečuhu, 1943.

ŠTRAJK ROBIJAŠA U RUDNIKU RAŠA 1950.

Jugoslavenske su komunističke vlasti slale hrvatske političke uznike i u rudnike. U jednomu takvom dosta su vremena proveli i neki poznati dužnosnici bivše Nezavisne Države Hrvatske. Auktor svjedoči o njima i o robijaškom štrajku u rudniku Raša 1950.

Na dan Svetog Roka, 16. kolovoza 1950. godine, poslana je skupina od oko stotinu "nepopravljivih" robijaša iz Stare Gradiške na rad u rudokop Strmac i Labin. Tamo je u isto vrijeme dovedena i odprilike jednak brojna skupina logoraša iz Lepoglave. Treća je skupina dovedena opet iz Stare Gradiške, negdje u listopadu 1950. godine. Nu, prije njezina dolazka, neki su stariji i bolestniji logoraši vraćeni u svoje prvo logore, jer nisu bili sposobni za rad. U rudarskom bazenu Raše bilo nas je, dakle, oko 250.

Bilo je tu i poznatih osoba. Iz Stare su Gradiške dovedeni npr. dr. Bruno Nardelli, visoki dužnostnik Nezavisne Države Hrvatske, prof. Grga Pejnović, Srećko Kremzir, braća Rukljač, Stanko Polak, Mladen Hikec, Nikica Grošpić, Vlado Sudarević, bojnik Franjo Bručić, domobranski nadšatnik Ladislav Lazar, Duka Pavlović, bojnik Janko, kojemu sam prezime zaboravio, Ivo Robić-Robek iz crnomorske flote, Džalov zrakoplovac Drago Soval, te Kornelio Filipi, Jozo Dušandžić i mnogi drugi.

Iz Lepoglave su dovedeni dr. Orozović, dr. Matija Ivanić, dr. Niko Grabovac, ing. Vrbanac, Marijan Peštaj, Frane Betini, Jozo Braenović, Tihomir Gabrijel, Puba Koničnik, Branko Fucić, Zlatko Grabovac i drugi.

S nama je bilo i kriminalaca, koje je predvodio Štef Jokovac. U tri smo smjene radili u oknu Strmac, a jedno vrijeme i u Labinu. Hrana je, posebice u usporedbi sa zatvorskim, bila dosta dobra. Davali su nam četiri obroka: doručak, ručak, večeru i jamski dodatak, prije silaska u okno. To su dobivali i civilni rudari, s tom razlikom da je njima davano 100, a ne 60 dkg kruha, kao nama, a oni su dobivali i dva decilitra vina, što je nama bilo nedostupno. Nu, dobivali smo i pakete od kuće, pa nismo bili gladni.

U Strmcu smo radili na dubini od 300 m, a u Labinu na dubini od 600 metara, na 16. horizontu, zvanom "horizontom smrti". Tako se zvao, jer su svi odkopi u njemu gorjeli, a u njima je, prema pričanju

Piše:**Ante PRLIĆ**

civilnih rudara, stradalio više ljudi. Tvrđilo se, da je samo u jednomu otkopu život izgubilo 400 njemačkih ratnih zarobljenika, a da su i ostali požnjeli po 10, 20 ili čak više ljudi, što Nijemaca, što hrvatskih robijaša, a izgleda i nešto ibeovaca.

Kako je u sobi, u kojoj je bio moj dragi prijatelj Vlado Sudarević, bio jedan slobodan krevet, preselio sam se tamo. U njoj su spavali Sudarević, dr. Nardelli, Stanko Polak, Srećko Kremzir, Kornelije Filipi i Ljubo (Marko) Perić. Rekoše mi da je uprava tu sobu prozvala "GUS-om", tj. Glavnim ustaškim stanom.

Nakon dolaska u Strmac, odrediše me za rad u Labinu, i to u glavnu smjenu, koja je brojila oko 60 robijaša. Radilo se svakodnevno, uključujući i nedjelju. Kako se primicao Božić, Srećko Kremzir predloži, da odbijemo raditi na Božić. Božić je padao na nedjelju, pa smo smisili da ćemo se braniti, kako smo premoreni, pa tražimo jedan slobodan dan, baš nedjelju. Starijima smo kazali, da ćemo shvatiti, ako oni, zbog svojih godina i fizičkoga stanja, te straha od represalija, ipak odu na rad u jamu. Na to je dr. Nardelli dobacio: "Kud svi Turci, tud i mali Mujo. Ja ostajem s vama u stroju!"

Kako je odluka donesena, trebalo je izvestiti ostale. Većina onih, kojima smo prijedlog izložili, suglasila se s idejom da organiziramo štrajk. Prijedlog su posebno prigrili lepoglavski zatočenici, na čelu s Betinijem, Gabrijelom, Odžakom, Fucićem i ostalima.

Kako se nismo previše trsili na poslu, uprava rudnika je, u dogovoru s logorskom upravom, početkom prosinca 1950. godine odlučila reorganizirati rad u oknu Labin. Određeno je da skupina od 10 robijaša pomaže minerima i civilnim tešarima, kako bi se pripremio rad glavne smjene, koja radi od 14 do 22 sata i koja broji oko 80 ljudi.

U tu pomoćnu skupinu odrediše mene i, koliko se sjećam, Stjepana Fajdetića, Juru Alara, Zlatka Brozovića, Milana Gračana, te još neke. Mi bismo išli u jamu prvi, ujutro, pola sata prije početka rada prve smjene. Tako je pala odluka da naša skupina prva započne odporom na Božić. Naputke je dijelio "GUS".

Dode Božić. Nu, na znak za ustajanje, mi ostadosmo u krevetima. Dolazi "komandir" s još dva milicionara. Traže da ustanemo i da žurno odemo u menzu, gdje nas čeka upravnik Lovrić. Došli smo u menzu. Upravnik nam zapovjedi da uzmemmo hranu i krenemo u jamu. Mi u glas: "Ne ćemo!".

Videći da se ne šalimo, upravnik izdaje zapovijed, da nas odvedu u podrumske samice. Nu, i prva je smjena postupila jednak: više od polovice dovedeno je u podrum, a manji je broj pristao raditi. Ovi što su došli za nama, donijeli su i nešto hrane, te pokoju cigaretu. Sve su to podijelili s nama, baš kao i iduća, druga smjena. Treću smjenu nisu uobće poslali u podrum, iako nitko nije išao u jamu. Sva njihova vrijedanja i prijetnje ostadoše uzaludnima. Možda prvi štrajk u komunističkoj Jugoslaviji, naš je štrajk uspio, pa smo ga odlučili proslaviti "svečanom večerom". Bili smo tu: dr. Nardelli, Kremzir, Polak, Filipi, Sudarević, Perić, Grošpić, Joja Buneta, braća Joža i Stjepan-Pišta Rukljač, Blaž Bobinac, Dušandžić, ja i Stjepan Korodvan, koji je, na žalost, 1952., stupio u službu hrvatoždera Nikole Cimeše. Tijekom njezina trajanja, u sobu nam je banuo šef logora i - čestitao nam Božić!

Nu, sutradan je soba "GUS-a" razpršena. Razporedili su nas po drugim sobama. Na radu u rudniku ostao sam do travnja 1951., kad su mene i moje susobnike vratili u Lepoglavu, odnosno Staru Gradišku. Dio je ipak ostao na radu u Strmcu do svibnja 1952. godine.

Historia magistra vitae (VII)

IZGRAĐIVANJE SRBSKOG MENTALITETA

Uknjizi "Odlomci istorije Srba i srbskih-jugoslavenskih zemalja u Turskoj i Austriji" (1872.), tiskanoj uz novčanu pomoć Srpskoga učenog društva, preteče Srpske akademije, srpski povjestničar Miloš S. Milojević piše:

"Ime Srbin mnogo je starije od imena Sloven. Ime Srbin bilo je poznato od pamтивека, na hiljade godina prije Hrista. A ime Sloven postalo je tek u petom stoljeću poslije Hrista, kad se Srbi sukobiše u Evropi sa Đermanima, a to su današnji Nemci ili Švabe. (...)"

Navodima iz starih pametarista dokazano je, da su se tako zvana današnja slovenska plemena od iskona zvala samo i isključivo Srbima i da su današnja slovenska imena: Poljaka, Čeha, Moravaca, Slovaka, Hrvata, Slovenaca, Rusa i t. d. samo docnija i mahom strancima nadenu na narinuta. (...)

Ime Srbin znači brata, uzvišenog svetlog, jasnog, nezavisnog, izobraženog, vladajućeg, čoveka i narod, koji stoji na najvišem stepenu izobraženja, moralno umnog, državnog i t. d. narod, nezavisne, slobodne, bele, jasne, sunčane, divne, preuzvišene, upravo božanstvene, silne, hrabre, nadmoćne, nikad ne pobedjujuće moći i sile, braće, rođake i t. d. među kojom je i državni i prosvetni red, poređak, pravda, ljubav, preuzvišenost i t. d. (...)"

Ali nekoji Srbi sami se nazivaju još i Crnogorcima, Bosancima, Dalmatincima, Hrvaćanim, Ličanima, Slavoncima, Mačedoncima i tako dalje. Ovo su samo pokrajinski nazivi i ne znače drugo nego imena onih zemalja i pokrajina, gde ti Srbi žive. (...)"

Prakolijevka Srba bila je čak tamo u dalekoj Aziji, u zemlji Indiji. Tu je bila prva Srbija, koja se dijelila u dvije države: Sarbarsku i Panovsku Srbiju. I dan danas ima u Indiji mjesta sa čisto srpskim imenima... Bog sveti zna, koliko su naši praoci probavili u toj svojoj pradomovini. Bilo je vrlo davno, u nezapamćena vremena, na desetak hiljada godina prije Hrista..."

Srpska su se plemena, nastavlja Milojević, "moralu iseliti iz Indije naporom ljudi crne rase", a Srbe su prvi potisnuli Kitajci, s kojima su Srbi ratovali tri do četiri tisuće godina. "Srbi su se većno borili sa svim ugnjetaocima i nasilnicima Kitajcima, Mongolima i Mandžurima", ali su bili potisnuti prema Sibiru, gdje su osnovali "sibirsku Srbiju" ili "Srbiju odnosno Sibiriju".

"Jedan ogrank Srbstva krene iz Indije prema zapadu i ustavi se oko rijeke Tigra i Eufrata, u zemlji Mezopotamiji (Međurječju) između Perzije, Arabije i Male Azije. Tu Srbi osnovaše Novu Sarbarsku (Srbiju), podigoše mnoge gradove, dadoše im srpska imena i proboraviše tu nekoliko vjekova. Nekoji pisci vele, da su se Srbi tu zatekli još prije neko 4000 godina, u doba zidanja vavilonske kule, pa čak du su ih i oni zidali."

"Manji dio Srba ostade još u Novoj Sarbarskoj, a svi ostali digoše se oružanom rukom, pa pregaziše cijelu Malu Aziju i nagrnuše u Afriku, pa poplaviše Egipat (Misir), Libiju i Mavretaniju, i postaviše tamo svoju vlast. Ova srpska najezda izvršena je u tri maha, od prilike prije neke 3500 godina..."

Pored toga, Srbi su nastavali "svu današnju Đermaniju, pa i Daniju, koja se još zvala Srbija, i nešto i Švedsku", a isti vrijedi i za Francusku, Italiju, Španjolsku, Portugal... Zapravo - čitav "stari svijet".

(Prema: prof. Petar Šimunić, **Izgrađivanje srpskog mentaliteta**, Hrvatski tiskarski zavod d. d., Zagreb, 1944. - Pretisak: "Hrvatska domovina", Hamburg, br. 4/1989, nakladnik i urednik Hans Peter Rullmann)

U MACELJSKOJ ŠUMI

Nije se smjelo znati, al' znali su oni
Što učiniše sinovi pakla nad braćom svojom u šumi
koja se Maceljskom zove.

Nije se smjelo znati što se u tebi zbilo, Macelju gordi,
Al' znali su oni što čuvaše tajnu
Na propast svoju.

Šagnite glave sinovi tmina i plačite gorko
Nad bijelim kostima što ovdje
Uskrnsnuće čekaju svoje.

One vam suditi ne će zbog nedjela vaših
Jer osudu sebi stvorili ste sami uzevši njihove živote mlade
Za volju pakla.

Pokajte se i otkrijte lica svoja sinovi mraka
Vratite judine škude, da vam se Gospod smiluje
U nevolji vašoj.

Zvono nek taho zvoni i molitva neka se k nebu diže
Za mučenike koje ubiste vi u npćima vašim
Sinovi mraka.

Za suze što ih proliše njihovi dragi čekajući povratak njihov
Ne sluteć da su oni u njedrima tvojim
Macelju gordi.

Čuvaj mučenike svoje Macelju dragi, jer blagoslov oni ti nose
I žarka molitva već se u tebi Čuje
Za sreću naroda svoga.

Nek zvono u tebi zvoni, o Macelju lijepi, i srce nek plače
za djecom našom, što ovdje postaše sjene
i bolne uspomene.

Mihaele sveti Andele borce, odnesi molitve naše
Višnjemu Bogu za duše palih tvojih vojnika
i božjih svećenika.

Đuro F. (1994.)

U SPOMEN NAŠIM UGLEDNICIMA IZ IZSELJENIČTVA!

Kad je Hrvatska godine 1945. "oslobođena" slobode i državnosti, teror pobjednika "oslobodio" ju je i desetaka tisuća života. Među onima koji su napustili domovinu, bio je i veliki broj iztaknutih intelektualaca i javnih djelatnika. Mnogi od onih, koji su izbjegli izručenja jugoslavenskim vlastima, nastavili su svoj život podređivati interesima Domovine. A oni, koji bi u napokon slobodnoj Domovini tim zaslužnicima trebali kazati bar "hvala!", počesto, upozoruje auktor, ne znaju ili ne žele učiniti čak ni to...

Domovinski tisak rijedko piše o zaslužnim ljudima iz hrvatskog izseljeničtva. Najčešće se ne zabilježi ni smrt ljudi, koji su na ovaj ili onaj način zadužili Hrvatsku. Tako je prešućena i smrt **g. Tomislava Mesića**, koji je umro u studenom 1995. Publicističkim se radom bavio čitava života. Od 1933. je radio u "Tipografijinim" listovima ("Obzor", "Jučarnji list", "Večer" i "Svjet"). U Brodu je sa Slavkom Vrgočem izdavao "Istinu", a, otišavši u emigraciju, u Austriji, gdje je punih osam godina čekao na dopuštenje useljenja u SAD, surađivao je s vič. Viliom Ceceljom. A Americi je od vič. Dragutina Kambera preuzeo uređivanje lista "Križ", koji su izdavali hrvatski franjevci, a redovito surađuje i u "Danici" te "Kanadskom hrvatskom listu".

Poznat kao dobar govornik, u brojnim je prigodama u domovini i u izseljeništvu nastupio kao govornik, a o njegovu su životu i djelovanju pisala mnoga ugledna pera hrvatskog izseljeničtva. Gospodin Tomislav Mesić mnogo je zadužio Hrvatsku, a svi smo odgovorni za to, da njegov trud i njegova žrtva ne budu zaboravljeni.

Drugi naš uglednik, kojega se ovom prigodom želim prisjetiti, jest **dr. Jure Petričević**. On je umro 14. veljače 1997. godine u švicarskom gradu Bruggu. Upoznao sam ga kao studenta agronomije, davne 1935/36. godine, kad je postao predsjednikom Kluba studenata agronomije. Tada su hrvatski nacionalisti na izborima preuzeli Klub iz ruku komunista, koji su njime do tada upravljali.

Završivši studij, Jure je otišao na specijalizaciju u Švicarsku. Vrativši se nakon uzpostave NDH, radio je u ministarstvu poljoprivrede. Prvi put nakon studentskih dana video sam ga na Duhove 1945., kao zarobljenika u logoru Lavamünd. Uspio je spasiti glavu i izbjegli izručenje. Skrasio se u Švicarskoj, gdje je kao vrstan poljoprivredni stručnjak, poglavito za mala poljodjelska gospodarstva i njihovu ekono-

Piše:

Tihomil AUGUST

mičnost, postigao ugledno mjesto u tamošnjoj državnoj upravi.

Tijekom čitava svoga plodna rada u Švicarskoj, dr. Jure Petričević ponovo je pratilo zbivanja na hrvatskoj političkoj pozornici, djelatno sudjelujući u radu hrvatske političke emigracije. Napisao je i o svomu trošku objavio više od 15 knjiga na hrvatskom i stranim jezicima, niz brošura, te hrpu vrijednih članaka i razprava.

Time je, dakako, stao na žulj jugoslavenskim obavještajnim službama, koje su već bile pripremile njegovo umorstvo, ali su to švicarske vlasti spriječile, a švicarsko je ministarstvo vanjskih poslova zatražilo od Beograda da odustane od svoga plana, jer je dr. Petričević švicarski državljanin i visoki državni dužnostnik.

Nakon više od pola stoljeća izbjeglištva, posjetio je domovinu 1993. godine i održao niz predavanja. Na upit, misli li se vratiti, rekao mi je, da će doći i pomoći Hrvatskoj svim svojim umom i srcem, čim ga državne vlasti pozovu. Uzaludno je čekao poziv. Smrt je bila brža. Hrvatskoj kao da nije bio potreban! I Jure Petričević je, kao i Tomislav Mesić, izpunio svoje deržanstvo.

Ove će godine, početkom kolovoza, svoj 93. rođendan proslaviti jedan od poznatijih Hrvata u izseljeničtvu, **dr. Franjo Dujmović**. Dr. Dujmović je rođen 2. kolovoza 1904. u Oriovcu. Gimnaziju je završio u Slavonskom Brodu, a pravni fakultet u Zagrebu, gdje je i doktorirao. Po odsluženju vojnog roka, radio je kao sudac prislušnik u Negotinu, a kao sudac u Pančevu, Novom Sadu i Vukovaru. Radio je i kao pravni zastupnik tvrdke "Bata", a godine 1938. otvorio je vlastitu odvjetničku pisarnicu u Slavonskom Brodu.

Godine 1941. zatvara pisarnicu u Brodu i odlazi u Zagreb, gdje postaje rav-

nateljem "Novog lista", kasnije "Nove Hrvatske". Nakon sloma NDH, povlači se u Austriju, gdje prolazi kroz više logora. Na kraju dospijeva u logor Fermo u Italiji. Iz Italije odlazi u Brazil i nastanjuje se u Riju. Najprije radi kao tjelesni radnik u tvornici automobila, a potom ga uprava namješta kao tumača i korespondenta. I danas kao umirovljenik živi u Brazilu.

Kao sveučilištarac, dr. Dujmović pristupa organizaciji "Domagoj", te s dr. Ivanom Merzom i dr. Ivanom Protulipcem osniva orlovsку organizaciju. Kad je jugoslavenski diktatorski režim zabranio "orlove", utemeljeno je Križarsko Bratstvo, a dr. Dujmović održava niz križarskih tečajeva, među njima i onaj u Oriovcu. Kraće je vrijeme bio urednikom splitskog časopisa "Jadran", a za boravka u Brodu skupa s Tomislavom Mesićem kani list "Istina" preimenovati u "Posavska Hrvatska", ali su to dopustile tek vlasti Banovine Hrvatske.

Surađivao je u različitim publikacijama, a posebnu je pozornost posvećivao borbi malih naroda za slobodu, pa je potanje pratilo borbu Iraca i Katalonaca. Napisao je životopis Eamona de Valere, koji mu je na irskom i englezkom jeziku zahvalio na čestitci posланој za rođendan.

U izseljeničtvu je, uz hrpu vrijednih članaka, napisao i knjigu "Ranjeni labud", te "Hrvatska na putu oslobođenja", koju je objavio ZIRAL. U toj knjizi dr. Dujmović opisuje kako je, uz pomoć **dr. Andrije Arutkovića** i **prof. dr. Stjepana Zimmermana**, spašavao Židove. Unatoč poodmakloj dobi, još prati hrvatsku problematiku i neumorno piše. Prema posljednjim vijestima, u srpnju 1997. dolazi u domovinu...

BIO SAM SVJEDOK SPAŠAVANJA ANGLOAMERIČKIH ZRAKOPLOVACA

Čitajući poučni i dragocjeni članak o sudbini savezničkih ratnih zarobljenika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941.-1945.), koji je u **Političkom zatvoreniku**, br. 61 objavio dr. Milan Blažeković, kao pripadnik Hrvatskih oružanih snaga i sudionik Križnog puta, logoraš do kolovoza 1947., čutim potrebu i sâm se oglasiti ovim svjedočenjem.

Tijekom rata, vojsku sam služio u Zagrebu. Iz dana u dan gledali smo jata savezničkih zrakoplova kako nadljeće našu domovinu i odlaze na borbene zadaće nad Madžarskom. Mnoge od tih zrakoplova oštetila je njemačka protuzračna obrana u Madžarskoj, pa su piloti, nastojeći izbjegći padanju u njemačke ruke, kušali nekako doći do hrvatskog teritorija. Desetci i desetci izskakali su padobranom iznad Hrvatskog Zagorja i Slavonije.

Bio sam nazočan kad su naše postrojbe s terena dovele u Zagreb jednu takvu skupinu, lako smo znali za njihov dolazak, u častničkoj je menzi Poglavnika tjelesnog sdruga, u Zvonimirovoj ulici br. 1, za večeru na jelovniku bila junetina i pura, koju su naši častnici iz Dalmacije rado jeli. Kad su saveznički piloti dovedeni u menzu, ponudili smo im, da večeraju s čestnicima. Kako im je jelo bilo nepoznato, odbili su ga. Odmah je izdana zapovijed, da im se pripremi drugo jelo, pa je pripravljena pečena svinjetina, krumpir i salata. Iz Poglavnika je podruma dopremljeno izvrstno vino, pa se večera, uz razgovor i pjesmu, otegla do kasno u noć.

Razgaljeni, zrakoplovci su nam, uz pomoć tumača, pripovijedali kako su ih naše terenske postrojbe jednako dobro primile i hranile. Nu, oni zapravo i nisu znali da se nalaze u Hrvatskoj. Slabo upućeni u povijest i zemljopis (što je tzv. velikim narodima svojstveno), počeli su govoriti o Jugoslaviji, jer se u opisu zadaća, koje im je izdavalo njihovo zapovjedništvo, stalno govorilo o Jugoslaviji. Stoga im je bilo draga čuti, da su ih prihvatile hrvatske vlasti i da večer provode s hrvatskim čestnicima.

Ostali su s nama nekoliko dana, a onda su premješteni u barake na Pantovčaku, gdje su živjeli kao slobodnjaci. Ranjeni i bolestni smješteni su u bolnicu na "Rebru", gdje su dobivali najbolju hranu i liječničku skrb, dok su ranjeni hrvatski vojnici ležali u barakama kod bolnice na Svetom Duhu. Nije bila никакva tajna da savezničke zrakoplovce posjećuje i državni poglavari. Nama je to bilo posve prirodno, jer se nismo borili ni za Hitlera, ni za Njemačku, ni protiv Amerike ili Velike Britanije. Sve što nas je zanimalo, bila je uzpostava i obrana naše države.

M. K. (Pitomača)

JOŠ O SUDBINI ANGLOAMERIČKIH ZRAKOPLOVACA

Poštovani gospodine uredniče,
U Političkom zatvoreniku br 61, dr. Milan Blažeković napisao je vrijedan članak o sudbini savezničkih ratnih zarobljenika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941.-1945.). Čini mi se kako će čitatelje našeg lista zanimati i ovi moji redci, koji se u biti odnose na istu temu.

U knjižici, koju sam u MLinchenu napisao 1990. (objavljena je 1991.), opisujem slučaj spašavanja dvanaest savezničkih zrakoplova, oborenih 1944. iznad Mostara. U tome sam spašavanju i njihovu skrivanju od Nijemaca i sâm sudjelovao. Uzprkos tome, jugoslavenske su me vlasti kasnije lažno obtuživale. Zagrebački je **Vjesnik JO**. studenoga 1961. pisao kako je podpisani "okorjeli ratni zločinac, poznat ne samo po svojim zločinima protiv Jugoslavena, nego i po tome što je likvidirao engleske i američke avijatičare koji su bili prisiljeni da se spuste na teritorij 'Nezavisne Države Hrvatske'..."

Kako je došlo do te laži?

U jesen 1961. njemački je tisak pisao kako je na njemačkom teritoriju uhičen jugoslavenski državljanin Lazo Vračarić. Da to nije prvi takav slučaj, izjavio je Šemso Kapetanović, bivši jugoslavenski čestnik i pomoćnik upravitelja zeničke kaznionice, a tada direktor sarajevskoga vanjskotrgovačkog poduzeća "Metal-Export". Kapetanović je izjavio kako su ga njemačke vlasti uhitile 30. svibnja 1957., na temelju moje prijave njemačkim vlastima.

Naime, Kapetanović se svojedobno u **Vjesniku u srijedu** hvalio kako je sudjelovao u umorstvu njemačkih pilota u Zagrebu, ako se dobro sjećam, na Zrinjevcu. Taj sam članak uputio njemačkim vlastima, pa su ove krivca, koji se svojim zlodjelima hvalio, uhitile. Rekli su Kapetanoviću da je uhičen nakon moje prijave. Ipak se, uz pomoć jugoslavenskih konzularnih organa, uspio izvući - bijegom u Jugoslaviju. Nakon toga, krenuli su u organiziranu hajku protu meni. Laž do laži...

Stjepan Buconjić

STRADANJE MJEŠTANA TAMPOJEVACA (Sudbina srijemskih Hrvata)

Poštovani gospodine urednice, slučajno mi je u ruke došao **Politički zatvorenik**, br. 64/65, u kojemu je objavljen tekst gospode Zlate Gvozdić-Filjak o stradanjima srijemskih Hrvata. U taj je tekst uvršteno moje svjedočenje o stradanju sela Tampojevci, u vukovarskom kotaru. Svjedočenje, koje Vam šaljem u presliku, napisao sam 1964. i predao ga jednom prijatelju, koji i danas živi u Austriji. Primjerak svjedočenja on je pohranio u bečkoj Državnoj pismohrani.

Imam 73 godine i danas živim u Opatiji, kao prognanik, nakon što su mene i još 112 žitelja Tampojevaca četnici pretukli (učinivši me 60-postotnim invalidom), opljačkali i strpali u autobus 16. ožujka 1992. (a ne 1991., kao što piše gđa Gvozdić-Filjak). Meni su, pod vodstvom vukovarskoga kockara Mirka Vojnovića, zvanog Čapkalo, ukrali 31.000 DM, a mome bratu Stipi 12.000.

Moram, međutim, izpraviti još nekoliko propusta u članku gospode Gvozdić-Filjak. U mome selu na kraju drugoga svjetskog rata bile su 184 kuće. Nijemci su živjeli u 94, Hrvati u 74, a Madžari u 16 kuća. Srba nije uobće bilo, osim jednoga momka, koji je služio kod Pave Magića. Selo je brojalo 529, a ne 1450 duša, kao što piše u "Zatvoreniku".

Možete zamisliti kolika je tragedija pogodila tako malo selo, umorstvima 70 žitelja. A nakon rata došlo je do kolonizacije Srba, istih onih koji su nas 1991. i 1992. protjerali!

Lijepo Vas molim da ovaj moj izpravak uvrstite, te mi pošaljete primjerak lista, kako bih se na nj mogao predplatiti.

S poštovanjem i dobrim željama,
Ivan BATOKOVIĆ

JELKA BENEŠIĆ, KIPARICA U SJENI IVANA KAPISTRANA

Cijenjeno Uredništvo,
Nedavno mi je došao u ruke Vaš cijenjeni list POLITIČKI ZATVORENIK. God. VI. br. 56. studeni 1996. str. 17.-19. u kojemu je članak o Iločanki, prof. Jelki Benešić, Vaše suradnice Višnje Sever.

Drago mi je, da je cijenjena suradnica prikazala život i djelo naše Iločanke, uvijek tihe i samozatajne umjetnice i profesorce Jelke Benešić. U više navrata pisao sam o Jelki Benešić kao i o drugim članovima te poznate iločke obitelji. Budući da će članak Vaše suradnice ući u bibliografiju o Jelki Benešić, osjećam potrebu ispraviti neke netočnosti, koje će onima, koji se budu služili njime, stvarati zabunu.

Idemo po redu:

Otat Jelke Benešić bio je dr. Franjo Benešić, koji je rođen u Iloku 29. siječnja 1877., a ne dr. Ante Benešić (rođio se 12. VI. 1864., a ne V. kako piše u članku.). Ante je Franjin stariji brat, a majka im nije ista. Antina je majka Anka Pristojković umrla, pa je otac Stjepan oženio Matiju - Macu Barošević, majku Franje Benešića. Franjo je također bio pravnik, dva puta i gradonačelnik Iloka. On se bavio matematikom, fizikom, filozofijom i slikanjem, a Ante je bio književnik, pjesnik - ankreontik i dramski pisac.

Franjo je umro u Velikoj Gorici 13. siječnja 1945. Morao je napustiti Ilok ispred partizana, koji su ušli u grad 4. prosinca 1944. Ante je umro, kako i piše u članku, 12. IV. 1916. u Iloku.

Stric Julije Benešić, rođen u Iloku 1. ožujka 1883. od istih roditelja kao i Franjo, bio je intendant HNK od 1921. do 1926. Nije dovoljno razumljivo kada piše "nakon Miletića bio je intendant HNK". Kritičari kažu "Benešićeva intendantura po svojim je temeljnim odrednicama i ostvarajima jednaka Miletićevim povjesnim reformama, budući da predstavlja konačnu integraciju hrvatskoga kazališta u europske teatarske obzore".

Nije Julije Benešić "nakon očeve smrti" preuzeo brigu oko Jelkinog obrazovanja, nego se brinuo o njoj i njezinu obrazovanju. Bila je kod njega u Varšavi, dok je tamo službovala.

Likovni pedagog slikar bio je Petar Papp, a ne Pappa. /Kod Švajcera je genitiv Pappa./

Jelka je uz Osijek službovala i u Crnoj Gori - Berane kod Ivanograda, Karlovcu, Zagrebu, a nakon izdržavanja zatvora u Iloku, najprije u osnovnoj školi, a potom u gimnaziji do umirovljenja.

Jelka nije izradila 1956. fontanu "Djecu u igri" u bronci, koja je stajala pred školom u Iloku. Pred nijednom školom nema fontane. U parku pred osnovnom školom rad je Ivana Mršića "Djeca u igri", a prof. Jelka 1978. je radila u Dvorcu fontanu, koja je trebala biti postavljena na zelenoj površini u dvorištu dvorca Odescalchi. Na žalost, to najveće i posljednje kiparsko djelo nije ostvareno. U članku se kaže: "Priopćio mi je to ing. A. Hadrović, zet gospode Blaženke, Jelkine sestre." Ing. Ante Hadrović sin je Blaženke rođ. Benešić i Dragana Hadrovića.

Skulpturu Danice Pinterović jednoga sam dana iz Iloka nosio s prijateljem, u autobusu, izravno u Galeriju likovnih umjetnosti, Osijek, prema želji gđe Pinterović.

Hvala Vašem listu na članku o Jelki Benešić. Hvala gđi Višnji Sever, koja gaje napisala i iznijela novih pojedinosti iz života ove naše vrijedne Iločanke. Nismo znali, da je gđa Benešić pisala i pjesme. Rijedko je govorila o svojim danima u Ilogoru. Inače je bila tiha, povučena, a nadasve oprezna, moglo bi se reći u strahu.

Ove isprike napisao sam za korist Vaših čitatelja i svih, koji će proučavati život i djelo akademске kiparice i prosvjetne djelatnice JELKE BENEŠIĆ.

Mato BATOROVIĆ

LATIF-AGIN VILAJET (IV)

ODAVDE ŽIV IZAĆI NE ĆEŠ!

Izdala gaje Anka Lovreković u Kosijerovom selu nad samim Barilovićem, gdje se je nalazila Stanica milicije.¹

Milicija je naoružala sve muškarce iz sela, koji su ga nenadano na putu napali, svezali ga, tukli i jahali na njemu sve do Stanice milicije.

Zatim je došao po njega u džipu načelnik SUP-a Karlovac Josip Boljkovac rodom iz Vukove Gorice. Tu su mu prebili nekoliko rebara, opet mu okovali i ruke i noge, i strpali ga u ćeliju u kojoj se već nalazio Ignac Juršić iz Lazina kod Drađanića, koji je bio osuđen na jednu godinu zatvora radi krivolova.

Svakoga dana od pet sati popodne pa do ponoći, a nekada i do jednoga sata po ponoći, tukli su ga, gazili po njemu. Uvijek su izmislili neke nove muke: paljenje guznog crijeva, vrčenje na ražnju, hodanje i udaranje po trbuhi, što su oni zvali "masaža stomaka", čupanje zubi i sve najgore što se dade zamisliti...

Ovako izmrcvarenog i u nesvijesti poljevali su ga vodom i bacali u ćeliju, a Juršić bi ga onda stavljao na krevet i pomagao koliko je mogao. Okove i lance s ruku i nogu nisu mu skidali čak ni onda kada bi nakon dugog vremena dopuštali da svuče nečisto i krvavo rublje i davali čisto da se presvuče. To se čini nevjerojatnim: da je moguće skinuti krvave i obući čiste gaće kroz okove, ali i to se može. Da bi to izveo, Pandol je morao smisliti jednu posebnu tehniku koja je bila nalik mađioničarskim vještinama...

Jedino su ga raskovali kada su ga vodili na sud, ali samo noge, ruke ne.

Tek u sudske dvorane skinuli bi mu okove s ruku; dvorana je bila ispunjena, od prvog do zadnjeg mjesta, službenicima SUP-a s Udbašima, kojih je bilo i vani, pred vratima i u hodniku. To je bila "publika" iz sudske dvorane, to je bio "narod"!

U tom stalnom mučenju glavni krvnici bili su: Josip Boljkovac, načelnik SUP-a, Mirko Popović, prvi islijednik, i Ignatijs Vukić, zvani Gnjaco iz Tušilovačkog Cerovca. Nema onoga među Udbašima, organima SUP-a i milicajcima u okrugu Karlovac, pa i dalje, koji nije došao da ga tuče, pa čak su se jednom pojavila i dvojica milicajaca s mađarske granice na

Piše:

Zlatko TOMIČIĆ

propuštanje kroz ovaj kraj, koji su također došli da ga muče. Te su se muke provodile uz izreku "Samljeti ga!"

Kada je prebačen u Okružni zatvor Karlovac u batinjanju je prednjačio upravnik zatvora Rade Pešut, a uz njega i Marko Bobić. Tukli su ga i svi ostali koji su bili tu na službi.

Ivan Pandol u Zagrebu u veljači 1975. Po izlasku s robije u Staroj Gradišci

Ni danju ni noću mu se nisu skidali okovi i lanci, pa je tako morao i spavati na podu samo s jednim gunjem. Preko noći su ga znali odvesti u kupaonu, baciti u kadu punu hladne vode, a usred ljeta zime, i onako mokra baciti natrag u ćeliju.

Nagovorili su zatvorenika Zlatana Mujića, da dade krivu izjavu protiv njega, onako kako su je oni režirali, obećavši mu za uslugu da ga uopće ne će suditi!

Ali kada su Pandola osudili na smrt strijeljanjem onda su i Mujića osudili na tri i pol godine zatvora u Staroj Gradišci.

Čim su Mujića osudili, kada je došao u ćeliju broj 1, rekao je pred dvadesetoricom zatvorenika:

- Majku im razbojničku! Obećali su da me ne će suditi! A sada su me osudili i državno rublje skinuli s mene, koje su mi bili dali za presvlakul!...

Pandol je dvije godine nakon izrečene smrte kazne dobio obnovu postupka i osuđen na doživotnu robiju, iako nije ubio milicajca Dušana Blitvu nego njegov sudrug Branko Čulum. On je ipak bio osuđen za ubojstvo...

MRAČARA (Stara Gradiška)

S takvom kaznom na putu za Staru Gradišku u Zagrebu Pandol je bio bačen u posebnu ćeliju i okovan do transporta...

U Staroj Gradišci 1958. godine mu je priređen lijepi doček, nalik svim ranijim susretima s policijom, OZNOM i UDBOM... Mučili su ga i dalje kao i onih ranih godina.

Od početka su stalno izmišljali da pokušava bijeg, a za to su uvijek nalazili dosta svjedoka koji će dati lažnu izjavu. Svakoga se moglo potkupiti.

Dana 6. studenog 1961. strpali su ga u izolaciju. A izolacija to je u Gradišci bila samica na dulji rok, koji je znao potrajati i po više godina.

U Staroj Gradišci je bio šef OZNE Rade Polovina iz Petrinje, koji je stalno imao veliki krug pokvarenjaka osuđenika, koji bi prodali i oca za jedan dinar i koji su risali kukaste križeve, postavljali ih na razna mesta i davali izjave protiv Pandola, da je to on tobožje radio!

U tom su se najviše isticali Stipe Ivačić i Franjo Logarić, profesionalni džepari, kojima je Gradiška bila stalni domicil. Bili su još i poznati starogradiški gadovi kao Branko Polimac, Pavle Žalac, Stjepan Politeo, Milan Antolović, Drago Krivić, Erih Audić, Ante Uroda, Boris Golob, Zvonko Golub, Kasim Mulović, Halil Ramić i čuveni razrooki Vaso i preostalih 99% kriminalaca, koji su držali da bi na taj način mogli od uprave dobiti kakvu olakšicu... Pa su ju i dobijali za svaku gadariju!

Gradiška sva vrvi od cinkera i nitko tomu ne može stati na put. To je kukolj koji tamo nezadrživo raste i goji se, zalijeva obilato milošću gadova u upravi.

Nisu cinkeri mogli svuda jednako uspijevati. Malo je poznato, da su na t.zv. Omladinskoj pruzi Šamac-Sarajevo osim omladinaca radili i osuđenici. I među njima su bila dva cinkera. Glavni je bio Hasim Jašarević. Jednom je taj ušao u baraku a robijaši su se bacili na njega i

¹ Prema auktorovoj želji, tekst nije lektoriran.

*Ivan Pandol prvih godina po izlasku s robije.
Branje ružmarina u Pandolovom selu Brusju na otoku Hvaru*

ubili ga golum rukama, ugušili ga kao pile. Kada je stražar ušao u baraku i pitao:

- Tko je to napravio?
- Svi! - odgovorili su robijaši.

A bilo ih je tu oko stotinu. I stvar je le-gla...

Jedan od starogradiških pokvarenjaka dobijao je za svoje usluge stalno od uprave iz kantine paket s hranom. Bio je to Edo Fischer iz Zagreba.

Na Pandola su stalno Rade Polovina i Ivo Serdar činili pritisak i prijetili mu: ako se sam ne objesi, da će ga mučiti i dalje, a sve dosadanje muke da su samo igra prema onomu kako oni znaju mučiti - da su u stanju čovjeka istjerati iz kože i opet ga vratiti u kožu!... Da neka samo kaže što mu treba: konop, žica, nož, pa da si skrati muke koje ga čekaju a koje oni znaju prirediti...

Prijetili su se oni njemu, a i on njima. Rekli su da će ga ustrijeliti čim pređe kaznionički prag. A on njima: "Kada izadem i dođem na Hvar odmetnut ću se i ubijati iz zasjede sve Srbe i Cigane!"

- Odavde živ izaći ne ćeš! Čemu da se patiš? Mi ti postavljamo samo jedan uvjet: da radiš za nas! Ti si uvijek u društvu s političkim osuđenicima i ti za svakog znaš kako diše! Nama bi svaka tvoja izjava o njima dobro došla, bez bojazni da bi do-tični ikada mogao dozнати tko ga je optužio!

On im je odgovorio:

- Imate vi dosta pokvarenjaka, pa neka vam oni dostavljaju podatke, a ja ne

ću! Ja sam kao časni Pandol došao u zatvor i kao takav i hoću izaći!

Dne 16. travnja 1963. zahvaljujući pokvarenjaku Fischeru strpan je u izolaciju.

Fischer je po nagovoru Rade Polovine organizirao bijeg nekoliko osuđenika iz

*Ivan Pandol i Zlatko Tomićić na otoku Hvaru.
Prigodom Tomićićeva posjeta Ivanu Pandolu,
Brusje, ožujak 1978.*

Stare Gradiške odakle je bilo inače nemoguće pobjeći i odakle nitko nije nikada pobjegao. On im je dao naputak kako će se prebaciti preko zida, kako će napraviti razne željezne poluge za napad na stražare i kada u tom nije uspio - cijela družina strpana je u samice, kao i obično.

Samog Fischera su također stavili u izolaciju, ali to je bila obična varka; oni su ga tamo častili i gostili kao kneza i posebno obučavali za ulogu provokatora. Onde su ga držali godinu dana i učili ga i podučavali i davali mu instrukcije na koji način i koga treba primamiti i optužiti. Gledali su ga kao zjenicu oka svoga jer im je bio potreban za njihove pokvarenjačke rabote.

Po izlasku iz izolacije ubacili su ga na IV. Odjel u ćeliju k Pandolu. Fischer je Pandolu pričao grozote o tomu što su radili s njim kako bi zadobio Pandolovo povjerenje. Na taj ga je način uspio prevariti i strpati u izolaciju u kojoj je bio sve do 30. srpnja 1964. Od toga je u samoj Mračari bio ukupno šest mjeseci. Najduži neprekidni rok koji je proveo u mračari bio je 46 dana.

Mračara je ćelija bez prozora, sva od betona, tako da ni vodu ne propušta. A vodu često u nju puste sve do visine 15 cm. Mračara je bez kreveta i ikakvog pokućstva i inventara osim jednog bokala za vodu, porcije koja se nikada ne pere i jedne kible. Rasvjeta je visoko na plafonu, a ona se pali samo prigodom davanja obroka hrane ili kada dolaze zatvorenika mučiti: vezuju ga tada kao kobasicu i tuku. Pod batinama ne treba shvatiti samo kada nekoga udare šakom ili pljuskom, nego to izgleda ovako: sužnju su svezane i ruke i noge i njih desetak dođe i stanu ga udarati nogama u krug kao nogometnu loptu ne gledajući kamo udaraju. Jedni ga dižu, udaraju šakama i nogama, preokreću na sve strane i pitaju:

- Da li te ovdje boli? Ne boj se ništa, sad ćemo te mi izlijeciti! U ovoj vlažnoj ćeliji bi mogao dobiti reumu, pa te treba ćešće masirati!...

I stalno ga tuku.

Nema pera na svijetu koje bi te zločinacike čine moglo opisati. Ne bi to mogao čak ni onaj koji je to preživljavao. Ono što čovjek iznutra u sebi preživljuje dok čuti boli to je ono što se ne da izraziti. To je neizrazivo.

Pandol je bio jedno vrijeme tako mršav i slab, da nije mogao ni na nogama stajati nego je stalno padaо. A jedno vrijeme je bio opet tako natekao da nije mogao ni koljena sagibati nego je hodao ukraćenih nogu kao robot.

Za vrijeme njegovog drugog boravka u izolaciji doveli su tu i Blaža Bordića i Krešu Paraća. Ni oni nisu ništa bolje pro-lazili od njega. I njih su stalno mučili.

U toj istoj mračari broj 1 gdje je Pandol u nekoliko navrata odležao ukupno 6

mjeseci, ubijen je u mjesecu studenom 1961. Ivo Mašina iz Preka na otoku Ugljanu kod Zadra. Podlegao je strašnom mučenju kojem je bio podvrgnut. Ivo Mašina zatvoren je 1959. godine radi pri-padništva skupini "Tomislav" i suđen zajedno s vič. Jerakom i još nekoliko drugova. Glavni "zločin" im je bio što su došli u Šestine kod Zagreba pokloniti se grobu osnivača Hrvatske stranke prava iz 19. stoljeća dr. Anti Starčeviću i staviti cvijeće ispod njegovog spomenika.

U tim istim samicama, koje su robijaši podrugljivo zvali "Havaji", a stoje bilo ustvari Mučilište, stražari su objesili još dvojicu političkih osuđenika: Đuru Siteka i Vjekoslava Balina i još neke druge i zatim proglašili da su počinili samoubojstvo. Glavni pomagač ubojicama bio je zloglasni osuđenik - redar u samicama prije "Vukodlaka" a to je bio Marko Kozarac. Kada je izašao vratio se u svoje mjesto Bosansku Dubicu, gdje je bio poznat kao skitnica i pijanac.

U Gradišći su svi prepričavali da je Ivan Pandol bio najdulje u Mračari. U njoj se spavati ne može, on je tjednima čucao na pragu te ćelije i dremuckao da ne mora biti u vodi koja je bila unutra puštena. Kada su vrata otvorili on je samo pao i ostao tako. Nisu znali je li živ ili mrtav: boli su iglom, gasili čikove po njemu ali on nije reagirao. Spavao je tako mrtvim snom puna tri dana i noći.

- E, ovo što on može izdržati, to ne može ni pas!

I pustili ga otada na miru.

Ivan Pandol je bio sa mnom u istoj ćeliji broj 31 na IV. Odjelu. Imao je krevet u kutu i nije s nikim nikada razgovarao. Bio je tetoviran po cijelom tijelu. Osuđivao je tetoviranje, što su radili drugi osuđenici. A kada mu je došla 17. godina robije - počeo se i on tetovirati. Samo da se prijetnje nastave i na likovni način: na pr. "Smijat će se ja na vašem grobu đavoli!" I crtao sve vrste oružja kojima će po njima pucati! Stajao bi vani u hodniku i pušio lulu koju si je sam napravio. Nije imao više nijednog jedinog zuba - ili su mu ih iščupali ili su ispalili od loše hrane i vode. Preživio je jer je svakoga dana brao i kosao maslačak i to jeo. Tako je izdržao punih 20 godina. Do zadnjega dana! Nijedan mu nisu oprostili.

Kada je izašao otišao sam k njemu u Brusje na Hvar da ga vidim. Ostao je uvijek jednako čvrst i nesalomljiv i prkosan. Ne boji se nikoga i ne želi vidjeti nikoga.

(Nastavlja se)

KOSTI STRADALNIKA NA SMETIŠTU

Hoće li se ikada odkriti sve jame i grobišta, gdje su pokopani pripadnici HOS-a i civili-stradalnici nakon završetka II. svjetskog rata, mišljenja sam da neće, a evo i zašto?

Svakim danom svjedoka je sve manje, a, na žalost, ni svi živi, koji bi mogli puno toga reći, jer su čak i pokapali stradalnike, ne želete o tome govoriti. Kakav strah i od koga to još uvijek njima vlada? Jедini bi odgovor mogao biti, da su još uvijek živi, a možda su i na vlasti oni, koji su odgovorni za ta stradanja! Jesu li ti još živi svjedoci dali nekomu pismeno ili usmeno obećanje, težko je reći, ali na svaki upit, oni uporno slijede ramenima i ne želete o tome govoriti. Nu, zahvaljujući ipak hrabrijim pojedinциma, uspjelo se odkriti dosta stratišta. Mnoga su od njih i obilježena; ako ne spomenicima, a ono drvenim križem, da bi se znalo kako tu počivaju nevine, ali i nepoznate, žrtve.

Mnogo je toga, ali još uvijek premalo obznanjeno u našem mjesecačniku i HRV. Domobranu, a ponešto i u drugom tisku.

Na mnogim grobištima raste korov i trava, a na mnogima je danas izraslo veliko drveće. Na nekim su podignute tvornice i druga zdanja, ali na jednom je također podignuta i crkva.

Više manje pisalo se dosta o Kočevskom Rogu, velikom stratištu nakon II. svjetskog rata, a ja želim ponešto napisati o KOČEVSKOJ RECI.

U slovenskom časopisu "MLADINA", br. 30., od 26.07.1994. novinar gosp. VIKO VISKOVEG napisao je članak "NOVA CERKEV ALI STARE KOSTI".

Je li začetnik gradnje nove crkve bio gosp. vič. JOŽE POTREBUJEŠ ili slovenska Vlada, koja je sa 62.000.000 tolara financirala izgradnju te crkve, nije uobće bitno niti važno, barem ne za mene, ali nešto je drugo bitno. Fotografije njih 24/govore/dokazuju, da je težka mehanizacija poduzeća SCT iskapala kosti i odvozila ih na "crno odlagališće" /smetište/. Je li se željelo "oplemeniti" deponij smeća, koji je kasnije zasut zemljom??

Zašto je to gradilište bilo pod budnom policijskom paskom, a samo mjesto, gdje su se vršila izkapanja, pokrivalo se najlonom. Zar je nekoga bilo strah, da kosti ne "pokisnu", ili da ih netko ne vidi?

Nu, na sreću, našao se na tom gradilištu i jedan mladić, radnik i jedini Hrvat, a kojemu je otac stradao na Križnom putu, pa je uspio kriomici sve to lijepo ovjekovječiti svojim fotografskim aparatom.

Danas se na tom mjestu nalazi nova crkva, u kojoj naši susjedi, dobri kršćani Slovenci, dolaze na sv. Misu, ne pitajući se, čije su kosti odvezene na smetište s toga mesta.

Čudno je da se u KOČEVSKOJ RECI nije moglo naći neko mjesto, gdje bi se zakopale te kosti neznanih stradalnika, a to se mjesto obilježilo, makar najobičnijim drvenim križem, u znak pažnje i odavanja počasti stradalnicima, a živima da ostane kao poruka, da se takovo nešto više nikada ne ponovi!

Stjepan DOLENEC

"NISAM HTIO IZVRŠITI NALOG O SKUPNOME UBOJSTVU!"

Odlukom KPJ, tj. njezinog rukovodstva u Vrgorcu, pošao sam 15.06.1942. u partizanske formacije. Spomenutoga dana "naša" je vojska napala Vrgorac. Odluka je bila: pohvatati organizatore ustaškog pokreta i njihove špijke te ih likvidirati. Na njihovu sreću, ovi su uoči toga dana skoro svi uspjeli izmaći. Umjesto njih, prilikom samog zauzeća Vrgorca. pohvatani su članovi njihovih obitelji i njihovi simpatizeri. Istoga dana, 15.06.1942. strijeljano je tih trideset i dvoje pohvatanih... Nisam se složio s tim skupnim ubojstvom... Ovi, koji su to izvršili, pravdaju to na različite načine, a mene, koji sam se tomu suprotstavio, nazivaju oportunistom, slabićem, popustljivcem i s. Tada sam upućen u partizansku postrojbu. Slali su me svugde na položaj na prvu crtu kada bi uslijedile talijanske ofenzive (od 20.06. do 20.08.1942.)... Kako bi podigli moju "revolucionarnost", zapovijedili su mi da strijeljam dva starca od oko 75 godina: bili su iz Raščana. Morao sam zatim mrtva tijela baciti u jamu ispred vojske... Ovako izgleda moj život u partizanima..."

Ovo je odlomak iz izjave Stanka Borovca iz Vrgorca, koju je u listopadu 1948. uputio Kotarskom komitetu K.RH. u Metkoviću, kad su započele obtužbe, preslušanja i progoni. Izjava nije bila sačuvana u obitelji kao dokument u vremenu, sudbini, nepravdi: nedavno nam je to netko dao i to je pokrenulo potisnuta sjećanja...

Stanko Borovac rođen je u Vrgorcu 1910., u siromašnoj i poštenoj poljodjelskoj obitelji, kao četvrtoto od osmero djece. Radio je kao sezonski radnik (stražar) u Duhanskoj stanici u Vrgorcu i kao ratarnadničar. Bio je pošten, vrijedan, načitan. Vrlo ga je tištala socijalna nepravda, tj. siromaštvo, krajnja bijeda, nepismenost i neukost većine stanovnika brojnih sela občine Vrgorac. Pisao je nadahnute pjesme socijalnog sadržaja. Vrlo ih se malo sačuvalo, ali ih se mnogi suvremenici sjećaju. Duboko je vjerovao da

Pišu:

**Roza HRSTIĆ i
Ante-Tonči BOROVAC**

je moguće izgraditi socijalno pravedno društvo s visokim socijalnim i kulturnim standardom. S tim se nadama priključio Partiji davne 1936. Bio je revolucionarn-humanist. Prvi partijski zadatci, koje je dobio i izvršavao, puno su obećavali: prosjećivanje seljaka i radnika, stvaranje malih seoskih poljoprivrednih zadruga, koje su trebale unaprijediti njihova seoska gospodarstva, itd. Ali, kad je počeo rat, stvari su krenule drugim smjerom. I tu počinje drama ovog čovjeka. Ta je drama dosegla svoj vrhunac kad su njegovi vojni starješine tražili od njega, da dokaže svoju partijsku bezkompromisnost. Uhvatili su, naime, jednog starijeg zanatlju, na koga se posumnjalo da je špjun, i zapovijedili su S. B., da ga strijelja. S. B. je poznavao toga čovjeka kao sitnog siromašnog kovača...

Poslije rata, S. B. se jako promijenio: postao je vrlo šutljiv i zamišljen, a često je bio duhom odsutan. Oženio se, imali su dvoje djece. Uto je nadošla 1948. sa zloglasnom informbiroovskom hajkom. Ni to nije mimošlo S. B., te je bio odveden na Goli otok... Pušten je nakon dvije godine robijanja, i odmah je upućen na jednogodišnji "dobrovoljni rad" na izgradnji pruge. Kad se vratio kući, dobili su još jednu djevojčicu, koja je u prvim mjesecima oboljela od meningitisa i od toga izgubila vid i tek je nakon osam godina liječenja vraćena kući (vid joj se vratio). Dok je S. B. bio na Golom otoku, obitelj je živjela u strašnoj oskudici i još strasnijoj izolaciji. Stankova supruga Marija, majka troje djece, oboljela je od sušice (TBC) i umrla kad je starija kćer imala sedam, sin šest godina, a mlađa kćer tek nekoliko mjeseci. Prisjećajući se svoga djetinjstva, Ante-Tonči Borovac, sin S. B., kaže: "Ja sam rođen 1947., starija sestra 1946., a

mlađa 1952. U prvom razredu stariju su sestru i mene transportirali (ocu su dopustili pratnju) u dječji dom "Maruševac" kod Varaždina. Tu su nam obrigli glave, odvojili nas - tada sam mislio zauvijek - polegli u vojničke krevete. I ode moj otac - matere se ne sjećam... Takvu bol razdvajanja od oca i sestre još i danas doživljavam isto užasno kao da se upravo sada događa. To je neopisiv očaj.

Nakon godinu dana, došao je otac po nas. Ni takvu sreću se ne da opisati... Kad smo došli u Vrgorac, bio sam najsretnije dijete na svijetu. Kad smo završili osmogodišnju školu, starija je sestra dobila stipendiju za laboranta u tvornici cementa Kaštela, pa je, zahvaljujući jednom dobroj čovjeku (Heribert Zubanović), povukla i mene (Trgovačka škola). Kad smo završili školu (ja dvije, sestra tri godine škole), otac se ubio. Skočio je kroz prozor trećega kata internog odjela bolnice "Firule", Split. Napisao mi je pismo, isti taj dan, da ga dođem posjetiti u bolnicu i da mu donesem kilo jabuka. Dobro pamtim udbaše kad su mi došli na vrata gazdaričina stana:

- Jesi li ti Borovac?
- Da, ja sam.
- Gdje je pismo, što ti ga je poslao otac?
- Što će vam pismo? - pitao sam.

Odgovor je bio hladan: - Moramo znati zašto ti se ubio otac.

I taj sam udarac preživio..."

Na kraju ovog teksta dodajemo riječi V. G.: "Kako zaboraviti one suce (i sudje!) koji su mnoge nevine otjerali u smrt, na dugogodišnja preodgajanja u logorima, samicama. Kako zaboraviti brojne špijke i doušnike. Sigurno je da mnoge njihove žrtve i danas trpe od posljedica krive optužbe, a nemali je broj i njihovih žrtava koje su neprirodnim putem skončale svoj "protunarodni" ovozemaljski život." (Vjenceslav Glibotić, list "Marija", 11/1995.-329).

ANDRIJA RADOSLAV GLAVAŠ

ZABORAVLJENA I PREŠUĆIVANA ŽRTVA KOMUNIZMA

Na prvom obznanjenom popisu strijeljanih na temelju presude Vojnog suda II. armije u **Vjesniku** među imima nalazilo se i ime Andrije Radoslava Glavaša, poznatog u književnosti s dodatkom Buerov, rođenog 29. listopada 1909. u Drinovcima u Hercegovini.

Hercegovački franjevac Andrija, Radoslav Glavaš Buerov koji se početkom tridesetih godina počeo javljati na stranicama književnih glasila da bi tijekom rata uza sve svoje obvezе što ih je imao u Ministarstvu bogoštovlja i nastave prvo doktorirao na temi iz suvremene hrvatske književnosti, a da bi istodobno bio jedno od najagilnijih kritičkih pera hrvatske književne kritike ratnog razdoblja.

Zašto Glavaš nije napustio Zagreb?

Piše:

Branimir DONAT

Prvi je razlog osobno Glavaševu uvjerenje da se baveći pitanjima bogoštovlja i nastave nije o ništa ljudsko ogriješio, a drugo da je pišući o hrvatskoj književnosti tijekom rata radio nešto posve legitimno, što zacijelo ne potпадa pod ratne zakone i ne predstavlja krivicu takve vrste da mu zbog nje mora pasti glava.

Možda je tu postojao dosad nedovoljno isticani razlog. Naime, Glavaš je krajem travnja 1945. g. objelodanio u novinama koje su se posve tautološki zvali **Novine** članak "Krvavi ples komunista na Širokom Brijegu" u kojem je bez

U hrvatskoj književnoj kritici bilo je nekoliko poslenika i iz redova svećenstva i redovnika. Uz spomenutog Jakšu Čedomila, čije pravo građansko ime bijaše Jakov Čuka, spomenimo i Kerubina Šegvića (bio je gotovo istodobno ubijen kada i Glavaš).

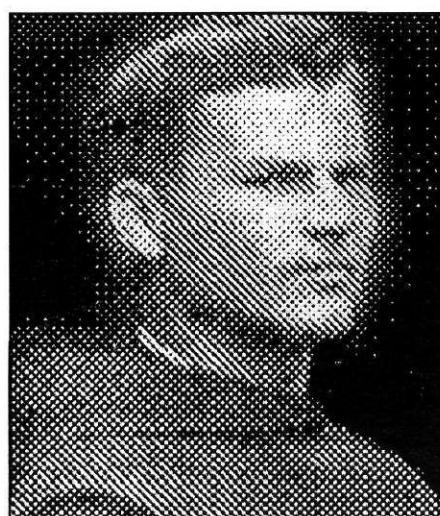
Premda bibliografija objavljenih radova Andrije Radoslava Glavaša Buerova nedvosmisleno pokazuje da je "zagrizao" književnost još kao đak u rodnoj Hercegovini; datumi objavljuvanja, te teme s kojima se poslije prihvatački pokušaja počeo ozbiljno zanimati, pokazuju da se književnokritičkom poslu odao zapravo tek za studijskog boravka u Francuskoj.

Po svemu sudeći da bi bolje uočio što je to književnost i s kakvim se problemima bavi moderna literatura bio mu je nužan prostorni odmak, a očito i uvid u takvu književnost u čiju se vrijednost nije moglo sumnjati ne samo zbog estetske posebnosti nego i zbog njezina snažnog intelektualnog, a posebice duhovnog angažmana, te neosporne raznolikosti.

Čini mi se da je tema Rusije koju je zadesila apokalipsa boljševizma, te drama ateizacije za to neobično prikladna. Na tu temu imao je doduše prethodnika u vrlo zanimljivim spisima što ih je na stranicama isusovačkog časopisa **Život** početkom tridesetih vrlo sustavno objavljivao Stjepan Tomislav Poglajen. Međutim, sve sam više sklon vjerovati da je Glavašev izbor prvensvetno temeljen na osobnom izboru, a ne na redovničkom zaduženju, jer pisao je uvijek na teme i o piscima u čiju je umjetnost duboko vjerovalo, a čija su djela nosila u sebi duh i iskazivali društveno ozračje i duhovne posebnosti pravoslavlja.

Nisam upućen što je i kako u Lilleu studirao Andrija Radoslav Glavaš Buerov ali očito, našavši se u Francuskoj koja je tada bila središte svekolike ruske, pa tako i one vjerski eksponirane emigracije u bijegu otkrio je jedan do tada nedovoljno poznati svijet.

Znajući ustaljena mišljenja koja su dominirala o tim problemima u nas, bio je to simpatičan i očito vrlo koristan korak u stranu, jer poslije dominikanaca, koji su se prvi zainteresirali za vjerski problem Rusije, zatim isusovaca koji su i u međuratnom razdoblju na ovu veliku temu polagali pravo pojavio se hercegovački franjevac oboružan ne samo znanjem nego i specifičnim senzibilitetom

Andrija Radoslav Glavaš

imalo okolišanja opisao zločin što se zbio na Širokom Brijegu koji su partizani krili.

Ne skrivajući ništa od onoga što je znao, a znao je sve u vezi zločina, pa je to potanko vehomentnim stilom nekog novog Jeremije obznanio hrvatskoj javnosti. (Članak objavljujemo u ovom broju, nap. ur.)

Očito Glavaš nije želio izbjegći sudbini koja je zadesila njegovu redovničku braću i zato je ostao u svojoj privremenoj kustodiji u Franjevačkom samostanu na Kaptolu među braćom provincijom sv. Ćirila i Metoda očekujući da i po njega dođe ona "sestrica smrt" o kojoj je pjevao sveti Franjo.

Podsjetimo:

Djelovao je najprije kao kapelan na Širokom Brijegu (1934.-1935.), a po završetku studija (1938.-1942.) kao profesor na Franjevačkoj gimnaziji na istom mjestu. Godine 1942. imenovan je načelnikom u Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja Nezavisne Države Hrvatske.

koji je očito nesvesno ali bez neofitskog i reformatorskog zanosa patra Jurka Križanića našao na putu kojim je s drukčijom orientacijom kročio gotovo istodobno i već spominjali hrvatski isusovac Tomislav Poglejen.

Vječni misterij Rusije Andrija Radoslav Glavaš Buerov želio je promatrati kroz posebni odnos književnosti i ruskog pravoslavlja koje su tih godina zapadnjačkoj misli približili mislioci poput Berdejeva, Šestova, Florovskog, Višeslavceva, Zenjkovskog, Fedotova, Šorokina ali možda još i više znane povjesne okolnosti koje su aktualizirale zanimanje za spomenute probleme i naznačene osobe koje su svaka na svoj način predstavljale ozbiljno upozorenje dolaska, ne Apokalipse kako su neki vjerovali, nego uspostave "novog srednjovjekovlja" kako je to s razlogom uočio i istakao Berjajev.

Može se reći da je primicanje Andrije Radoslava Glavaša Buerova jasno omeđenom području kritike hrvatske vremene književnosti bilo postepeno i u skladu sa stjecajem iskustava o književnosti, te metodama čitanja književnih djela.

Uostalom niz tekstova koje je objavio u rasponu od 1936. do 1939. g. dokazuju da je Glavaš relativno rano pokazao neočekivano živo i produktivno zanimanje za neke, regbi, aspekte teorije,

točnije sociologije književnosti, odnosno spoja gdje se dodiruje ideologija i književnost.

Zakoračivši u svjet i osobno se uvjerivši kakve sve robe ima na tom "vašaru taštine" nije zaboravio svoj zavičaj, nije želio odustati od Didaka Buntića i sve one svećeničke i redovničke braće koja su stoljećima čuvala hrvatsku riječ i klic hrvatstva.

Pritom nije bio nimalo klerikalno isključiv i moralistički uskogrudan, naprotiv pišući na temu "Hrvatstvo starije dalmatinske književnosti" ili upozoravajući na "Franjevački prilog staroj hrvatskoj književnosti", odnosno opisujući "Književni rad franjevaca u Hercegovini" i o "Narodnoj pjesmi u Hercegovini" ili pak o radu zadarskog svećenika Jakše Čedomila, odnosno bilježeći se na temu hrvatskog književnog regionalizma, odnosno knjiga poezije nekih redovnika, Andrija Radoslav Glavaš uvijek će ostati poštovatelj dobrih duhova ognjišta hrvatske književnosti.

Naime stoje bivao samostalniji kritičar te je jasnije iskazivao neovisnost ne samo svojih prosudbi nego i vlastite osobe.

Uzmemo li u obzir da je Glavašev rad na polju hrvatske književne kritike napravno prekinut u njegovoj trideset i šestoj godini života, da je obnašao pritom svećeničke, a bome i činovničke

dužnosti, nije teško prepostaviti da nije dosegao zenit svoje darovitosti, niti je iscrpio sve mogućnosti djelovanja.

Glavaš, premda mi je netko rekao da je bio zakleti ustaša, u svojim tekstovima o odnosu hrvatske književnosti i pravaša dotakao je zlatnu žilu hrvatskog oporbenjaštva, a neskriveno udivljenje za djelo Ante Kovačića pokazuje ne samo njegovu kritičku širinu nego čak i vidovitost, jer način na koji afirmira roman **U registraturi** bio je daleko ispred onoga što je u tom djelu vidjela većina književnih kritičara. Ono što su drugi smatrali iskazom trivijalnog ukusa pisca i njegov danak trećerazrednoj književnosti Glavaš gleda mnogo kompleksnije i vidovitije, možemo slobodno, bez pretjerivanja reći, modernije.

Najveći dio Glavaševa opusa omeđen je ondašnjom književnom proizvodnjom i to pretežno desetgodišnjeg razdoblja od 1935. do 1945. g.

Nimalo neobično. Glavaš nije ostao nijem pred djelom Mile Budaka čija su djela u tom razdoblju izlazila kao na vrpci 1 koji je predstavljao pravo književno otkriće i nadu da je u suvremenoj književnoj proizvodnji došlo do značajnog pomaka koji su mnogi, baš kao i Glavaš proglašili budakovskim razdobljem.

Andrija Radoslav Glavaš

KRVAVI PLES KOMUNISTA NA ŠIROKOM BRIJEGU

SRBOKOMUNISTI POUBIJALI SU SVEĆENIKE, NASTAVNIKE I ODGOJITELJE, KOJI SU BILI DALEKO OD SVAKE DNEVNE POLITIKE, S RAZLOGA, ŠTO SU LJUBILI NAROD, IZ KOJEGA SU NIKLI

K'omunističko-boljševička promič
bena služba u Beogradu objavila
je nedavno u više navrata
neistine o franjevcima u Nezavisnoj
Državi Hrvatskoj, a posebno o herce-
govačkim franjevcima na Širokom
Brijegu. Te vijesti nadošle su poslije
pada Širokog Brijega u ruke partizana.
Prije toga hercegovački franjevci i nji-
hovi nastavnici na Širokom Brijegu nisu
uopće spominjani u partizanskim
krugovalnim vijestima. Jamačno komu-
nisti nisu imali razloga napadati fran-
jevce.

Kad je Široki Brijeg pao u ruke parti-
zana, razorena je velika franjevačka
gimnazija, crkva, samostan i konvikt
vanjskih đaka teško su oštećeni i
opljačkani.

Franjevački nastavnici i dušobrižnici
zatvoreni su u jedan bunker, poliveni
benzinom i zapaljeni.

Drugi su ubijeni u samoj crkvi, a
neki po raznim župama na zvјerski
način mučeni i postrijeljani. Prije toga
uništen je samostan franjevaca u To-
mislavgradu, zapaljen samostan s
crkvom na Humcu kod Ljubuškoga, a
franjevačku crkvu u Mostaru uništili su

neprijateljski zrakoplovi. Sve je to učin-
jeno od strane komunista i partizana na
veliko zaprepaštenje hercegovačkog
puka, jer je na taj način hercegovačka
franjevačka provincija upravo na svoju
stotu godišnjicu opstanka ostala bez
ijedne kuće, a mnogi njeni članovi pou-
bijani.

Sigurno su se sami komunisti pre-
strašili svoga nedjela, pa su naknadno
morali izmislići krivnju franjevaca, da tim
opravdaju pred javnošću krvoločan
postupak prema njima. To se dade
zaključiti iz činjenice, da partizani ne
dopuštaju nikome pristup na Široki

Nastavak s prethodne strane

Brijeg, da dobro neupućeni pristaša partizana ne bi vidjeli grozan prizor na hrvatskom Monte Cassinu, porušenom i zapaljenom, s garištem poškropljenim krvlju franjevaca - profesora i dušobrižnika.

Partizani su na Širokom Brijegu zairgrali tako krvavo kolo, da niti poslige pokolja ne dopuštaju gledati mučan prizor izmrcvarenih žrtava na razvalinama stoljetnog rada franjevaca. Klasični pjesnici izbjegavali su u svojim drama-ma krvave prizore a komunisti su taj prizor upriličili, da sami uživaju u ljudožderskom plesu uz isključenje ostale javnosti.

Franjevci su bili dugi niz desetljeća u ovom zabačenom dijelu Hrvatske jedini predstavnici zapadno-europske kulture i uljudbe i sada u tom njihovom poslanju bivaju spriječeni, na brutalan način: ubijanjem. Uljudbena misija franjevaca na Širokom Brijegu obustavljena je tako da su nastavnike jednostavno strijeljali pred oltarom. Okrutni ubojice nisu se usudili spomenuti javnosti imena žrtava. Majstori u skupnim ubijanjima i ovdje su se pokazali u pravom svjetlu. Pitamo javnost: u ime kojega naroda i pokrajine, zbog čijih ugroženih probitaka poubijaše komunisti franjevce na Širokom Brijegu, kad među ubojicama ne bijaše nijedan Hrvat, Hercegovac ili "hrvatski rodoljub"? Ubiše ih u ime Moskve, za volju komunističke internacionale. Njih ubiše bez ikakva suda i istrage, a druge na temelju nekakvih osuda, koje nisu izrečene od hrvatskih državnih sudova. Hrvatskim državljanima može suditi samo hrvatski sud za propuste i pogriješke nacionalnoga značaja, a za prekršaje čudorednoga karaktera zakonita crkvena oblast. Zakonita opstojnost sudova i materijalno pravo na temelju kojega se sudi ne može biti samovolja narod-nostno disparatene šaćice ljudi, koja je ubaćena na hrvatsko državno područje. Oduzeti život nekom Hrvatu može se samo na temelju hrvatskih državnih zakona, a ne na temelju samovolje, koja izvire iz mržnje na sve, što je hrvatsko. Tu se ne radi samo o kakvom sudskom postupniku, nego o etičko-povijesnoj podlozi državnog zakona. A hrvatskom građaninu može se suditi isključivo na temelju hrvatskog državnog prava, pod kojim izrazom ne treba razumijeti zbir

samo povijesnih povelja, nego skup državnih zakona, koji niču iz hrvatskih povijesnih povelja, oslanjaju se na hrvatsku prošlost i izviru iz hrvatskih državnih potreba. Stoga je svako oduzimanje života hrvatskom narodnom pri-padniku izvan okvira hrvatskog državnog prava ili pače protiv njega, ne-nadležno, protuzakonito i nečudoredno. Komunisti su prema tome počinili umorstva nad hrvatskim građanima, pa im stoga ne možemo priznati niti to, da su ratni zločinci - koji izraz ne znači ništa ili svašta, kako mu tko hoće pridati značenje - oni su jednostavno zločinci nad hrvatskim narodom.

Ponavlja se slučaj iz drugih zemalja i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u pogoršanom obliku jer su komunisti u našem slučaju poubijali sasvim nepolitičke ljude, nastavnike i odgojitelje, koji su bili daleko od svake dnevne politike. Uništiše ih zbog toga što u Hercegovini ne moguće naći komunističkih pristaša, jer se hercegovački puk nije dao upregnuti u boljševička kola, a tomu svemu bili bi krivi franjevci, koji su odgojili narod, kako će ljubiti svoju vjeru i domovinu, te braniti svoje ognjište, a ne služiti narodnim protivnicima. Bolju svjedodžbu franjevcima i narodu nisu komunisti mogli dati nego upravo na taj način, što su priznali, da među njima i povjerenim im pukom nisu našli svojih pristaša.

Kod ovog grubog oduzimanja života nevinim svećenicima imali su Anglo-amerikanci djelatnog udjela pomažući tvorno i moralno ustanak subverzivnih elemenata na Balkanu protiv Nezavisne Države Hrvatske i njenih pripadnika. U sjećanju hrvatskoga naroda ostat će ta činjenica trajno u uspomeni. Protivnici se varaju, ako misle, da se u ovom slučaju radi o kolonijalnom narodu bez kulture i pamćenja. Zlodjela savezničkih pomagača ostat će trajan dokument protivničke zasljepljenosti i mržnje prema malom hrvatskom narodu, kojemu se na nečuven način pokušava oduzeti sloboda i država, uništavaju kulturna dobra i ubijaju duhovni predstavnici. Što bi učinili Englezi kad bi komunisti poubijali na ovaj način njihove svećenike samo zato, jer su Englezi.

Ne znamo, na koji će način anglo-američki državnici i publicisti opravdati postupak komunista protiv hrvatskog

katoličkog svećenstva. Pokušat će vjerojatno šutnjom preskakati ovakve krvave međaše u povijesti državne izgradnje hrvatskog naroda, na to sadističko prešućivanje hrvatske stvarnosti ne će ni u koliko pomoći stvaranju i održanju "jugoslavenskog" fantoma. Još manje će moći službeni govornici engleskog krugovala za "jugoslavenska" pitanja svojim neartikuliranim "jugoslavenskim jezikom" uvjeriti poznavaoce stvarnog stanja u našoj državi o nekakvim preduvjetima za obnovu Jugoslavije, prelazeći preko hrvatskih žrtava i hrvatske narodne volje za samostalnim državnim životom. Poklane nevine žrtve potvrđuju nemogućnost zamišljenih osnova u pogledu pod-jarmljivanja hrvatskog naroda, uklapajući ga nasilno u bilo kakvu tuđu državu:

Angloamerikanci su za obnovu razorenog Monte Cassina i za uništene povijesne umjetnine ponudili cement i željezo. Možda će i razoreni Široki Brijeg biti predmet angloameričke "darežljive ljubavi" u osnovi poslijeratne tobožnje obnove Europe, ali ne znamo, na koji će način reparirati krvave žrtve: kako će oživjeti kosti franjevačkih lešina pod ruševina Gimnazije na Širokom Brijegu. Žar iz nevino prolivene krvi suklijat će prema nebesima kao trajan ukor zločincima i njihovim poma-gačima. Žrtve franjevaca bit će zalog za sretnu budućnost hrvatskoga naroda, njegove države i zemlje, koja je natopljena dragocjenom krvlju njenih si-nova. Komunističke horde zaplesale su na Širokom Brijegu ljudožderski ples, ne dajući uvida općinstvu nego uživajući sami u krvavoj tragediji najstarijeg vjerskog i kulturnog žarišta u Hercegovini. Komunisti se straše dignuti zastor ispred tako groznog prizora. Stoga hrvatskoj javnosti nisu poznate potankosti užasnog pokolja na Širokom Brijegu, no neka žrtve stradalih franjevaca i njihova uništena kulturna baština budu, u nizu ostalih gubitaka, jedan prinos više u žrtvama hrvatskoga naroda za životnu opstojnost i državnu nezavisnost.

Grobiste poklanih franjevaca na Širokom Brijegu bit će trajan narodni spomenik i ujedno divna žrtva za vjeru i narod.

"NOVINE", Zgb., travanj 1945.

KAKO JE VLADA SAD "ŠTITILA" HRVATSKE POLITIČKE ZATVORENIKE U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI

Upred posljednjem broju vašeg lista objavili ste odgovor veleposlanika Sjedinjenih Američkih Država, gospodina Petera W. Galbraitha na Otvoreno pismo predsjednice Hrvatskog društva političkih zatvorenika, gospođe Kaje Pereković.

Kao bivši hrvatski politički zatvorenik i proganjeni i nezaposleni intelektualac osjećam moralnu i intelektualnu dužnost, da se osvrnem na jednu neistinu i ne argumentiranu tvrdnju, koju je gospodin Galbraith iznio u svom odgovoru gospođi Pereković, a koja se odnosi na hrvatske političke zatvorenike.

On tvrdi sljedeće: "Vlada Sjedinjenih Američkih Država djelatno je sudjelovala u zaštiti političkih zatvorenika u bivšoj Jugoslaviji..." Ta tvrdnja gospodina Galbraitha odnosi se i na hrvatske političke zatvorenike, koji su, na žalost, u bivšoj Jugoslaviji bili najbrojniji. Koliko je poznato, hrvatske političke zatvorenike nije uzimala u zaštitu ni jedna vlada na svijetu uključujući i Vladu Sjedinjenih Američkih Država, pa i Vatikana. Naprotiv, Amerika, Englezka i Francuzka prešućivale su sve one strašne partizanske i velikosrbske pokolje u bivšoj Jugoslaviji. Što više, zapadne vlade, ne samo da su partizanske pokolje i zatvore prešućivali, nego su ih i financirali. Kada je sedamdesetih godina u Beogradu izrečena smrtna presuda političkom zatvoreniku Miljenku Hrakaču iz Širokog Brijega, svjetska je javnost o tome šutjela, samo je jedan protestantski biskup iz Iztočne Njemačke apelirao na Beograd, da Hrakačevu smrtnu osudu preinači u zatvorsku kaznu. Zatim je Hrakač strijeljan.

Smatram da je sve ovo gospodinu Galbraithu dobro poznato kao visokom i veleučenom diplomatu vodeću svjetske sile. Ali, on namjerno prelazi preko svega što ne odgovara sadašnjoj politici njegove zemlje. On poznaje također i to da u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini ima još uvijek živih preko dvanaest tisuća hrvatskih političkih zatvorenika, koji se osjećaju uvrijeđeni tvrdnjom gospodina Galbraitha. Oni su još uvijek živi svjedoci svega onoga što se događalo u komunističkoj Jugoslaviji.

Piše:

Prof. Ivan ALILOVIĆ

A kako je Vlada Sjedinjenih Američkih Država "štitala" hrvatske političke zatvorenike, zorno ću pokazati na mom slučaju.

Ne znam je li gospodinu Galbraithu poznato, da je meni 1970. u Mostaru izrekao presudu prije suda Josip Broz Tito, predsjednik SFRJ-a, ali Vlada Sjedinjenih Američkih Država prešutjela je taj presedan, iako je bilo opravdano, da na taj neobični slučaj reagira, ali je u pitanju bio Tito, miljenik Zapada.

Ja sam, naime, 1970. bio obtužen zbog verbalnog delikta, neprijateljske promičbe po čl. 117. i 118. po kojima se po Krivičnom zakonu SFRJ-a mogla izreći kazna do 12 godina. Branilo me osam odvjetnika. Moje suđenje održano je u Mostaru 7. srpnja 1970., a drugo suđenje je zakazano za 29. srpnja 1970. "U međuvremenu, između prvog prekida suđenja 8. srpnja 1970. i zakazanog nastavka suđenja, 29. srpnja 1970., dogodilo se nešto što se u najtotalitarnijim zemljama u svijetu nije događalo. Naime, oni koji su proces montirali, osjetili su da obtužnica mora pasti pred čvrstim dokazima obrane, pa su organizirali dolazak predsjednika Republike Jugoslavije, Josipa Broza Tita. Najveću zaslugu u tome imao je Džemal Bijedić, visoki državni funkcionar BiH, i legendarni heroj Sutjeske Vlado Šegrt. Oni su skrenuli marš rutu predsjednika Tita, pa je on na ručak došao u Mostar, a nakon održanog govora otišao u Metković, gdje su ga čekali predstavnici Hrvatske. Savka Dabčević Kučar i Mika Tripalo. Tito je tom prilikom u prostorijama mostarskog "vodovoda", i na vrelu rijeke Radobolje u Hicima kraj Mostara, održao duži govor, koji je prenio jugoslavenski tisak. U njemu je posebno iztakao štetnost djeđovanja nacionalista i šovinista i pohvalio Mostar na energetičnom proganjanju tog klasnog neprijatelja kakav se politički proces vodio protiv profesora Ivana Alilovića u Okružnom судu u Mostaru. Ovim je bila

dana otvorena podrška sudu i tužiteljstvu. Pozivanje predsjednika države, da pomogne organima gonjenja i sudovanja, protiv jednog građanina, nezapamćeno je u analima sudovanja na ovim prostorima, pa i u vrijeme kraljevske diktature." (Tragom slučaja Alilović, Ljubuški-Zagreb 1970., str. 112)

Tako sam osuđen na tri godine stroga zatvora, lako su mojih osam branitelja znali, da me je prije suda osudio Tito, oni to nisu smjeli ni spomenuti na sudu. O mom suđenju objavio je izvještaj **Glas Amerike**, ali je prešutio Titovu intervenciju, jer su se slijepo držali Tanjuga i znali su da po njemu ne mogu pogriješiti. Čak su Tajnjugovci kao vanjsku vijest objavili podpuno lažno, da sam u školi predavao protiv bratstva i jedinstva, što su izmislili radi inozemne javnosti..

Kako se moj sudski proces prešućivao u Sjedinjenim Državama, da se ne bi zamjerilo jugokomunističkom režimu, najbolje svjedoči sljedeći citat iz Kroacija Press pod naslovom **SUDSKI POSTUPAK PROTIV PROFESORA IVANA ALILOVIĆA**.

"Proces i osuda profesoru Aliloviću u Mostaru pobudili su više zanimanja u Jugoslaviji nego drugi politički procesi u zadnje vrijeme, uključujući i onaj protiv književnika Mihajla Mihajlova. Dok se o procesu Mihajlovu dosta pisalo u američkom tisku, onaj protiv Alilovića bio je, što začuđuje, potpuno ignoriran." **KROACIA PRESS**, New York, 1970., br. 4. (264).

Ovo je bjelodani dokaz, da se Amerika služila dvostrukim mjerima kada su u pitanju sudski procesi u Jugoslaviji. Proces Alilović podpuno je prešućivan, a procesu Mihajlov davan je veliki publicitet. Zna se zašto, da se Hrvatu oteža položaj, a da se nehrvatu pomogne i da se spasi. Bojim se, da se istim mjerilima služi i veleposlanik Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu, gospodin Peter Galbraith.

HUDA JAMA KOD LAŠKOG I ROV BARBARA

Kada sam 7.9.1997. stigao u HUDA JAMU, odmah sam se uputio ka rovu BARBARA. Na prilazu lijevo ugledao sam kapelu podignutu na spomen poratnim žrtvama, koje su na ovom mjestu umorili na najokrutniji način.

Ulez u rov BARBARA bivši je prostor za lift, širok 2 m, 3 m dug, a dubine 75 m.

Bio sam tada sam i kako sam ovaj teren obilazio, prišao mi je jedan domaćin od koga sam doznao, da su žrtve bacali u rov, a ostali su ubijeni u šumi desno od rova i pokrili sa malo zemlje. Domaćini, koji bi se zatekli van kuće, također su likvidirani.

Kiša je sprala zemlju i pojavile su se kosti, koje su pokupili i odvezli u nepoznato, ali se ipak zna.

Stigli su predstavnici SLOVENIJE zatim i autobus družtva ratnih veterana "HRVATSKI DOMOBRAN", Hrvatskog društva političkih zatvorenika, predstavnika zagrebačkog "Kluba 242" te hrvatskog društva iz Ljubljane.

Podignute su zastave: SLOVENSKA, te prvi put na ovakom mjestu u Sloveniji HRVATSKA. Nijemci nisu došli. Lijevo i desno bila je zastava Hrvatskog društva političkih zatvorenika i HRVATSKI DOMOBRAN.

Zatim je održana sveta misa, blagoslov kapelice i grobova, koje je vodio mariborski kanonik, mons. Viljem Pangerl, koji je u koncelebraciji s dekanom laškoga dekanata Jožom Horvatom i još pet svećenika, a koncelebrirao je i Zlatko Koren, župni vikar u župi sv. Petra u Zagrebu. Prvi put nakon 52 god. u Rep. Sloveniji HRVATSKOM RIJEČJU I POD HRVATSKOM ZASTAVOM dočekali smo, da nevine hrvatske žrtve na tom prostoru dostoјno ukopamo kako smo naviknuti, a to se čini i u civiliziranom svijetu.

U znak sjećanja i oproštaja sa žrtvama, održani su prigodni recitali, koje su izveli Slovenci, a od kojih su nam oči bile pune suza. Nije bilo tog muškarca, koji nije imao suzu u oku.

Predsjednik Slovenskog društva za uređenje prešućenih grobova, svojim govorom gosp. Franc Perme, svojim se govorom osvrnuo na protekle događaje, među kojima je iztaknuto, da su žrtve dovedene iz RIMSKIH TOPLICA, LAŠKOG I TEHARJA. Slovenci su ubijeni rudarskim krampama, a Hrvati i Nijemci su postrijeljani. Naglašeno je, da su Hrvati najbrojniji.

Slušajući ove riječi, shvatio sam, da sam došao na grob gdje bih sa svojom mamom i sestrom i sam završio.

Božjom providnošću, kao 10-godišnji dječak, težko ranjen 9.5.1945. u RIMSKIM TOPLICAMA, kao i mama, ostao sam ležati kraj ceste, dok su pokretni, s kojima smo gladni i izcrpljeni prevalili stotine kilometara dugi put, odvedeni u rov BARBARA.

Bivši borac, Stanislav Klep, svojim se riječima ogradio, a i u ime mnogih boraca, koji se za to nisu niti borili niti znali.

Predsjednik društva ratnih veterana "HRVATSKI DOMOBRAN", gosp. VLADIMIR ŠKLOPAN, svojim govorom oprostio se u ime HRVATA, a zatim su gosp. Mladen Garac i predstavnik KLUBA 242 položili hrvatski vijenac.

Ovim činom došli smo se dostojanstveno oprostiti sa tisućama svojih Hrvata, nevinih žena, djece i staraca, koji su na okrutan način lišeni života, koji su ovdje u hladnome rovu skriveni u mraku i magli guste i vlažne šume.

SLAVA IM!

Vašim dolazkom, nakon 52 godine, iz dubine ovog rova čuli smo HRVATSKU RIJEČ I VIDJELI HRVATSKU ZASTAVU. Ovim činom mi smo UZKRSLI.

HVALA VAM!

9.9.1997. Ljubljana
KUŽATKO ZELIMIR

Kako sam živi svjedok najveće grobnice TRBOVLJE - HRASNI, dosad neobjavljeno, i ako sam taj događaj 1959. opisao gosp. Krunoslavu Draganoviću, a 1990. sam napisao dosad je neobjavljeno. Ne zaboravite ih i neka se i tamo dogodi BARBARA.

HRVATSKI NACIONALNI POKRET

Usunakladi koprivničke nakladničke kuće "Dr. Feletar", HDPZ-a, te ogranača Matice hrvatske u Novoj Gradiški i Slavonskom Brodu, nedavno je tiskana knjiga "Hrvatski nacionalni pokret".

Pisci priloga, Ivan Udovičić, Tomislav Đurić, Vladimir Đurić i Ivo Jednobrković opisuju zbijavanja u brodskoj i novogradiškoj gimnaziji od 1954. do 1956., te postanak ilegalne skupine mladih hrvatskih rodoljuba, koji svoju organizaciju prozvaše "Hrvatskim nacionalnim pokretom".

ivan udovičić
tomislav đurić
vladimir đurić
ivo jednobrković

**Hrvatski
nacionalni
pokret**

DOGAĐANJA NA BRODSKOJ I NOVOGRADIŠKOJ GIMNAZIJI OD 1954. DO 1956. GODINE

Uzimajući u obzir samo one, protiv kojih su komunističke vlasti podigle obtužnicu, najstariji od pripadnika skupine rođen je 1934., a najmlađi 1938. Razmišljajući o težkom položaju svog naroda, organizirano su se počeli sastajati tijekom 1954., a uhićeni su u veljači i ožujku 1956. Osuda, izrečena 30. svibnja 1956. bila je relativno blaga: Ivan Udovičić i Vladimir Đurić osuđeni su na godinu i pol, još malodobni Tomislav Đurić na godinu, Nikola Zrilić i Ivan Jednobrković na deset mjeseci, a Vjekoslav Boraš, Krešimir Mikolčić, Borislav Pavletić, Emil Ajnberger i Josip Senić na šest mjeseci, sve uvjetno na dvije godine.

Na žalbu državnog odvjetništva, uvjetna osuda Ivana Udovičića preinačena je u bezuvjetnu. Gosp. Udovičić ostatak je kazne izdržao u starog rad iškoi kaznionici.

TRI FAŠIZMA NA TLU HRVATSKE

I. UVODNI OSVRT

Udnevnom tisku, a posebice u "Novom listu", objavljeno je doista napisa o fašizmu i anti-fašizmu, o ulozi NDH i njezinim oružanim snagama u Drugome svjetskom ratu i o drugim pojivama prošlosti. Svaka strana želi utvrditi i dokazati istinitost svojih navoda iznoseći činjenice, kojima podkrepljuje te navode. Svaki autor napisa želi posebno iztakći svoj doprinos, odnosno doprinos strane kojoj pripada na uzpostavi Republike Hrvatske. Jedni to dokazuju svojim sudjelovanjem na strani antihitlerovske koalicije u pobjedi nad fašizmom i po doprinosu Josipa Broza u promjeni Ustava SFRJ od 1974., a drugi svojim opredjeljenjem za slobodnu i neovisnu državu Hrvatsku, zbog čega su bili proganjani u doba vladavine komunističkog režima. Izgleda da su svi sudionici ovih napisa bili za slobodnu, neovisnu i demokratsku Republiku Hrvatsku, a da nitko nije bio za SFRJ. Svi, ipak, znamo da smo u komunističkoj Jugoslaviji živjeli punih 45 godina. Zaključak bi trebao biti da se za komunističku Jugoslaviju nitko nije borio, već da su se svi borili za slobodnu i neovisnu hrvatsku

Piše:

Slavko RADIČEVIĆ

državu, a da je komunistička Jugoslavija bila samo prijelazno razdoblje do samostalne i neovisne Republike Hrvatske.

II. CRNI FAŠIZAM

1. U Europi su, prije Drugog svjetskog rata, postojale države demokratskog sustava i države, u kojima je bila ustrojena vladavina diktature: fašizam u Italiji, nacional-socijalizam u Njemačkoj i komunizam (boljevizam) u Sovjetskom Savezu. Prije nego što je rat započeo na tlu Jugoslavije, Njemačka je okupirala većinu zemalja Zapadne Europe, osim Velike Britanije, a sa Sovjetskim Savezom u kolovozu 1939. podpisala pakt o prijateljstvu i nenapadanju. Zapadne zemlje organizirale su antihitlerovsku koaliciju protiv sila Osovine (Njemačka, Italija i Japan). Ovoj organizaciji pristupio je i Sovjetski Savez poslije 22. lipnja 1941., tj. dana kada je Njemačka napala Sovjetski Savez. Kasnije ovoj koaliciji pristupaju i Sjedinjene Američke Države.

Antifašizam se u Europi javlja tridesetih godina kao posljedica pojave fašizma u Italiji i nazizma u Njemačkoj. Antifašistički pokret na našem tlu bio je samo dio velike antihitlerovske koalicije. Komunisti su se ovoj koaliciji priključili nakon napada Njemačke na Sovjetski Savez. Do tada veliki uzor jugoslavenskih i hrvatskih komunista, SSSR je sa svojim saveznikom Njemačkom podijelio Poljsku i tom prigodom su Sovjeti u Katynskoj šumi pobili 21.000 zarobljenih poljskih časnika i dočasnika, obtužujući pred svjetskom javnošću da su to učinili Nijemci. Mnogi su do tada znali za više milijuna žrtava u tom komunističkom raju, koji je postao simbol za naše komuniste i uzor, kako se treba urediti unutarnji život u budućoj Jugoslaviji. Između članova antihitlerovske koalicije, u kojoj su se našli i komunisti silom prilika, bile su velike razlike u shvaćanju uređenja svijeta poslije pobjede nad fašizmom, što se i pokazalo poslije poraza fašizma.

U sukobu država Trojnog pakta sa zemljama Zapada našla se i Jugoslavija, koju su za sebe svojatale Englezka i Francuzka, a za koju je bila zainteresirana i Njemačka. Kako je poslije događaja u Beogradu (puč generala Simovića) bilo više nego jasno da se jugoslavenska politika udaljuje od Njemačke, bilo je za očekivati da je upravo Jugoslavija sljedeća žrtva Njemačke. U takvoj podjeli interesnih sfera našla se i Hrvatska 1941. Banovina Hrvatska bila je trn u oku velikosrbskih interesa. Hrvatska je bila ugrožena od velikosrbske politike, s jedne strane, i dobro nam poznatih aspiracija talijanskog fašizma na našu obalu, s druge strane. Hrvati se nisu mogli izvući iz sukoba tih interesa, kako zbog svoga geopolitičkog položaja, tako i zbog svoje želje da se oslobođe srbskog jarma u Jugoslaviji i ostvare toliko željenu slobodnu i neovisnu hrvatsku državu.

U knjizi, koja obsiže 95 stranica, donesen je niz zanimljivih dokumenata i svjedočanstava o duhovnim i nacionalnopolitičkim kretanjima hrvatske mladeži, koja je stasala u godinama iza sloma NDH i učvršćenja jugoslavenske komunističke diktature. U tom je pogledu knjiga dragocjen dokument za buduće socioložke i historiografske razčlanbe hrvatskoga narodnog odpora.

Ujedno ona predstavlja poticaj i drugim pojedincima i skupinama, da za buduće naraštaje ostave sačuvana svoja sjećanja.

Vrijedno je, napokon, dometnuti, kako je niz pripadnika "Hrvatskoga nacionalnog pokreta" kasnije ostavio

dublji trag na hrvatskoj političkoj i kulturnoj, uobiće javnoj pozornici, a za slobodu Hrvatske svoj je život položio jedan njezin član, Josip Senić.

Senić, rođen 18. ožujka 1936. u Maloj kod Nove Gradiške, u gimnazijskim se danima izticao po daru za književnost. Bez okljevanja je pristupio "Hrvatskomu nacionalnom pokretu", a 1965. se odlučio na odlazak u emigraciju. U izbjeglištvu je pristupio "Hrvatskomu revolucionarnom bratstvu". Jugoslavenska obavještajna služba okrutno ga je umorila 9. ožujka 1972. u njemačkom gradu Wieslochu, gdje je još uvijek pokopan.

T. J.

Njemačka, prvenstveno, i Italija suglasile su se da se na području Jugoslavije proglaši Nezavisna Država Hrvatska. Prihvativši NDH kao svoju državu Hrvati su stvarno raskinuli s Jugoslavijom, u kojoj nisu ostvarili ni jedan od ciljeva za koje je provedeno ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca. Na taj načinje NDH ušla u gospodarski i ratni potencijal Njemačke i vezala svoju sudbinu za sile Trojnog pakta.

2. Istarski Hrvati bili su prvi istinski antifašisti na tlu Italije. Oni su vlastitim snagama i odporom branili svoju prošlost, svoju kulturu, svoje domove i običaje. Jednom riječju štitili su svoje hrvatsko obilježje u Istri. Njihov odpor fašizmu imao je obilježje nacionalnog oslobođenja izpod fašističke vlasti i prijenosa Istre Hrvatskoj, a ne obilježje komunističkoga antifašističkog pokreta, odnosno otpora. Nakon pada fašizma, Istrani su se opredijelili za oružanu borbu protiv nacifašizma, za slobodu i demokraciju i 13. rujna 1943. u Parizu odlučili da se Istra priključi matici zemlji i proglaši ujedinjenje s hrvatskom braćom, a 20. rujna iste godine donijeli su odluku o odcjepljenju od Italije i prijenosu matici Hrvatskoj i Jugoslaviji. Treba reći da je i NDH poništila Rimske ugovore i proglašila pripajanje Istre i Dalmacije Hrvatskoj. Na području Istre pojavilo se desetak komunističkih agitatora tek 1943., koji su ovaj odpor Hrvata Istre iskoristili za ostvarivanje svojih ciljeva.

Jedan dio stanovništva Primorja, otoka i dijelova Dalmacije, koji su Rimskim ugovorima od 18. svibnja 1941 god. pripali Italiji, postali su istinski antifašisti. Na ovom području talijanski fašisti provodili su istovrsne mjere protiv hrvatskog naroda kao i u Istri, pa su Hrvati anektiranog područja bili antifašisti po prirodi samog događanja.

Antifašisti su se djelomice javili i na onim dijelovima NDH, gdje su talijanske vlasti, kao saveznici ustaškog režima, nametali svoje ideje i poglede, a istovremeno bili najodaniji saveznici četnika. Talijanski appetiti za područjem Hrvatske bili su daleko veći od onoga što su dobili Rimskim ugovorima. Postojanje NDH, kao saveznice Sila osovine, bila je formalna zapreka ostvarivanju ovih ciljeva, pa su talijanski fašisti djelovali i protiv vlasti i protiv

oružanih snaga NDH, surađujući sa četnicima, ali ne odbacujući niti kontakte s partizanima.

Talijanski fašizam nitko od Hrvata nikada nije volio i nikada mu nije bio sklon, bez obzira na to, jesu li se Hrvati nalazili u postrojbama partizana, ustaša ili domobrana. Fašizam nije nikada u Hrvatskoj mogao pustiti korijene, a samo neznatan dio ustaša bio je idejno vezan za fašizam.

3. Partizani komunisti poveli su borbu za novu Jugoslaviju, za njezino gospodarsko i političko uređenje po uzoru na sovjetski model. Jedno vrijeme sudionici antifašističkog pok-

Komunisti su izkoristili razpoloženje naroda protiv fašizma u okupiranim dijelovima NDH i vještom propagandom uspjeli uvjeriti jedan dio hrvatskog naroda, da se oni bore za slobodnu hrvatsku državu, socijalnu pravdu, široke demokratske slobode i protiv srpskog hegemonizma. Na taj način dio hrvatskog naroda sudjeluje u borbi protiv fašizma, a u korist proklamiranih sloboda i demokracije. U antifašističkom pokretu našli su se i neki stranački članovi HSS, socijaldemokrati, kršćanski demokrati, vjernici, nestrački opredijeljeni građani i veliki broj Srba. Sudionici rata pridružili su se

Mimohod Hrvatskih oružanih snaga 1943.

reta mislili su da su hrvatski komunisti skloni demokratskoj i slobodnoj Hrvatskoj u sklopu Jugoslavije, a po nekim i na mogućnost slobodne i neovisne Republike Hrvatske. Bila je to velika, velika zabluda onih komunista i nestračkih Hrvata, koji su se ovom pokretu pridružili protiv fašizma za neku novu slobodnu, pa i neovisnu hrvatsku državu, različitu od NDH. Međutim, Centralni komitet KPJ vodio je politiku, stvarao pokrajine i republike, određivao njihove granice, organizirao razna antifašistička vijeća, pa je članovima tih tijela pripalo samo izjašnjavanje a ne i odlučivanje. Partizani komunisti bili su antifašisti-komunisti, ali ne i antifašisti-demokrati, kao što su to bili orijentirani nestrački sudionici u partizanskim jedinicama.

tom pokretu kao domoljubi protiv fašizma i nasilja, koje su fašisti provodili nad hrvatskim narodom. Svi organizacijski oblici koji su se stvarali u tome ratu (vijeća, narodna fronta, omladina i sli.) služili su komunistima za ostvarivanje njihovih ciljeva koji su bili različiti od propagiranih ciljeva Partije i ciljeva drugih sudionika rata. AVNOJ i ZAVNOH bili su, po mišljenju nekih sudionika ovog pokreta, nacionalna i patriotska tijela utemeljena na demokratskim načelima slobodnog odlučivanja. Očito je to bila velika zabluda.

4. Hrvati nisu na proglašenje NDH 10. travnja 1941. gledali kao na neku fašističku ili nacističku tvorevinu, već kao na ostvarenje tisućugodišnjeg sna o slobodnoj i neovisnoj hrvatskoj državi. Upravo iz ovih razloga Hrvati su

se plebiscitarno izjasnili za NDH. U tom pokretu sudjelovala je velika većina hrvatskog naroda pa i neki komunisti. Taj pokret nije bio fašistički, već nacionalno oslobodilački pokret izpod srpskog jarma i za raskidanja svake veze s Jugoslavijom. Neki narodi koji u svojoj prošlosti nisu imali svoju državu, ostvarili su tu državu prije Hrvata, pa stoga ovo opredjeljenje hrvatskog naroda za svoju slobodnu i neovisnu državu treba pozdraviti, a ne osuđivati. S toga nije ni čudo da su Hrvati svoju državu branili od onih, koji su se dizali protiv te države, i da su se za nju borili svim sredstvima. Znamo dobro da svaki narod ima pravo svoju slobodu braniti svim sredstvima.

Osnovna ideja Hrvata bila je uz-postave slobodne i neovisne države, pa su zbog toga Hrvati simpatizirali svaki pokret, koji je išao za razbijanje Jugoslavije. Oslonac se nije mogao naći u Francuskoj i Englezkoj, jer su te zemlje bile osnivači Jugoslavije i sve su poduzimali da se Jugoslavije i nadalje održi. Isto tako, nije se mogao naći oslonac ni u Sovjetskom Savezu, koji je kao saveznik Njemačke podržavao državnu tvorevinu Jugoslavije, gdje je njegova komunistička filijala djelovala u tom pravcu.

U vrijeme rata jedini oslonac Hrvata bile su Sile Osovine, koje su obećavale novi poredak, ne samo u Europi, nego i u zemljama izvan Europe. One su nalažile pristaše i simpatizere među narodima britanskih kolonija, koji su

pobjedu Sila Osovina očekivali kako bi ostvarili svoju slobodnu i samostalnu državu, koju su im osporavali vlastodržci.

Oslonac na države Trojnog pakta, osobito na Njemačku, bio je nužan taktički potez za odvajanje Hrvata od Jugoslavije. Opredjeljenje Hrvata za Njemačku nije bilo iz ideoških pobuda, već zbog ostvarenja samostalne hrvatske države. Italija nije nikada bila sklona postojanju slobodne i neovisne hrvatske države, jer je imala neskrivene apetite za proširenje svoga državnog teritorija na hrvatsku obalu i pozadinu.

Napadom Njemačke na Sovjetski savez u ljetu 1941. komunisti su se otvoreno opredijelili za novu Jugoslaviju i boljševizaciju njezinog uređenja, a

rješavanje hrvatske državnosti dolazilo je u obzir jedino u granicama takve Jugoslavije. Komunisti su se, prema tome, opredijelili za Jugoslaviju a time i protiv proglašene hrvatske države. Komunizam je bio jugoslavenske orientacije, pa je bio i protiv hrvatske države, bez obzira na ustrojstvo vlasti. Na taj način hrvatski su se komunisti odvojili od hrvatske države. Znalo se da je KPJ bila nositelj ne samo jedinstva jugoslavenskog teritorija, već i ideje da se tom teritoriju priključe Bugarska i Albanija. Komunisti nisu nikada bili pobornici samostalne i neovisne hrvatske države, pa s toga za njih nije bilo važno, je li ustrojstvo države fašističko, ustaško ili demokratsko. Važno je bilo da Hrvatska ne može biti samostalna, a to znači da mora biti u sastavu Jugoslavije.

5. NDH se ne može mimoći. Ona je bila izraz želje hrvatskog naroda, koji se njezinim proglašenjem odvojio od Jugoslavije. Mi trebamo razgovarati o režimu u toj državi, ali ne smijemo zanijekati postojanje hrvatske države. Država i vlast (režim) nisu istovjetni pojmovi. U Njemačkoj, Italiji, Mađarskoj, Rumuniji i drugim državama saveznicama osovine Rim-Berlin-Tokio, postojali su režimi, koji su prestali postojati pobjedom nad fašizmom. Međutim, nitko u tim državama, a niti izvan tih država, ne odriće postojanje ovih država u vrijeme vladavine pobjeđenih režima. Naprotiv, u nas je posebna poslastica napadati postojanje hrvatske države u vrijeme Drugog svjetskog rata. Hrvatski komunisti mogli su ustati protiv ustaškog režima, ali ne i protiv hrvatske države bez obzira kako i pod kojim je uvjetima nastala ta država. Borba hrvatskog naroda za svoju državu ne smije se negirati i osuđivati.

NDH je bila međunarodno priznata država, a nitko nije zanijekao obstojnost onih država koje su priznale NDH (Njemačka, Italija, Japan, Mađarska i dr.) Dodajmo tome i faktično priznanje Sv. Stolice i Švicarske. U to vrijeme NDH su priznale države, koje su tada predstavljale većinu priznatih država u svijetu. Države i danas postoje, a da nisu priznate od strane svih država Ujedinjenih naroda.

Mi ne bismo trebali svoju noviju povijest prikazivati na način kako to rade

"antifašisti". NDH treba svijetu prikazati u svjetlu postojanja želje hrvatskog naroda za samostalnom i neovisnom dražvom, a ne kao fašističkom tvorevinom. Na strani NDH bila je velika većina hrvatskog naroda, koji nije pripadao ustaškom pokretu i koji se nije slagao s režimskim mjerama ustaške vlasti, ali je ostao na strani svoje države i zbog nje doživio tešku tragediju poslije rata. Sjetimo se pokušaja puča Vokić-Lorković. Tom akcijom htjelo se zamijeniti postojeći ustaški režim demokratskom vladavinom, ukinuti ustaške jedinice i priključiti ih domobranskim postrojbama, razoružati njemačku vojsku ili joj omogućiti da napusti područje NDH. Bila je to odluka da se Hrvatska odvoji od njemačkog režima. To najbolje dokazuje da se Hrvati nisu vezali za nacifašizam, već je ta povezanost značila samo ovisnost od onoga, koji je pridonio postojanju hrvatske države. Na žalost, to nije uspjelo, ma da se u Jalti Hrvatska svrstala u interesnu sferu Zapada, gdje joj je i bilo mjesto, gdje bi i danas trebala biti. Ustaške vlasti to nisu prihvatile, a komunistima je to dobro došlo jer su im planovi bili vezani za komunističku Jugoslaviju a ne za slobodnu hrvatsku državu. Nesreća je branitelja NDH što su se našli na strani okupatora, a šteta je što poduzeta akcija nije uspjela, jer bi sve bilo drugačije. Italija je poslije kapitulacija fašizma dobila mjesto među državama antihitlerovske koalicije i kao takva predstavljala opasnost za područja, koja su nam trebala pripasti. Očekujemo da će se o ovoj temi uskoro morati dozнатi više, jer se o njoj još uvijek uporno šuti.

Državu treba odvojiti od režima kako to rade i druge poražene države u Drugome svjetskom ratu. Sudionici koji absolutno niješu postojanje NDH kao države hrvatskog naroda i tu državu predstavljaju kao fašističku tvorevinu, ustvari opravdavaju postojanje Jugoslavije i vraćaju nas tamo gdje smo bili, a velika većina hrvatskog naroda to ne želi ni pod cijenu života.

Htjeli mi ili ne htjeli, 10. travnja 1941. je povijestni dan za hrvatski narod i to se ne može mimoći i ne smije zaboraviti.

(nastavit će se)

PISMA IZ ISTRE

AUSTRALIJA

Znate kako je jedan kapitan za vrime une bivše Jugoslavije učija vojnike zemljopis? Je donesa pridanje globus i je rekao: "Drugovi vojnici! Zemlja vam je okrugla ko ova lopta ovde. Slušajte ovamo, tko ne veruje, tri dana zatvora... a ima i drugih dokaza!"

Ja vjerujem da je zemlja okrugla, jer sam i sam mora služiti unu JNA. Srbočetničku i bivšu. I zato sam siguran, da je u Australiji sve znuopoko. I mi ni nikako jasno kako ljudi moru tamo živiti. Čili život hoditi z nogami gori, a z glavom doli. Ča se smijete? Pogledajte si lipo globus, pak čete viditi da je uta Australija z dolinjega kraja zemlje. Pak ni samo "bogu iza nogu", nego i "bogu ispod nogu", van ja rečen.

Inšoma, ja tamo ne bin stava nanke za niš. I zato bin našin hrvackin emigrantima poručija: Pokupite lipo svoje stvari (nemojte zabitni ni šolde), pak se tornajte doma u Hrvaku. Ča čete vrata tamo? Levajte z sobon i ute vaše ovce. Čete imati sigurno podršku ud naših vlasti, vero čete! Svaka vlast voli, da okolo sebe ima ovce. Ja van rečen, da ni vami ni njima nebi poli nas niš falilo. Bite lipo napunili sve une prazne hiže i štale tamo po bivšoj "Krajini". San pasa tamo nikoliko puti, po Lici i Dalmatin-skoj Zagori i van moren reći da je tamo jako lipo. A trave je koliko čete. Nikoji da su počeli uzgajati, tamo poli Saborskog, niku travu visoku dva metra. Pak je došla policija, polovila vlasnike plantaže, a svu tu travu su nažgali. Ma ni sva trava zgorila, je tamo une druge, normalne trave, da je nebi popasle ni sve vaše ovce, ni kunelići, a ni klokani, van ja rečen. A ko pensate, da bi van poli nas falija uti simbol Australije, morete i njih uesti. Da se mene pita, ja bin klokane uveza u ogromnin količinama, vero bin. Pak bin hi puštija tamo po Baranji i Iztočnoj Slavoniji. Neka lipo skaču po minskim poljima, dokle ne aktiviraju sve mine koje su Srbi tamo postavili. A ne da naši prognanici, kad postanu povratnici, glume klokane pak skaču u zrak kad stanu na kakovu "paštetu". A da čuja, da imate tamo i nika nojeve. Njih bite mogli izvoziti u Srbiju, to bi bila biznis, san ja rečen. Zašto? Zato ča na nogami imaju po tri prsta. A morete dovesti i une male crne Abordidine, baren une ča su siromahi, nezbrinuti. Ma ja bin zajno jenega posvojija, van ja rečen. Neka je črn, neka, ma baren bin bija siguran, da ni Srbin.

Piše:

Blaž PILJUH

JOŠ JEDNA STORIJA O ZLATNOJ RIBICI

Ja više ne kapin niš, jušto niš. A sam sebe sam bija uvjerija, da se razumin ništo u politiku. Dosad san pera da nas pritišće i ucjenjuje Europa, a brani Amerika. Sada izpada, da je znopoko. Dosad san pera da je naš glavni grih u Bosni ča smo se tamo misali. Sada su nan zapritili z sankcijami, ko se ne umišamo. Dosad san mislija da svaka suverena država more pisati zakone i propise kako njoj odgovaraju. Sad vidim da jo vajk moramo sve pisati po diktatu. Da smo još brižni, prestrašeni učenici koji pišu uno ča njin diktiraju strogi učitelji, koji šeću okolo njih z šibon u ruki i njin dile "srdele" po ispruženim rukama za svaku pogrešku. Učitelji, koji bi i sami pali na izpit, da sidu u klupe. Dosad san pora, da je glavni problem "mirne reintegracije", kako vratiti prognane Hrvate, Mađare, Rusine, Slovake u Podunavlje. Sad izpada, da za to ninega ni briga, nego da je jedino važno da se Srbi vrate u Hrvaku.

I ča sad? Jaditi se, pobisniti, ali se smijati. Inšoma, ja ču van za relaksaciju povidati jednu storiju, se slažete?

Frane i Jure su doživili brodolom, pak hi je more hitilo na jedan pusti otok. Gladni i žedni hitili su uđicu i čekali ko bi se ča ulovilo. I kako to već bude u pričami, su ulovili jenu zlatnu ribicu. Ona njen je obećala svaken po tri želje, ko je ne pojdu, nego je puste nazad u vodu.

Jure si je pensa, pak je kako stari okorjeli pušač, zaželija:

- 'Ja bin jednu škatulu španjuleti i jedan dupli espresso!'

- "A treću želju?"

- "Da se tornan doma."

I tako je Frane usta sam. Pensa i on ča bi poželjila, pak, kako je u životu vajk bija već žedan nego gladan, je rekao: - 'Ja bin jenu bačvu vina.'

- "A druga želja?"

- "Ča ja znan. A daj mi još jenu bukaletu!"

- "I ča još?"

- "Ma znaš ča. Ki je vidija sam piti iz bukalete. Tornaj ti meni Juru nazad!"

Toliko o problemu povratka.

KI JE BIJA HEROSTRAT?

Svo naše vrime je vrime ud Heros-trati, vero je, van ja rečen. Ča ne znate ki je bija Herostrat? Ja ču van povidati. To van je bija jedan stari Grkljan koji je živja prid već ud dva miljara lit u Efezu. Pak kako ni bija ni lip, ni jak, ni pametan, a stija je biti slavan, je nažga hram božice Artemide. Su ga osudili na smrt, smaknuli i zabranili strogo, da mu se ime spominje. Ma za niš. On je uspija svoje ime upisati u povijest, pak je postalo sinonim za svakoga, koji je pronat načiniti sve, pak i veliku štetu zajednici, smao da bi posta slavan.

Zašto mi je pa na pamet uti Herostrat? Vidite, lipi moji, dokle se umni ljudi prid haškin sudon trude da sačuvaju, obrane čast i generala Blaškića i hrvackega naroda, sve je već unih bezumnih. Koji će sami sebe i druge obtužiti za svakakova zlodjela, samo da bi se za njih čulo. I kad bi se te suvremene Herostrate uzimalo preveć ozbiljno, bi ispalio da su Lipu našu branili sve sami kriminalci. A koliko je samo Herostrati mrež političarima. A to su uglavnen marginalci, koji ne moru podnesti anonimnost koju su i zasluzili. Koji, forši i s pravon, obtužuju vlast, da se je poistovjetila z državon. Pa koji i sami poistovjećuju aktualnu vlast z Hrvackom, pak se u svakoj priliki, a još već u nepriliki nabacuju z blaton na državu i na narod. I to izgleda samo za to da bi svoju sliku vidili u kakoven senzacionalističkon đornalu.

A, ma. Čudno je uvo vrime, van ja rečen. I misec se je pomračija, a i pamet nikin ljudima. A po svitu sve same nika nesriće, padaju zrakoplovi i zrakomlati, požari, atentati, katastrofe. A ča se sve ne čuje, kakove sve crne ocjene stanja i kakove prognoze. Ma, najbolje je ninega ne slušati. A uva naša vlast bi bilo bolje da nina ne sluša, a najmanje uno ča joj tamo govorit uni truli Zapad. Da se našen Frani ne dogodi kako i jenen drugen Frani kad je dopra pekaru. Pak mu je prvo jutro zajno doša Jura i ga pita: "Si speka dva milijara panini?"

- "A, ne, vero nišan."

- "To ti ni pametno, ti ja rečen!"

Drugo jutro jopet ista storija. Treće jutro dođe jopet Jure prid Franinu pekaru i ga pita:

- "Benj, si speka ta dva miljara panini?"

- "Vero san", je rekao Frane.

- "E vidiš, to ti je jako pametno. Samo ne znan kemu češ sve te panine prodati."

KAKO SU NAS MUČILE TZV. "IBEOVKE"

U"Političkom zatvoreniku" br. 66 objavljen je članak: "Tko su bili informbiroci u Hrvatskoj", i podsjetila sam se na jedan od mnogih događaja, kojima sam bila svjedokom. Evo jednoga, koji ne mogu nikada zaboraviti.

Tijekom mjeseca rujna 1955. bila san na izdržavanju kazne u Stolcu u Hercegovini. U istoj kaznionici, ali u posebno povlaštenom odjelu, bile su "ibovke". One su bile pomoćnice uđbinog oficira Boška Zeca. Nakon odlazka iz kaznionice, moje sestre Mile Andrić-Sović, nas preostale političke osuđenice preuzele su "ibovke" sa zadatkom obavljanja ponovne iztrage, ako smo što zaboravile reći prije suđenja. Radi odmaka u vremenu, ne sjećam se svih imena. Znam da je nešto ranije prebačena "ibovkama" Emilia Križanac, osuđena na 16 godina robije jer je bila zaručena za Rafa Bobana. Odmah nam je rečeno da s Emilijom nitko ne smije razgovarati niti bilo kako kontaktirati. Evo kako je teklo obnavljanje izražnog postupka. Postavili su je na žarkom suncu pred hrpu kamenja, da tuca kamen velikim batom, koji je jedna mogla podići. Ibeovke su je nadzireale tako da nije smjela imati odmora cijelog dana. Pred večer su donijele "troge", tj. dasku koja je imala po dva držala sprijeda i otraga. Na dasku je bio navaljen veliki kamen. Sprjeda je kamen nosila Emilia, a straga ibovke. One su je gurale tako da je posrtala i padala. Poslije toga svezale su je konopom za stup u hodniku i tukle su je svim i svačim. Sva je bila krvava. Kada je bila bez svijesti, poljevale su je vodom. Kada se osvijestila, ponovo su je tukle do kasno u noć. Na njoj su isprobavale borilačke vještine. To je trajalo više dana, ali se nije čulo, da je nešto govorila.

Meni su također najavili bojkot kojim počinje iztraga, ali sam 25. rujna 1995. puštena kući, hvala dobrom Bogu. Emiliju Križanac nekuda su odpremili, ako nije podlegla torturi, jer sam se propitivala za nju, ali nisam ništa doznala.

Vera ANRIĆ-HAN

REDOVITI SABOR HDPZ-a

VČetvrti redoviti Sabor Hrvatskoga društva političkih zatvorenika održat će se u Zagrebu, 15. studenoga 1997. u dvorani INA-Naftaplina, Šubićeva 29, s početkom u 10 sati. O Saboru ćemo obširno izvijestiti u broju za prosinac.

SVJETLOST NJIHOVA SVIJETLU ĆE VJEĆNO!

Možda dvjestotinjak duša okupilo se u nedjelju, 14. rujna 1997. u popodnevnim satima, u bazilici Srca Isusova u Zagrebu, na zadušnici za Rujanske žrtve, hrvatske vitezove, koji su pod vodstvom Božidara Kavrana, nakon sloma NDH, krenuli u oslobođenje Hrvatske. Upadoše u zamku, koju im postaviše jugoslavenske vlasti i većina njih bi proglašena zločincima, te obešena ili postrijetljana.

Svetu misu zadušnicu predvodio je fra Milan Planinić, nesumnjivo najuztrajniji promicatelj kulta Rujanskih žrtava, auktor više knjiga, među ostalim i one pod naslovom **Tko je izdao Kavrana**.

Podsjećajući na imena i žrtvu hrvatskih mučenika katoličke i muslimanske vjeroizpovijedi, fra Martin Planinić, čovjek desetotravanjske tradicije, kako se sâm naziva, iztaknuo je kako je današnja Hrvatska partizanska Hrvatska. Nu, mi je i takvu volimo više od svega, i takvu branimo od svakoga, jer je - Hrvatska. Sve njezine nesavršenosti ne mogu dokinuti

vrijednost njezine obstojnosti. Istim su se mjerilima i istim svjetlom vodili i oni, koji su za Hrvatsku ginuli od 1941. do 1945. i kasnije.

Unatoč tomu, proglašiše ih zločincima. I danas ih zovu fašistima. Neka je Sveti Petar triput zanjekao Krista, mi nemamo prava nijekati nekadašnje hrvatske žrtve, hrvatske vojnike i njihovu ratnu državu. Moramo im odati dužno poštovanje, te ih kao uzor stavljati pred nove naraštaje, jer uzprkos svim klevetama, mi dobro znamo da naši otčevi ne bijahu ni fašisti ni razbojnici.

Zločince i ubojice njihove, rušitelje hrvatske države, fra Martin je pozvao da oslobode svoju savjest i u bilo kakvu obliku priznaju svoje zločine i ostave svjedočanstva, kako bi povjestnici sutra mogli utvrditi pravu istinu. Hrvati desetotravanjske tradicije spremni su oprostiti sve njihove propusti i zla djela, jer su čiste duše, baštinici nauka kršćanskoga i jer, povrh svega, danas imaju ono za čim su čeznuli i za što su ginuli: hrvatsku državu.

T. J.

TI MENI SERDARU, JA ĆU TEBI VOJVODO...

Osvrt na pismo D. Pelikana, hagiografa Đure Perice (Vjesnik od 07. rujna 1997.)

Vezan bolešcu za kuću, postao sam ovisnikom o dnevnom tisku i tjednicima. Informirajući se tako od političkih do športskih zbivanja, iako već odavno umirovljenik, imam osjećaj da ne hrđam. Među ostalim tiskovinama, svakodnevno kupujem i "Vjesnik". Posebno mi je, obzirom na bogatstvo sadržaja, draga nedjeljno izdanje. Tako sam u spomenutom dnevniku, s nadnevom 7. rujna, naišao na uradak g. D. Pelikana, u podpisu bivšeg osuđenika, a u samom tekstu bivšeg političkog zatvorenika. Naslovjen je: "Doživljaj Đure Perice u kaznionici u Staroj Gradiški". Svoje pismo g. Pelikan započinje objašnjnjem da uradak piše u povodu brojnih članaka u posljednje vrijeme objavljenih o "Hrvatskom družtvu političkih zatvorenika" i njegovim članovima. Ujedno daje do znanja, da je sada u osmom desetljeću života, od kojega je NAJVEĆI dio proveo u kaznionici. Iz toga zaključujem, daje odrobitao barem pedesetak godina. Po tome je nesumnjivo hrvatski "ober Mandela".

Nakon tog uvida, g. Pelikan kreće "in medias res". Tek uzputno spomenuvši pok. Tvrta Miloša i bezimene ostale, u sjećanju se vraća u 1982., u božićno vrijeme, kada drug Sudar, šef kaznioničke UDB-e, g. Pericu preko blagdana šalje u samicu. Vjerljatno nazočan pri odlazku i povratku g. Perice iz samice, a obdaren nevjerojatnim pamćenjem, g. Pelikan doslovce citira /citat se stavlju u navodnike, zar ne?/ riječi koje je g. Perica uputio drugu Sudaru: "...Ali ne zaboravite, nećete još dugo vladati. Osobno, uvjeren sam da ćete državu imati još tri, eventualno četiri godine. A onda?" Drug Sudar reagira pogrdama, podvija rep i odlazi.

Pročitavši predhodni citat, pred očima mi je izkrisnuo spomenik, za vrijeme "socijalizma sa ljudskim likom", postavljen u Metkoviću "narodnom heroju" Stjepanu Filipoviću, koga su Nijemci objesili u Valjevu. Pod vješalima je, razkriljenih ruku, prema predaji, uzviknuo: "Živio drug Tito, živjela sovjetska Rusija." Možda nisam u pravu što u tome vidim nekakvu analogiju.

Doznavši od g. Pelikana za tu bezprimjernu hrabrost, istog sam časa g. Perici oprostio što je kao adolescent od

vinkovačkog SUP-a prihvatio mentorstvo i stipendiju kroz gimnazijsko i fakultetsko školovanje / iz knjige Đ. Perice "Žar na dlanu", izdanje Matice hrvatske 1990./ te što je komunističkoj partiji tepao da je "...savjest moga naroda i moje radničke klase." /izvod iz žalbe na presudu upućene 1978. na adresu CKKP/.

Uz zagovornike poput g. Pelikana, g. Perica, aktualni saborski zastupnik u trećem mandatu, podpredsjednik saborske komisije za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost, ex predsjednik HDPZ-a i jedan od tri ex predsjednika "Međunarodne udruge bivših političkih zatvorenika", već je osigurao mjesto na vrhu Olimpa hrvatskih mučenika. Stoga mu nije potrebno, da nam u brojnim interviewima neumorno opetuje kako je bio suđen na smrt, da je u svome selu Nijemicima u Domovinskom ratu izgubio sve, da nema dionice, da ima samo "običan" stan, da za svoj martirij ne traži nikakav honorar /osim bagatelnog iznosa od 276.000,00 kuna na ime obeštećenja za dane provedene u zatvoru /etc. etc.

G. Perici, mi, također bivši politički zatvorenici, sudionici Bleiburga, Križnih puteva, sustanari u Lepoglavi, Staroj Gradiški, Foči, Zenici, Požegi i nepomenutim mučilištima, zamjeramo što se je danas postavio na drugu stranu barikade. Zajedno s još nekim detroniziranim članovima vodstva napada sadašnje legalno izabrano vodstvo HDPZ-a, etiketira, vrijeđa, omalovažava, ponizava tolike časne ljude, koji nisu njegovi sumišljenici. Ništa čudno. On i g. Ivcu Pašaliću dijeli "packe". A mi nemamo svoga D. Pelikana, da nam piše panegirike.

Sa zanimanjem očekujem najavljeni "memorirani dnevnik" g. Pelikana. Nadam se, da će biti još bisera.

Vjekoslav LUJO LASIĆ

PS. Provjerom sam upravo ustanovio da postoje DVA Dragutina Pelikana. Jedan je član HDPZ-a i politički je zatvorenik. On NIJE pisao pismo. Autor je pisma kriminalac, suđen radi grabež nog umorstva, poznati "cinker" i siledžija, koji je u Staroj Gradiški maltretirao političke zatvorenike. Radi njega je onaj drugi Dragutin Pelikan često doživljavao neugodnosti.

SVEČANOST U NOVIGRADU PODRAVSKOMU

Dana 21. rujna 1997. u Novigradu Podravskom, na zgradi Družvenog doma u kojoj se nalazi i ambulanta, odkrivena je spomen ploča pok. Dr. MARTIN U ŠIROKOM, liječniku i dugogodišnjem političkom zatvoreniku, osuđenom 31. srpnja 1945. na 15 godina zatvora i 10 god. gubitka svih građanskih prava na Vojnom судu u Bjelovaru.

Načelnik občine Novigrad Podravski, gosp. Nikola Šarić, otvorio je prigodnim govorom skup mještana, a o životu i radu Dr. Martina Širokog govorio je g. Stjepan Dolenc. Obraćivši se nazočnima, gđa KAJA PEREKOVIĆ, predsjednica HDPZ-a nakon nadahnutog je govora odkrila SPOMEN PLOČU, koju su postavili mještani u znak sjećanja na svoga dobrogog liječnika.

Nakon toga, nazočnima se obratio sa riječima zahvale sin pokojnog doktora M. V. Mr. BORIS ŠIROKI. Inače, gosp. Mr. B. Š. je nakon II. svjetskog rata emigrirao u Italiju, da bi kasnije preko Španjolske dospio u Venezuelu, gdje je dugi niz godina obnašao visoke funkcije u prosvjeti daleke Venezuele. Za njegov dugo-godišnji rad na promicanju istine o Hrvatskoj, naše ga je Vrhovničtvu nagrađilo mjestom generalnog konzula u Caracasu, a gdje i danas živi i radi sa svojom obitelji.

Nakon sv. Mise zadušnice, svi uzvanici bili su gosti ravnatelja osnovne škole "Pr. BLAŽA MADJER", gosp. Marka Mihokovića. Nakon svečanog i obilnog objeda, djelo vrijednih kuharica, u međusobnom časkanju, gospodinu Mr. Borisu Š., njegovoj

IZBORNA SKUPŠTINA PODRUŽNICE HDPZ-a ŽUPANIJE SISAČKO MOSLAVAČKE

Podružnica HDPZ-a Županije sisačko moslavačke, održala je svoju II.izbornu skupštinu, dana 13.09. 1997. u hotelu "Panonija" u Sisku sa načočnih 126 članova i članica ove Podružnice, kao i nazočnih 17 uzvanika i gostiju, na čelu s predsjednikom HDPZ-a Kajom Pereković, glavnim tajnikom HDPZ-a gosp. Brankom Slavićem i gospodom Andelkom Franičević, predstavnicima grada Siska i Županije sisačko moslavačke, predstavnicima Družtva DHD-Sisak, Novska, Kutina, Petrinja, Glina, kao i predstavnicima pojedinih Udruga grada i Županije sisačko moslavačke, te dragog nam gosta gosp. Bože Kovačevića, predstavnika Podružnice HDPZ-a te susjedne Županije Karlovačke.

Otvaramići početak rada II izborne skupštine i predloženim dnevnim redom svoje obširno Izvješće je za protekle dvije godine podnio Predsjednik podružnice Županije sisačko moslavačke, gosp. Ivica Tuškan, čiji je mandat produžen za daljnje dvije godine, usvojen po svim nazočnim članicama i članovima ove podružnice, kao i svim odborima prošloga i sadanjeg mandata novoizabranih odbornika.

Izvješće blagajničko i knjigovodstvenog stanja podružnice podnio je gosp. Vlado Vražić, tajnik ove podružnice, a Izvješće nadzornog odbora gospodin Antun Bebek, dosadašnji predsjednik toga odbora. Sva tri Izvješća prihvaćena su u cijelom nazočnom članstvu konstatacijom, da je rad podružnice vođen na zavidnoj razini, određenim Statuom i

supruzi Cončiti i unuku Borisu, obratili su se g. dr. MILIVOJ KOVACIĆ, njegov školski kolega iz Koprivnice, velečasni Josip Brgez, ravnatelj škole, g. M. M. i drugi. Nakon ugodnog druženja i obilazka skoro svih razreda osnovne škole, uzvanici su zadovoljni napustili ovo pitomo podravsko selo, a koje je podiglo na groblju dostojan spomenik stopešetidevetorici stradalih za vrijeme rata i porača, a eto i danas, zahvaljujući čelnicima općine i lijepu spomen ploču, rastom malom, ali duhom velikom čovjeku, još većem humanistu, dugogodišnjem robijašu, dr. Martinu Širokom. Tako su se, eto, zahvalni mještani Novigrada Podravskog, barem djelomično, odužili svom omiljenom, cijenjenom i poštovanom "doktoru".

Stjepan DOLENEC

Pravilnikom o radu podružnice, kako to dolazi odgovornostima kojima podliježemo u obnašanju tih dužnosti.

Uz mnoge sudionike i svojim diskusijama i zapažanjima obširno je govorila predsjednica Kaja Pereković, upozoravajući na zbivanja u Družtvu HDPZ-a, zakinutim pravima članstva HDPZ-a, kao i novim ustrojem iz Zakona o udrugama i udruženjima, kao i što nam je činiti u budućnosti, da svoja prava ostvarimo, ali i da HDPZ-a ostane i nadalje jedinstven, otklanajući sve što nam se sada događa nedobronamjerno, na štetu svekolikog članstva.

Svojim udjelom u diskusiji, glavni tajnik, gosp. Branko Slavić, pojasnio je neka zapažanja i kako raditi u budućnosti po podružnicama, kao i što nas očekuje novim ustrojem udruga, kao i težkoće u kojima se Družtvu HDPZ-a u cijelini nalazi.

Svojim primjedbama za riječ se javila Andelka Franičević, ukazujući na nepravilnosti o radu u Družtvu HDPZ-a nekim povredama koje su zapažene kod pojedinaca u Vladi i Saboru R. Hrvatske, na koje svekoliko naše članstvo postaje ogorčeno i ne prihvata takova ponašanja i samovolje pojedinaca, koji zauzimaju vidne položaje na odgovornim dužnostima koje obnašaju.

Redom su se nizali pozdravi, zapažanja i diskusije nazočnih članova i uzvanika izborne skupštine podružnice Sisak, pa možemo zaključiti da je skupština svoju izbornu ulogu odradila po želji članstva, ove izpacene i razorene Županije sisačko moslavačke.

Zaključujući rad izborne skupštine Podružnice HDPZ-a Županije sisačko moslavačke, bivši i sadašnji predsjednik, gosp. Ivica Tuškan, zahvaljuje se gradu Sisku i Županiji sisačko moslavačkoj na brizi i pomoći odgovornih u tim ustavarima, sponzorima i prijateljima, javnim glasilima Večernjeg lista i Sisačkog tjednika, radio postaji Sisak, Centru za kulturu i svima koji su imali osjećaj za bivše zatočenike tiranskoga režima, bivše srbo-komunističke vlasti, koje su nas nevinu osudile, samo zato što smo Hrvati i čeznuli za slobodom i svojom hrvatskom domovinom.

Uz skromni domjenak i zakusku, već starije članstvo HDPZ-a, obradovano što su se ponovo susreli i izmijenili svoja sjećanja na prošla teška vremena na svojim robijama, sa željom i pozdravom do iduće III izborne skupštine, pa neka nam je sa srećom da i taj dan dočekamo.

Po želji članstva naše podružnice odaslan je brzojav predsjednik Republike Hrvatske, Dr. Franji Tuđmanu, kao i predsjedniku Sabora R. Hrvatske, gosp. akademiku Vlatku Pavletiću, sa željom da

nas i nadalje vode, nadom u bolja vremena preostale naše budućnosti.

Izborna skupština svoj rad započela je u 10.00 sati u hotelu "Panonija" u Sisku, a svoj rad završila u 14.15 sati.

Po prijedlogu odbora za izbor, koji je članstvo jednoglasno prihvati, budući upravni odbor Podružnice Županije sisačko moslavačke je sljedeći:

1. predsjednikom podružnice izabran je Ivica Tuškan, Sisak
2. dopredsjednika podružnice u osobi Antun Bebek, Sisak
3. tajnika je imenovao upr. odbor Vlado Vražić, Sisak
4. rizničarka Etta Petrač, Sisak
5. član upr. odbora Damjan Perić, Novska
6. član upr. odbora Ivan Rendulić, Kutina
7. član upr. odbora Luka Filipović, Sunja
8. član upr. odbora Josip Dukarić, Petrinja
9. član upr. odbora Martin Grabarević, Kostajnica
10. član upr. odbora Karlo Lipak, Glina
11. član upr. odbora Stjepan Kmic, Sisak

Nadzorni odbor podružnice:

1. predsjednik nadz. odbora Ivan Poljanac, Sisak
2. član nadz. odbora Rudolf Matolnik, Sisak
3. član nadz. odbora Slavko Marković, Sisak Sud časti:

1. predsjednik suda časti Marijan Rorek, Sisak
2. član suda časti Josip Per, H. Kostajnica
3. član suda časti Franjo Buc, Novska Delegati za Sabor HDPZ-a
1. Josip Dukarić, Petrinja
2. Martin Grabarević, H. Kostajnica
3. Luka Filipović, Žrime Sunja
4. Damjan Perić, Novska
5. Zdenko Rajić, Popovača
6. Ivan Rendulić, Kutina
7. Ivan Poljanac, Sisak
8. Karlo Lipak, Glina

HDPZ-a Podružnica Sisak

Predsjednik:

Ivica Tuškan

Zapisničar Zlatko Novotny

Ovjerovitelji Zapisnika

1. Rudolf Matolnik
2. Stjepan Krnic

RS. Na samom kraju izborne skupštine Podružnice HDPZ-a Županije sisačko moslavačke, Predsjednica HDPZ-a Kaja Pereković i Predsjednik Podružnice HDPZ-a Sisak Ivica Tuškan, podijeli su Zahvalnice uz bistu kip zene robijašice Požege članicama robijašicama Podružnice HDPZ-a Sisak, a u znak zahvalnosti dodijeljene su Zahvalnice osnivačima Ogranka HDPZ-a Sisak 1995., kao i upućeno protestno pismo izdanju vinkovackog Vjesnika, čije izdanje duboko vrijeđa dostojanstvo članstva HDPZ-a u cijelini.

Ivica TUŠKAN

O RADU I AKTIVNOSTIMA PODRUŽNICE HDPZ-A SISAK

Upar navrata u našem glasilu "Politički zatvorenik" pisali smo o radu i aktivnostima Podružnice HDPZ-a za Županiju Sisačko-Moslavačku. Čitateljima nije potrebno objašnjavati o područjima naše Županije. Ona je slična drugim županijama, koje su većim dijelom bile pod četničkom okupacijom. Posljedice su, na žalost, znane i jako bolne; za mnoge **nesrebe** tragične. Nu, "Bljesak" i "Oluja" omogućili su da se Hrvati Banovine, Korduna i Donje Posavine vrate na svoja popaljena ognjišta i to je ono što raduje i naše članstvo na cijelom području Sisačko-Moslavačke županije. Ovih dana mjeseca travnja Podružnica Sisak pojačala je svoje aktivnosti u pripremama za godišnju Izbornu skupštinu koja nam slijedi. Dana 29.04.1997. održali smo proširenu sjednicu svih Odbora naše Podružnice, uz nazočnost naše Predsjednice Kaje Pereković i glavnog tajnika gosp. Branka Slavića. Bila je to sjednica bogata, kako po sadržaju u dnevnom redu, tako i sudionicima diskusija o raznim problemima i težkoćama s kojima se članstvo HDPZ-a u cijelini susreće. Kako Podružnicu HDPZ-a u Sisku predstavljaju članovi Upravnoga od-

bora Novske, Kutine, Petrinje, Gline i Hrvatske Kostajnice, nismo se zbog tvornih sredstava, često sastajali. Proteklu smo sjednicu racionalno iskoristili po svim pitanjima - kako iz Statuta, tako i statusa hrvatskih političkih zatvorenika. Bila je to prilika da se razmatra i o budućem rukovodstvu naše Podružnice, po isteku našega dvogodišnjega mandata.

Svakako, jedna od zapaženijih tema bila je sporo rješavanje problema političkih zatvorenika, starost, bolest, umiranje i socijalne teškoće s kojima se većina susreće. Na našoj sjednici zaključili smo kako je potrebno uputiti pismo upozorenja Ministarstvu socijalnih skrbi s pitanjem: zašto se hrvatski politički zatvorenici redovito svrstavaju među zadnje prioritete i naša prava ne ostvaruju, kako je to i zakonom određeno.

Odbori su razmotrili poslovanje naše Podružnice za proteklu 1996. godinu. Zaključak je svih, da se je radilo odgovorno i racionalno i pokraj mnogih poteškoća i nužnosti kroz protekle dvije godine. Uz Božićnice i Uzkrtsnice, Podružnica je podijelila preko 80 jednokratnih pomoći članstvu, najviše našim povratnicima. I uz nedostatna

financijska sredstva, brinuli smo o štednji i u ovu 1997. godinu prenijeli jedan dio sredstava, stoje dokaz naše brige o poslovanju i štednji.

U Podružnici Sisak, sa 175 članova, članstvo će još nešto porasti, jer neki još očekuju svoja Rješenja od hrvatske Vlade. Sve što smo u svome mandatu učinili i uspjeli riješiti, omogućava budućem rukovodstvu upola manje truda i uveliko olakšava rad budućim Odborima.

Na žalost, za vrijeme našega mandata preminulo je 15 naših članova. Buduće će se rukovodstvo naše Podružnice susretati s teškoćama kako doći članstvu u posjete ili na pogrebe. Svoga automobila nemamo, željeznica nije osposobljena za Novsku niti smjer Sisak-Glina-Gvozd. Snalazili smo se na razne načine, a to, na žalost, čeka i buduće rukovodstvo.

Preostaje mi zahvaliti se putem našega Glasila svim suradnicima u ovomu mandatu. Bila mi je čast raditi s vama.

HDPZ-a Podružnica Sisak
Predsjednik:
Ivica TUŠKAN

Priopćenje za tisk o tzv. općem izvanrednom saboru HDPZ BLAMAŽA TZV. POTICAJNOG ODBORA

Hrvatski je dnevni tisak izvijestio o skupu omanjeg broja bivših političkih uznika, koji se 5. listopada 1997. sastadoše u Zadru. Na žalost, u dijelu tiska taj je skup predstavljen kao "izvanredni opći sabor Hrvatskog društva političkih zatvorenika".

Nije riječ ni o kakvome saboru HDPZ-a, a ponajmanje o "općem" i "izvanrednom" saboru. Riječ je o privatnom domjenku, koji je upriličila šaćica otpadnika od Hrvatskog društva političkih zatvorenika. I dok ta skupina optužuje HDPZ za raskoliništvo, "sektarstvo" i štošta drugo, bučno najavljujući "opći sabor", na koji bi se išlo "autobusima", skup u Zadru bjelodano je pokazao:

1) da tzv. "Poticajni odbor" nije u stanju skupiti više od pedesetak nazočnih (skupa s obiteljima), unatoč kojekakvim obećanjima;

2) da skupina pedesetak osoba, od kojih su dio bivši hrvatski politički uznici, drugi dio ibeovci, a treći dio osobe, koje zatvorsku ćeliju nisu nikad vidjele iznutra, predstavlja beznačajnu manjinu u odnosu na članstvo HDPZ-a;

3) da čak ni tako marginalna skupina nije u stanju nastupiti jedinstveno, pa su se u Zadru posvađali, počeli se međusobno napadati, prijetiti, pa i fizički izba-

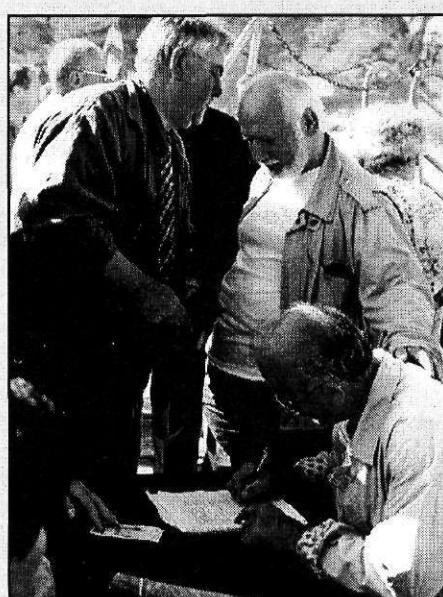
civati. Može se prepostaviti, što bi učinili, da su na čelu HDPZ-a!

4) da blefersko i samoreklamersko pozivanje na tobože "podmetnutu bombu" podsjeća na već viđene pokušaje skretanja medijske pozornosti na sebe, iznošenjem "spektakularnih", nedokazivih i neistinitih optužbi legalnoga vodstva HDPZ-a;

5) da zaključak o stvaranju nekakve "krovne udruge" političkih uznika svjedoči o potpunom porazu odmetnika od Društva, te o njihovu očajničkom pokušaju da ostanu na površini makar uz pomoć nebuloznih i neostvarivih ideja.

Vodstvo HDPZ-a izražava zadovoljstvo činjenicom da su otpadnici, unatoč sufliraju tobože "karizmatičnih osoba hrvatske politike", konačno i javno pokazali tko su i što su, te ujedno izvješćuje članstvo i javnost, da će se opći i redoviti Sabor HDPZ-a održati u Zagrebu, 15. studenoga 1997. u dvorani INA-Naftaplina, Šubićeva 29, s početkom u 10 sati.

Predsjednica HDPZ-a
Kaja PEREKOVIĆ, v.r.

ve Marković - Gloković:
"Ne moraš šaptati. GLUMI NA sav glas!"

HRVATSKOMU RODOLJUBU PERI MILOŠU, POVODOM 88. OBLJETNICE

Bilo je i ima Hrvata, koji su svojim rodoljubljem uzor i putokaz svima, koji Hrvatsku nesebično vole. Jedan od takvih, nedvojbeno je i gospodin Pero Miloš.

Pero Miloš je rođen 27. lipnja 1910. u Dobrom Selu, občina Čitluk, nedaleko od Mostara. U Mostaru se školovao i svršio učiteljsku školu. Već je u mladosti došao u sukob s jugoslavenskim oružništvom, pa mu je - kao protudržavnemu elementu - zabranjen rad u jugoslavenskim javnim službama.

Na občinskim je izborima 1936., kao kandidat Hrvatske seljačke stranke hametice porazio srbskoga suparnika, predstavnika Jugoslovenske nacionalne stranke, te je od 1936. do 1945. bio občinskim načelnikom občine Žitomislinci. Tamo je 1939. osnovao ogrank Hrvatske seljačke zaštite. Skupa s prijateljem Bozom Medićem, odlučuje se te godine na prepad na mostarsku vojarnu zvanu

Sjeverni logor. Prepadi je uspio. Oduzeta su dva kamiona oružja i strješnjiva, ali je Božo, na žalost, poginuo nedaleko od vojarne, u Cernici.

ostanem u privatnom prenoćištu njihovih prijatelja. Prihvatio sam prijedlog i ostao, lako bijah umoran, do tri sata ostao sam s njima, slušajući zanimljive razgovore. U jutro se rastadosmo.

Od tada, sve do Majčina dana, 8. svibnja 1977., o Peri ni sam ništa čuo. Tada doznado, da Pero na bleiburžkome groblju odkriva spomen-ploču Hrvatima, koje englezki krvnici izručiše partizanskim hordama.

Moj susret s Perom bio je neobično srdaćan, a odkriće spomen-ploče s hrvatskim grbom, križem, polumjesecom i zvijezdom, te nadpisom na hrvatskome i njemačkom jeziku, događaj koji se ne može zaboraviti.

Posvetnu je molitvu i blagoslov izrekao vič. Vilim Cecelja, koji se zahvalio Peri Milošu i svima, koji su svojim prilozima i podporom omogućili postavljanje ploče. Molitvu za braću muslimane trebao je izreći Fehim Alihodičić, ali je on, zbog teške bolesti, bio sprječen doći. Svetčanost je završena pjevanjem hrvatske himne.

Šest godina kasnije, Pero je sa svojim suradnicima podigao i drugu spomen-ploču, onu na bleiburžkome polju.

U jednome mi je razgovoru Pero napomenuo, da zamisao o postavljanju spomen-ploča nije samo njegova. Glavni je u tome bio poznati stari hrvatski borac, Ante Mikrut, koji je morao napustiti Austriju. I Pero je dobio odluku o protjerivanju iz Austrije, ali ga je spasio jedan salzburški odvjetnik.

Godine 1983. Pero Miloš osniva s prijateljima "Hrvatsko kulturno društvo Bleiburg". Kod svakoga pohoda na bleiburžko polje, članovi Društva nose preko grudi hrvatsku trobojnicu i zastavu na čelu povorki. U ovome, Domovinskom ratu, Pero je pretrpio tešku obiteljsku tragediju. Poginula su mu dva sina: ing. Tvrtko, koji je 1974. bio osuđen na smrt, a kasnije pomilovan, te mu je kazna preinačena na 20 godina robije, te Davor. Obojica poginuše u borbama za Mostar.

Pero se ipak ne da. Iako je ove godine slomio nogu, polako se oporavlja i snaga mu se vraća. Neka Te, dragi Pero, Bog još dugo pozivi, na dobro svih nas.

Tvoj

Stjepan BUCONJIĆ

Pero Miloš, general Roso i ostali (snimio S. Buconjić)

Putujući početkom siječnja 1944. iz Mostara u Osijek, u Bosanskome sam Brodu sreo otčeva prijatelja, ugostitelja Ljuba Kožula. S njim je bio i Pero Miloš. Budući se sunočavalо, predložиše mi da

U STAROJ GRADIŠKI

Dana 29. rujna 1997. skupina članova Hrvatskog društva političkih zatvorenika, na čelu s predsjednikom Kajom Pereković, položilo je vijenac na groblju u Uskocima, za spomen na pobijene političke zatvorenike u KPD Stara Gradiška.

Tom je prilikom bivši dugogodišnji politički uznik, gosp. Filip Madžar, stavio lovor vijenac kod spomen ploče, koju je 29. rujna 1996. podiglo Hrvatsko društvo političkih zatvorenika na zgradu, u kojoj su bile "samice" u okružju bivšeg KPD.

Poslijе održanog skupa u čast dana grada Stare Gradiške, koje je upriličilo gradsko poglavarstvo, na čelu s predsjednikom istog i načelnicom, a u nazočnosti dožupana Slavonsko-brodsko županije, i predsjednice Hrvatskog društva političkih zatvorenika, održana je sveta misa u crkvi u Uskocima, a nakon nje ugodno druženje sa svećenstvom i mještanima Stare Gradiške i okoline.

Sjećanje na dane mraka i pogibelji za hrvatske domoljube održavamo počitima i poklonom njihovoj časnoj žrtvi.

Srbo - komunističko bezumlje ne ponovilo se.

Branko SLAVIĆ

U SPOMEN

Manda Turković

Član HDPZ-a podružnice Karlovac, ogranač Ogulin

Laka joj hrvatska gruda!

U SPOMEN

Ivan Nejak

Član HDPZ-a podružnice Karlovac

Laka mu hrvatska gruda!

U SPOMEN

Marija Rajković

Član HDPZ-a podružnice Karlovac, ogranač Ogulin

Laka joj hrvatska gruda!

U SPOMEN

Stjepan Feketija

Preminuo 25. rujna 1997., u 74. godini života

Laka mu hrvatska gruda!

U SPOMEN

Darinka Bišćan

Preminula 29. rujna 1997., u 76. godini života

Laka joj hrvatska gruda!

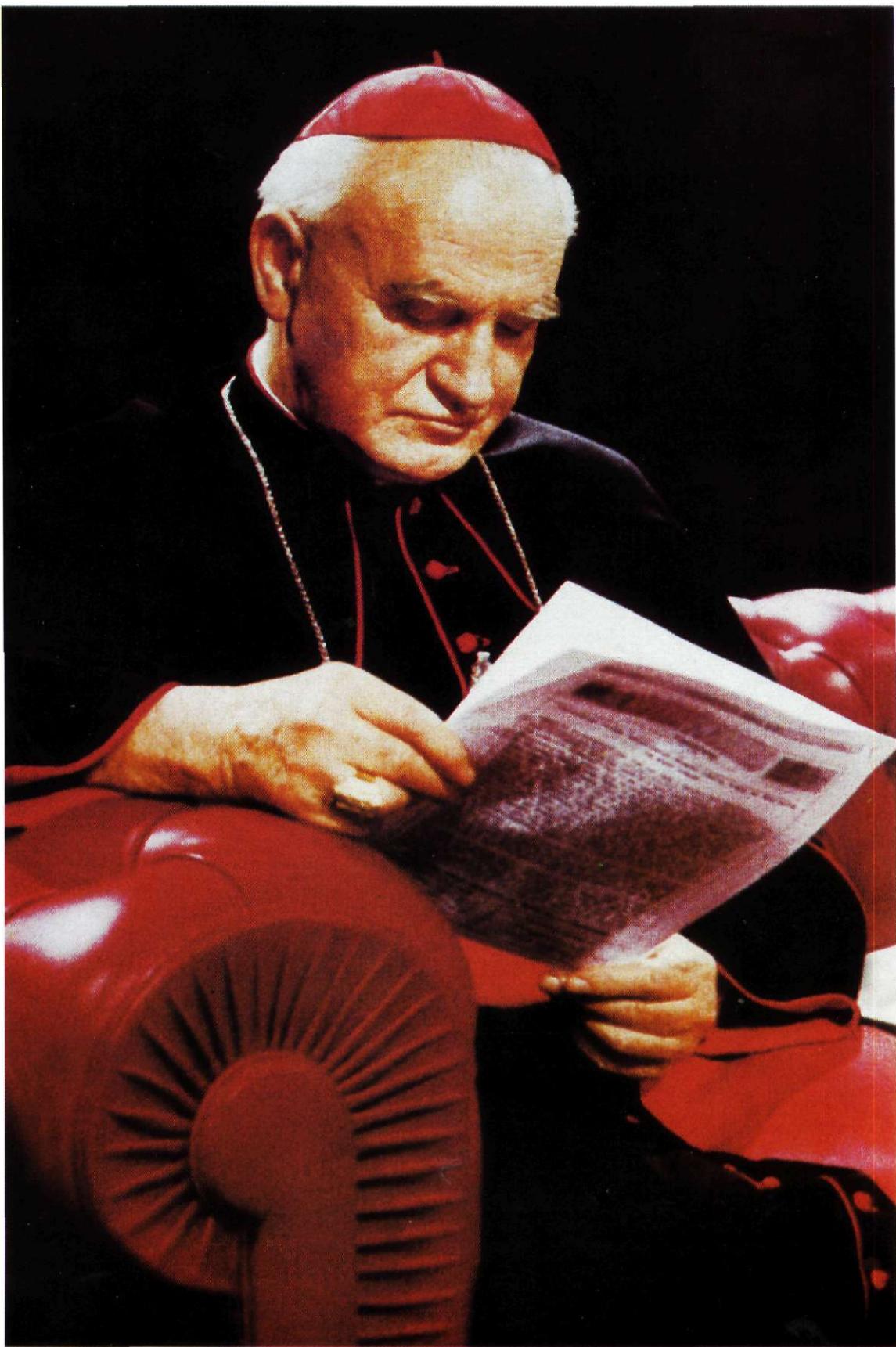
U SPOMEN

Janko Dujmić

Pokopan 1. listopada u Solni

Laka mu hrvatska gruda!

Sa zahvalnošću ispraćamo jednoga velikog čovjeka...

dr. Franjo Kuharić

